

PRAWA DZIECKA

Materiały dydaktyczne dla nauczycieli

Zespół redakcyjny: Ewa Falkowska, Monika Miłowska, Małgorzata Połowniak, Anna Skrabska
Konsultacje: Barbara Dziedzic
Korekta: Halina Ostaszewska
Opracowanie graficzne i projekt okładki: Taka Paka Project and Design Group
Rysunki: Maciej Trzepałka, Krzysztof Bolek
Warszawa, 2012

ISBN – 978-83-928110-5-3

SPIS TREŚCI

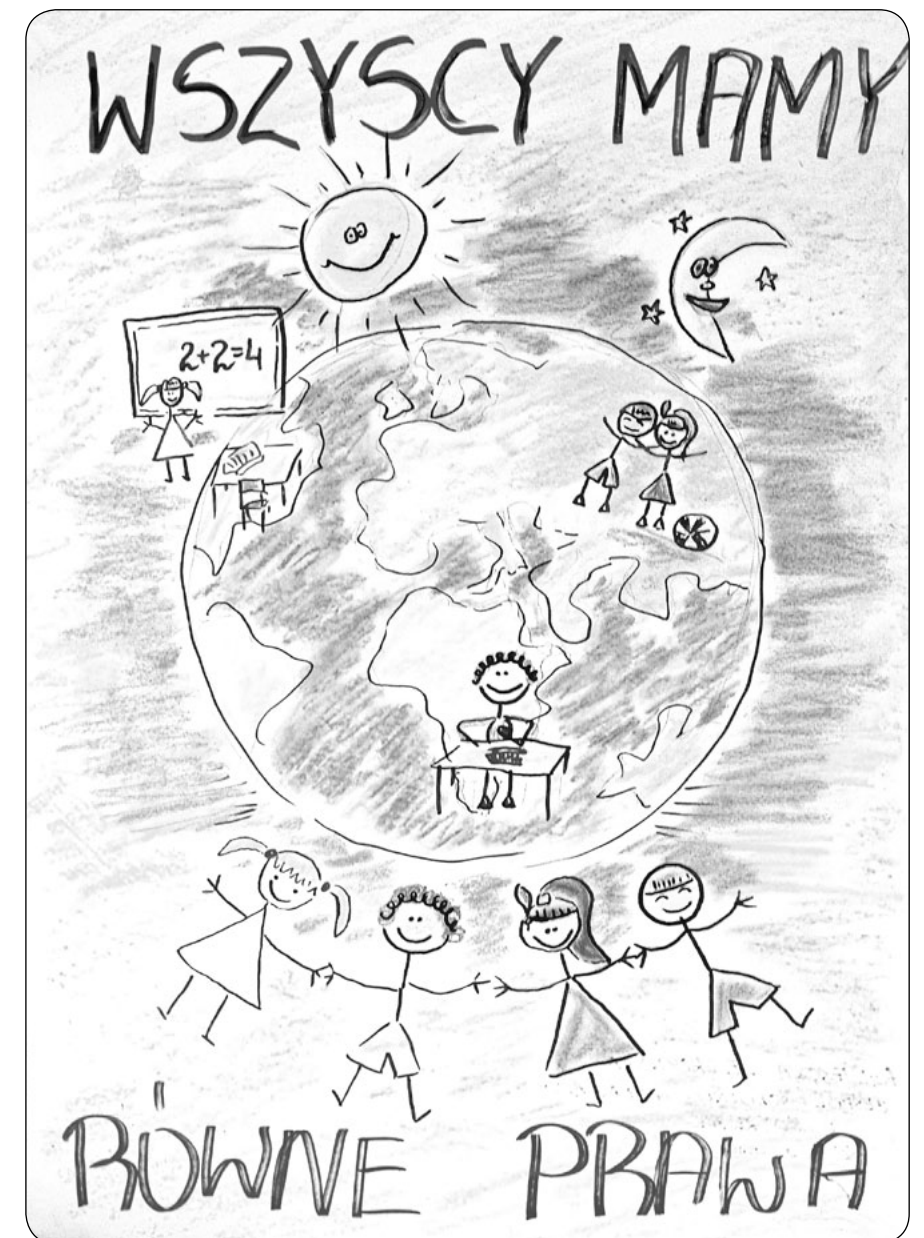
I część: PODSTAWOWE INFORMACJE O PRAWACH DZIECKA	3
Wstęp	4
Informacje o UNICEF	6
1. Czym są prawa dziecka	7
2. Konwencja o prawach dziecka	8
3. Historia praw dziecka	9
4. Skrót Konwencji o prawach dziecka	11
5. Gdzie można szukać pomocy?	16
II część: KONSPEKTY ZAJĘĆ	
1. Wybrane scenariusze lekcji	19
1. Prawa dziecka, czyli co mówimy i robimy w imię praw najmłodszych (Iwona Kobylańska)	21
2. Prawa dziecka = Moje prawa (Ewa Gocka)	24
3. Dzieci świata – czy mamy te same prawa? (Hanna Wagner)	26
4. Celem wszystkich – szczęście dziecka (Anna Minta)	28
5. Dziecko swoje prawa ma, dziecko swoje prawa zna (Agnieszka Olejnik)	30
6. Prawa dziecka na co dzień (Iwona Hintz, Halina Taudul, Beata Karpa-Bloch)	32
7. Prawo do tożsamości (Anna Mizerska)	35
8. Manifest króla Maciusia pierwszego – z dziećmi o prawach dziecka (Bożena Szymala)	37
9. Prawa dzieci z niepełnosprawnością (Małgorzata Połowniak)	39
10. Prawa dzieci w praktyce (Małgorzata Połowniak)	40
11. Prawo do edukacji (Monika Miłowska)	42
12. Załączniki do scenariuszy	44
2. Perypetie Ani poznającej prawa dziecka	61
Historia Ani część I – czym jest prawo do edukacji, wyrażania opinii i równość wobec prawa	64
Pytania do dyskusji	65
Ćwiczenia	66
Dobre pomysły UNICEF	69
Wskazówki dla nauczycieli	69
Historia Ani część II – cyberprzemoc, ochrona dzieci przed przemocą	70
Międzynarodowe badania nad poszanowaniem praw dziecka	70
Pytania do dyskusji	72
Ćwiczenia	72
Dobre pomysły UNICEF	74
Historia Ani część III – prawo do wyrażania opinii	75
Odpowiedzialne korzystanie z prawa do wyrażania opinii	75
Pytania do dyskusji	76
Zapobieganie i reagowanie na cyberprzemoc	77
Ćwiczenia	77
Dobre pomysły UNICEF	79
Historia Ani część IV – aktywizacja młodzieży na rzecz ochrony ich praw	82
Dobre pomysły UNICEF	82
Pytania do dyskusji	83
Ćwiczenia	83
Dobre pomysły UNICEF	84
Załączniki	86
DOKUMENTY	89
Konwencja o prawach dziecka	90
Protokoły dodatkowe	105

© Polski Komitet Narodowy UNICEF
Al. Wilanowska 317
02-665 Warszawa

Wszystkie zdjęcia wykorzystane w publikacji są objęte prawami autorskimi UNICEF

Historia Ani została zaczerpnięta z: „Stand up for Children’s rights” © United Nations Children’s Fund (UNICEF),
2009 United Nations Children’s Fund Child Rights Advocacy and Education Section Private Fundraising and
Partnerships Palais des Nations
1211 Genève 10
Switzerland

PRAWA DZIECKA – PODSTAWOWE INFORMACJE

Agnieszka Węgrzyńska

WSTĘP

Czym w istocie są prawa dziecka? Jak przekładają się na codzienne życie? Jaka jest różnica pomiędzy nimi a prawami człowieka? Czy i jak powinniśmy o nich uczyć? Skąd zdobyć najważniejsze informacje? Czy przypadkiem nie spowodujemy, że dzieci i młodzież zaczną mówić o swoich prawach, a zapomną o obowiązkach?

Jeżeli nurtuje Państwa chociaż jedno z powyższych pytań – ta publikacja przeznaczona jest dla Państwa.

Przygotowując tę publikację, zastanawialiśmy się nad tym, czego potrzebuje nauczyciel, aby przeprowadzić ciekawą lekcję na temat praw dziecka. Lekcję, która nie tylko pozwoli uczniom przyswoić wiedzę o ich prawach, lecz także pomoże im je należycie zrozumieć. Dlatego, oprócz najważniejszych informacji o prawach dziecka, w publikacji zamieściliśmy gotowe scenariusze lekcji przygotowane przez nauczycieli oraz propozycje innych sposobów poruszania tematu praw dziecka podczas zajęć. Przekazujemy Państwu również listę organizacji, do których mogą się Państwo zwrócić, szukając pomocy w przypadku dostrzeżenia sytuacji łamania praw dziecka.

Mamy nadzieję, że publikacja ta będzie dla Państwa wsparciem w trakcie przekazywania dzieciom trudnych kwestii związanych z ochroną ich praw.

Życzymy powodzenia
Zespół Redakcyjny UNICEF

DO KOGO SKIEROWANA JEST PUBLIKACJA

Publikacja **Prawa dziecka** przeznaczona jest dla pedagogów i nauczycieli pracujących z dziećmi i młodzieżą od 6 do 16 roku życia. Może być ona wykorzystywana jako materiał podstawowy lub dodatkowy na różnego rodzaju zajęciach: lekcjach wychowawczych, WOS, historii oraz języku polskim, jeśli tylko poruszane jest podczas nich zagadnienie praw dziecka.

CO ZNAJDUJE SIĘ W MATERIAŁACH

Publikacja **Prawa dziecka** składa się z trzech głównych części:

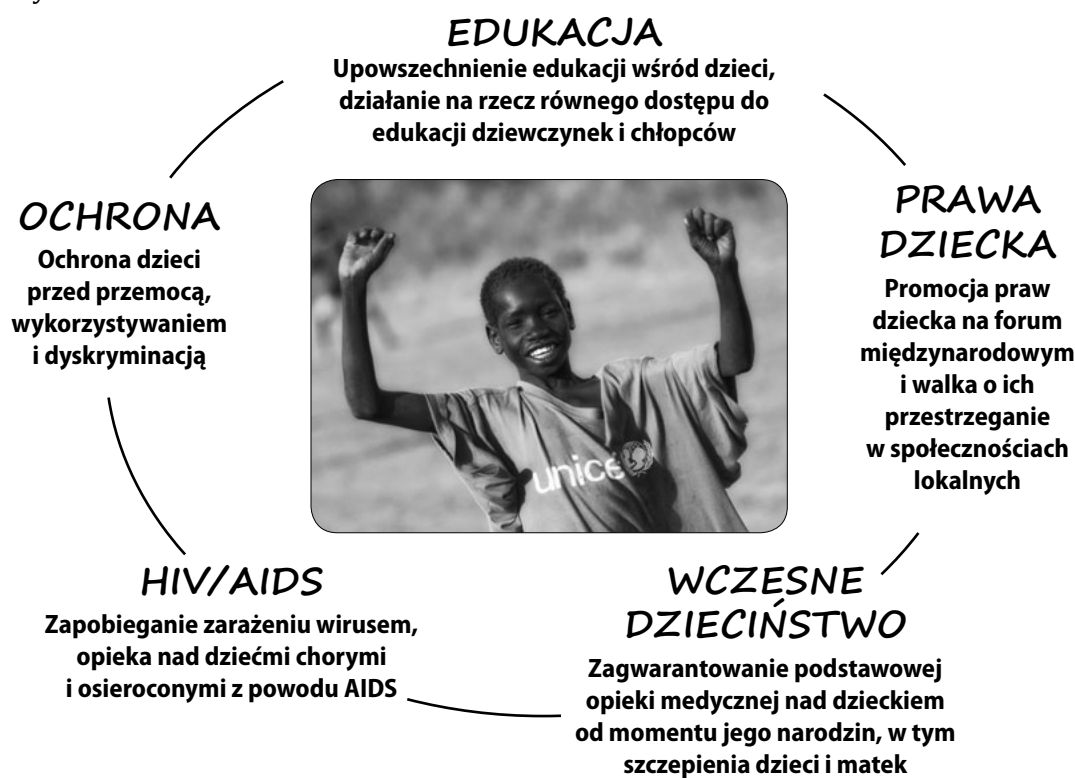
- **PODSTAWOWE INFORMACJE O PRAWACH DZIECKA**
Pierwszy rozdział publikacji zawiera najważniejsze informacje dotyczące praw dziecka – ich istoty, genezy i historii. Zamieszczone są w nim również podstawowe wiadomości na temat Konwencji o prawach dziecka oraz stworzona przez ekspertów uproszczona wersja tego dokumentu przeznaczona dla dzieci.
- **SCENARIUSZE ZAJĘĆ**
  - a. **Scenariusze zajęć tworzone przez nauczycieli dla nauczycieli**
W tej części znajdują się scenariusze zajęć opracowane przez nauczycieli – finalistów konkursu UNICEF „Godność i prawa dziecka” oraz ekspertów zajmujących się tymi zagadnieniami.
Spośród kilkuset nadesłanych scenariuszy, jury wyłoniło grupę najlepszych, które mamy przyjemność Państwu zaprezentować.
  - b. **Perypetie Ani poznającej prawa dziecka**
Jest to inna forma przedstawienia tematu praw dziecka w trakcie lekcji. Narrator opisuje doświadczenia Ani, która podejmuje działania mające na celu uświadomienie członkom swojej społeczności, jaka powinna być ich rola w ochronie i respektowaniu praw dziecka. Historia Ani podzielona jest na cztery części. Po każdej z nich można znaleźć: zagadnienia do dyskusji, ćwiczenia, przykładowe metody pracy z uczniami oraz wskazówki dla nauczyciela.
- **PODSTAWOWE DOKUMENTY**
W tej części zostały zamieszczone podstawowe dokumenty dotyczące praw dziecka: Konwencja o prawach dziecka oraz Protokoły fakultatywne do Konwencji.

O UNICEF

UNICEF jest jedną z największych organizacji, która stara się budować lepszy świat, w którym prawa wszystkich dzieci są respektowane. W ponad 190 krajach na świecie robimy wszystko co możliwe, by pomóc potrzebującym dzieciom. Ratujemy życie, chronimy przed przemocą, zapewniamy dzieciom edukację. 24 godziny na dobę monitorujemy sytuację na świecie i działamy natychmiast w przypadku kryzysów humanitarnych. Jesteśmy zwykle pierwszą organizacją spieszącą z pomocą ofiarom klęsk żywiołowych i konfliktów zbrojnych.

Każdego dnia walczymy z głodem i niedożywieniem, zapewniamy dostęp do czystej wody, organizujemy opiekę medyczną, dostarczamy lekarstwa. Od szczepień dzieci po odbudowę szkół po katastrofach, robimy wszystko, by dotrzeć do każdego dziecka, które nas potrzebuje. Pomagamy dzieciom dziś, ale pracujemy też z rządami państw i naszymi partnerami, by zapewnić lepszą przyszłość kolejnym pokoleniom. UNICEF nie jest finansowany przez ONZ. Wspiera nas 12 mln darczyńców na całym świecie i to dzięki nim możemy nieść pomoc 7 milionom dzieci rocznie.

Działalność UNICEF mieści się w pięciu kluczowych dziedzinach, które wyznaczają priorytety naszych działań:

UNICEF w Polsce działa na rzecz respektowania praw dziecka oraz zbiera fundusze na pomoc dzieciom w najbiedniejszych krajach. Współpracujemy z placówkami oświatowymi: szkołami, przedszkolami, uczelniami wyższymi. Prowadzimy liczne projekty edukacyjne, które mają na celu uświadamianie dzieciom i młodzieży ich praw, uwrażliwianie na sytuację rówieśników w krajach rozwijających się, oraz wykształcenie postaw otwartości i tolerancji.

W ciągu ostatnich 5 lat polscy darczyńcy przekazali ponad 50 milionów złotych na projekty pomocy dzieciom prowadzone przez UNICEF m.in. w Rogu Afryki, Sierra Leone, Angoli, Pakistanie, Etiopii, Kongo, na Haiti, Sri Lance i Madagaskarze.

Więcej informacji o działaniach UNICEF można znaleźć na stronie internetowej:

www.unicef.pl

www.facebook.com/unicefpolska

CZYM SĄ PRAWA DZIECKA

Prawa dziecka a prawa człowieka

W 1948 roku ONZ proklamowało Powszechną Deklarację Praw Człowieka. W tym dokumencie zostały określone podstawowe prawa człowieka. Prawa człowieka przysługują każdemu człowiekowi bez względu na narodowość, religię czy wiek. Dzieciom przysługują więc takie same prawa jak dorosłym. Jednak w 1989 roku uznano, że dzieci ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną potrzebują specjalnego traktowania i troski, potrzebują wobec tego „własnego dokumentu” określającego ich prawa – tak powstała *Konwencja o prawach dziecka*. Prawa zawarte w Konwencji przysługują każdemu dziecku i nikt nie może ich dzieci pozbawić.

Niezależnie od praw dziecka określonych w *Konwencji o prawach dziecka*, każde dziecko jest chronione przez obowiązujący w danym państwie system prawny. O ile prawa dziecka dotyczą relacji dziecko-państwo, o tyle inne sfery życia dziecka i ich ochrona jest regulowana przez odpowiednie kodeksy i ustawy. W przypadku nieprzestrzegania *Konwencji o prawach dziecka* mówimy o naruszeniu praw dziecka np: utrudnianie dziecku z niepełnosprawnością dostępu do edukacji. W przypadku nieprzestrzegania obowiązującego prawa np. przemocy rówieśniczej – pobiciu lub okradzeniu dziecka – mówimy o naruszeniu prawa.

Relacja państwo-dziecko

Prawa dziecka dotyczą relacji państwo-dziecko. Oznacza to, że państwo musi zapewnić dziecku możliwość korzystania z przysługujących mu praw, a wszystkie instytucje państwowe i ich przedstawiciele: np. policjanci, sędziowie, lekarze, nauczyciele, urzędnicy etc. muszą przestrzegać praw dziecka, bo tak stanowi prawo.

Na przykład, jeżeli mówimy o prawie do prywatności, oznacza ono między innymi, że pielęgniarka nie może przekazywać danych o zdrowiu dziecka osobom nieupoważnionym, informacje o problemach z nauką powinny być przekazywane podczas indywidualnych spotkań z rodzicami czy opiekunami, a nie w obecności innych osób. Prawo do wyrażania własnych poglądów w sprawach, które dotyczą dziecka, oznacza, że państwo powinno umożliwić dziecku swobodę wypowiedzi. Dotyczy to zarówno procedur sądowych (np. gdy dochodzi do decyzji o umieszczeniu dziecka w rodzinie zastępczej), jak i procedur na szczeblu lokalnym (gdzie powinien znajdować się plac zabaw, boisko etc.)

Prawa dziecka a relacje z rodzicami

Prawa dziecka określone w *Konwencji o prawach dziecka* nie kolidują z prawem rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z ich wartościami i światopoglądem, chyba, że dochodzi do sytuacji niebezpiecznych, groźnych dla dziecka lub niezgodnych z prawem: zaniechania, krzywdzenia, zmuszania do pracy zarobkowej, unikania obowiązku szkolnego itp.

To najczęściej rodzice lub opiekunowie reprezentują dziecko przed organami państwa i jako pierwsi zgłaszają łamanie jego praw.

Czy znajomość praw dziecka wpływa na jego życie

Dziecko znające swoje prawa jest w stanie świadomie z nich korzystać. Zaczyna rozumieć, że jest traktowane podmiotowo, a nie przedmiotowo, że ma prawa, które muszą być respektowane. To niezwykle ważne, bo w ten sposób budujemy społeczeństwo obywatelskie. Jednocześnie dziecko świadome swoich praw jest w stanie łatwiej obronić się przed przemocą, krzywdzeniem, dyskryminacją, bo wie, że ma do tego prawo i że są instytucje, które powinny mu pomóc.

Prawa a obowiązki

Prawa dziecka i obowiązki to dwie odrębne rzeczy. To, że dziecko ma prawa określone w Konwencji o prawach dziecka nie zależy od tego, czy wykonuje swoje obowiązki czy nie (choć powinno to robić). Nie można zatem pozbawić dziecka możliwości korzystania ze swoich praw, nawet jeśli nie wywiązuje się z podjętych bądź narzuconych zadań. Egzekwowanie wypełniania obowiązków stanowi odrębną kwestię. Należy także pamiętać, że prawa dziecka nie powinny naruszać lub ograniczać praw innych.

KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA

Najważniejszym aktem prawnym, który określa prawa dziecka, jest *Konwencja o prawach dziecka*. Potocznie nazywa się ją światową konstytucją praw dziecka. Została uchwalona 20 listopada 1989 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. Wszystkie 192 kraje, które zdecydowały się ratyfikować ten dokument, zobowiązały się do respektowania i realizowania jego zapisów. Polska uczyniła to w 1991 roku.

Konwencja jest dokumentem w pewnym sensie rewolucyjnym, bo po raz pierwszy zostały w niej uwzględnione prawa i wolności osobiste dziecka, takie jak np. prawo do prywatności, swobody wypowiedzi etc. Konwencja wprowadziła też mechanizm kontroli respektowania praw dziecka przez poszczególne państwa. Są one zobowiązane do składania raportów z wdrażania zapisów Konwencji, rozpatrywanych następnie przez specjalnie powołany w tym celu Komitet Praw Dziecka z siedzibą w Genewie.

Konwencja zakłada, że dzieci nie są w pełni dojrzałe i na tyle świadome, by same mogły o siebie zadbać, przez co należy im się szczególna opieka i ochrona. Najważniejsze zasady, które przyświecały twórcom Konwencji, to: zasada kierowania się zawsze dobrem dziecka oraz zasada równości wobec prawa wszystkich dzieci niezależnie od pochodzenia, koloru skóry czy wyznania.

Polska była pomysłodawcą stworzenia *Konwencji o prawach dziecka*, dlatego spoczywa na nas szczególny obowiązek, aby prawa dziecka były w Polsce znane i przestrzegane.

HISTORIA PRAW DZIECKA

Prekursorzy prawa dziecka

Prawa dziecka były przedmiotem rozważań i refleksji wielu wybitnych pedagogów i myślicieli. Jednym z nich był Janusz Korczak, znany na świecie prekursor walki o prawa najmłodszych. Mówił, że „dziecko nie jest przyszłym człowiekiem, ale człowiekiem”, w związku z tym, tak samo jak osobom dorosłym, dzieciom przysługują prawa. Z kolei Jan Jakub Rousseau sformułował myśl, która po dziś dzień powinna być aktualna: „Mniej mówmy o obowiązkach dzieci, a więcej o ich prawach”. Warto ją przypominać, gdyż nawet dzisiaj można spotkać się z opiniami, że przyznanie dzieciom praw musi prowadzić do odebrania autorytetu rodzicom i wychowawcom, co jest zupełnie niezgodne z prawem.

Historia praw dziecka – początki

Historia praw dziecka nie jest zbyt długa, sięga bowiem przełomu XVIII i XIX wieku, kiedy to ukształtowało się społeczne przekonanie o konieczności zapewnienia dzieciom specjalnej ochrony oraz opieki. Wcześniejsze epoki nie były dla nich tak łaskawe. Przez długi czas, począwszy od średniowiecza, hołdowano przekonaniu, że dziecko jest dopiero „materiałem” na człowieka, przez co wymaga surowego traktowania i dyscypliny. Dzięki takiemu postępowaniu miało wyrosnąć na pełnowartościową istotę ludzką. Pomimo tego, że rodziło się wiele dzieci, niewiele z nich miało szansę dożyć wieku kilku lat. Wynikało to nie tylko z trudnych warunków sanitarnych i materialnych, lecz również z braku należytej opieki i troski.

Historia Mary Ellen Wilson i pierwsze inicjatywy

Impulsem, który przyczynił się do zmiany nastawienia oraz zapoczątkował w XIX wieku działalność międzynarodowego ruchu na rzecz ochrony praw dzieci, była historia 8-letniej dziewczynki – Mary Ellen Wilson z Baltimore. Była ona notorycznie bita przez swoją matkę, a pomoc uzyskała od członków lokalnego oddziału stowarzyszenia przeciwdziałania okrucieństwu wobec zwierząt. Pod wpływem tamtych wydarzeń, od 1894 roku w USA powstało ponad 200 różnych inicjatyw, których celem było zapewnienie dzieciom ochrony przed przemocą. Zaczęto traktować dzieci jak pełnowartościowe osoby, które wymagają szczególnej opieki ze względu na młody wiek, a także odpowiednich warunków życia, pozwalających na ich prawidłowy rozwój. Państwo, samorządy i organizacje społeczne postawiły sobie za cel działanie na rzecz dobra dzieci i przestrzegania ich praw do godziwego życia.

Od pierwszych inicjatyw do Konwencji o prawach dziecka

Stopniowo także w innych krajach zaczęły powstawać organizacje chroniące dzieci i walczące w imię ich praw. Od 1880 roku działały w Europie międzynarodowe towarzystwa (kryminologów, sędziów dla nieletnich, opieki nad dziećmi porzuconymi i bezdomnymi), które pracowały nad złagodzeniem prawa karnego dla nieletnich, zakładaniem placówek opiekuńczo-wychowawczych itp. Pierwszy zapis dotyczący praw dziecka pojawił się w 1924 roku w Deklaracji Genewskiej. Niemniej jednak najważniejszym, kompleksowym dokumentem określającym prawa dziecka jest Konwencja o prawach dziecka uchwalona w 1989 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.

Najważniejsze daty

- 1924 Zgromadzenie Ogólne Ligi Narodów przyjęło Deklarację Praw Dziecka (zwaną Genewską)
- 1946 Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych powołało organizację UNICEF
- 1948 Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych uchwaliło Powszechną Deklarację Praw Człowieka
- 1950 powstanie Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (ratyfikowana przez Polskę w 1993 r.)
- 1959 Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych proklamowało Deklarację Praw Dziecka, która jest rozszerzeniem Deklaracji Genewskiej
- 1978 Polska złożyła propozycję projektu Konwencji o prawach dziecka
- 1989 Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło Konwencję o prawach dziecka, która weszła w życie w 1990 r., Polska ratyfikowała ją w 1991 r.

- 1990 Światowy Szczyt w Sprawie Dzieci w Nowym Jorku
- 1996 Europejska Konwencja o Wykonywaniu Praw Dzieci. Weszła w życie w 2000 r., ratyfikowana przez Polskę w 1997 r.
- 2000 stworzenie dwóch protokołów fakultatywnych do Konwencji o prawach dziecka – dotyczących angażowania dzieci w konflikty zbrojne i handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i pornografii
- 2005 Polska ratyfikowała dwa protokoły fakultatywne do Konwencji o prawach dziecka: Protokół o angażowaniu dzieci w konflikty zbrojne i Protokół w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii

SKRÓT KONWENCJI O PRAWACH DZIECKA

Uwaga: Prawa dziecka opisane w poszczególnych Artykułach Konwencji o prawach dziecka są pogrupowane tematycznie i dlatego nie występują w kolejności

Czy wiesz, że masz prawa zagwarantowane przez państwo, które są spisane w dokumencie nazwanym Konwencją o prawach dziecka?

Jeżeli nie wiedziałeś, przeczytaj uważnie ten dokument. Konwencja o prawach dziecka to międzynarodowa umowa opisująca Twoje prawa. Państwa, które ją podpisały, muszą przestrzegać zawartych w niej praw. Każde prawo jest ujęte w osobny punkt, który w akcie prawnym, jakim jest ta Konwencja, nazywany jest „artykułem”. Żeby łatwiej czytało Ci się ten dokument, poszczególne prawa zostały posegregowane tematycznie.

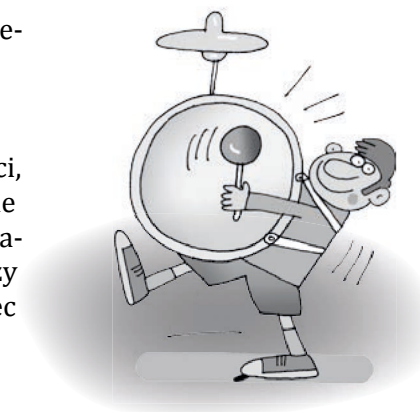
KOMU PRZYSŁUGUJĄ PRAWA DZIECKA

Artykuł 1

Wszystkie prawa zawarte w tej Konwencji przysługują Ci, dopóki jesteś dzieckiem, czyli do ukończenia 18 roku życia.

Artykuł 2

Prawa, o których jest mowa w tej Konwencji, mają wszystkie dzieci, bez wyjątku, a więc również Ty; bez względu na to, kim jesteś, gdzie mieszkasz, czym zajmują się Twoi rodzice, jakim mówisz językiem, jaką wyznajesz religię, jakiej jesteś płci, czy jesteś w pełni sprawny, czy też nie, czy jesteś bogaty, czy biedny. Wszystkie dzieci są równe wobec prawa i nikogo nie można dyskryminować.

KTO ODPOWIADA ZA OCHRONĘ TWOICH PRAW

Artykuł 3

Wszystkie instytucje i urzędy zajmujące się sprawami dzieci powinny w swoich działaniach kierować się Twoim dobrem i dobrem innych dzieci.

Artykuł 4

Państwo ma obowiązek przestrzegania Twoich praw.

PRAWO DO ŻYCIA I TOŻSAMOŚCI

Artykuł 6

Masz prawo do życia. Państwo powinno zapewnić Ci odpowiednie warunki do życia i rozwoju.

Artykuł 7

Po Twoich narodzinach powinien zostać sporządzony akt urodzenia. Od momentu narodzin masz prawo do imienia i obywatelstwa. Masz prawo, jeżeli jest to tylko możliwe, poznać swoich rodziców i być przez nich wychowywany.

Artykuł 8

Państwo powinno respektować Twoje prawo do tożsamości, czyli między innymi: imienia, nazwiska, obywatelstwa i powiązań rodzinnych.

PRAWO DO WYCHOWANIA W RODZINIE

Artykuł 5

Twoi rodzice lub opiekunowie powinni jak najlepiej wspierać Twój rozwój i uczyć Cię, jak korzystać z przysługujących Ci praw. Państwo ma obowiązek uszanować prawo Twoich rodziców i opiekunów do kierowania Twoim rozwojem.

Artykuł 9

Masz prawo mieszkać ze swoimi rodzicami, chyba że nie jest to dla Ciebie dobre (np. jesteś krzywdzony). Jeśli Twoi rodzice mieszkają osobno, masz prawo utrzymywać kontakt z każdym z nich, chyba że to byłoby dla Ciebie szkodliwe.

Artykuł 10

Jeśli Ty i Twoi rodzice zostaliście rozdzieleni i mieszkacie w różnych krajach, macie prawo utrzymywać ze sobą kontakt i odwiedzać się, a także zamieszkać w jednym kraju i być razem.

Artykuł 11

Państwo ma obowiązek chronić Cię przed nielegalnym uprowadzeniem za granicę bez zgody rodziców.

Artykuł 18

Oboje rodzice są odpowiedzialni za Twoje wychowanie i właściwy rozwój. Zawsze powinni kierować się Twoim dobrem. Państwo powinno ich w tym wspierać oraz pomagać im np. zapewniając powstanie odpowiedniej liczby przedszkoli, szkół, przychodni. etc.

Artykuł 20

Jeśli rodzice nie mogą się Tobą opiekować, państwo musi Ci zapewnić specjalną ochronę, pomoc i opiekę zastępczą. Ci, którzy się Tobą zaopiekują, powinni szanować Twoją kulturę i religię.

PRAWO DO WYRAŻANIA WŁASNYCH POGLĄDÓW**Artykuł 12**

Masz prawo wypowiadać swoje zdanie w sprawach, które Ciebie dotyczą, a dorośli powinni go wysłuchać i wziąć je pod uwagę. Nawet w postępowaniu przed sądem.

Artykuł 14

Masz prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania, ale nie może to ograniczać praw innych osób. Twoi rodzice powinni pomóc Ci wybrać najlepszą drogę rozwoju, która jest zgodna z przysługującymi Ci prawami.

Artykuł 15

Masz prawo zapisania się do różnych stowarzyszeń, o ile nie ogranicza to praw innych osób.

PRAWO DO PRYWATNOŚCI**Artykuł 16**

Nikt nie ma prawa do ingerencji w Twoją prywatność, chyba że robi to ze względu na dobro Twoje lub Twoich bliskich.

PRAWO DO INFORMACJI**Artykuł 13**

Masz prawo do swobody wypowiedzi w każdej formie – ustnej, pisemnej, rysunkowej etc. oraz prawo do zdobywania i przekazywania informacji.

Artykuł 17

Masz prawo do uzyskiwania informacji z różnorodnych źródeł. Gazety, książki, radio, telewizja, internet i wszelkie inne media skierowane do dzieci powinny dostarczać Ci takie informacje, które są zrozumiałe i nie wyrządzają Ci krzywdy.

DOBRO DZIECKA JAKO CEL NAJWYŻSZY**Artykuł 21**

W przypadku adopcji najważniejsze jest Twoje dobro. Te same prawa i zasady odnoszące się do traktowania Ciebie powinny obowiązywać zarówno w kraju, w którym się urodziłeś, jak i w innym kraju, w którym miałbyś zamieszkać po adopcji.

Artykuł 22

Jeśli znalazłbyś się w jakimś kraju jako uchodźca (byłeś zmuszony wyjechać ze swojej ojczyzny, bo tam groziło Ci niebezpieczeństwo), należą Ci się takie same prawa, jak dzieciom, które urodziły się w kraju, do którego przybyłeś.

Artykuł 23

Jeśli jesteś dzieckiem z jakąkolwiek niepełnosprawnością, powinieneś mieć zapewniony dostęp do specjalistycznej opieki medycznej, do edukacji, przygotowania zawodowego i rekreacji. Powinieneś mieć zapewnione życie w warunkach gwarantujących godność i umożliwiających Ci osiągnięcie niezależności.

Artykuł 25

Jeśli nie znajdujesz się pod opieką rodziców, tylko mieszkasz na stałe lub czasowo poza swoim rodzinnym domem, np. w placówce opiekuńczej, masz prawo do tego, aby sprawdzano, jakie masz tam warunki, jak jesteś leczony, a także, czy sytuacja, z powodu której tam się znalazłeś, nie uległa zmianie.

PRAWO DO GODZIWYCH WARUNKÓW SOCJALNYCH**Artykuł 24**

Państwo powinno zapewnić Ci dostęp do jak najlepszej opieki zdrowotnej i udogodnień w zakresie leczenia chorób i rehabilitacji zdrowotnej.

Artykuł 26

Masz prawo do otrzymywania pomocy i wsparcia od państwa, jeśli Ty i Twoja rodzina jesteście ubodzy lub znajdujecie się w trudnej sytuacji życiowej.

Artykuł 27

Masz prawo do życia w warunkach zapewniających Ci właściwy rozwój fizyczny i psychiczny. Główną odpowiedzialność za to ponoszą Twoi rodzice. Państwo powinno wspierać rodziny, których nie stać na zapewnienie dzieciom odpowiedniego poziomu życia.

PRAWO DO EDUKACJI**Artykuł 28**

Masz prawo do nauki. Nauczanie podstawowe powinno być obowiązkowe i bezpłatne dla wszystkich dzieci.

Artykuł 29

Edukacja powinna sprzyjać rozwojowi Twojej osobowości, Twoich zdolności i umiejętności. Powinna także rozwijać szacunek dla praw człowieka, rodziców oraz kultury i kraju, z którego pochodzisz. Poprzez odpowiednią edukację powinieneś uczyć się także tolerancji, życia w pokoju oraz ochrony środowiska naturalnego.

Artykuł 30

Masz prawo do poznawania i korzystania z kultury, nauki i języka Twojej rodziny oraz wyznawania i praktykowania własnej religii. Nie jest istotne, czy w kraju, w którym mieszkasz, jest dużo czy mało osób, które myślą podobnie jak Ty.

PRAWO DO ODPOCZYNKU**Artykuł 31**

Masz prawo do wypoczynku i czasu wolnego oraz uczestnictwa w zabawach i zajęciach rekreacyjnych.

OCHRONA PRZED PRZEMOCĄ**Artykuł 19**

Masz prawo do ochrony przed przemocą fizyczną, psychiczną i zaniedbaniem. Nikt nie ma prawa Cię bić, prześladować i wykorzystywać w celach seksualnych.

Artykuł 32

Masz prawo do ochrony przed wykonywaniem pracy, która jest niebezpieczna, szkodliwa dla Twojego zdrowia lub przeszkadza Ci w nauce. Jeśli pracujesz, masz prawo do odpowiednich warunków pracy (bezpieczeństwa i higieny) oraz sprawiedliwej zapłaty.

Artykuł 33

Nikt nie ma prawa angażować Cię w produkcję narkotyków i handel nimi ani zmuszać czy namawiać do ich zażywania. Policja, nauczyciele i inne służby mają za zadanie chronić Cię przed dostępem do nich.

Artykuł 34

Masz prawo do ochrony przed wszystkimi formami wykorzystywania seksualnego. Nikt nie ma prawa dotykać Cię w sposób, którego sobie nie życzysz i nakłaniać lub zmuszać Cię do kontaktów seksualnych.

Artykuł 35

Obowiązkiem państwa, w którym mieszkasz, jest ochrona Ciebie i innych dzieci przed porwaniem i sprzedażą. Policja i inne służby państwowe powinny przeciwdziałać wszelkim próbom uprowadzenia Cię czy sprzedania.

Artykuł 36

Masz prawo do ochrony przed wszystkimi innymi formami wyzysku, które naruszają Twoje dobro.

Artykuł 39

Jeżeli jesteś ofiarą wojny, torturowania, wyzysku czy zaniedbania masz prawo do szczególnej pomocy i opieki. Państwo powinno zadbać, abyś mógł odzyskać zdrowie fizyczne i psychiczne w warunkach poszanowania Twoich praw i Twojej godności.

OCHRONA PRZED KONFLIKTEM ZBROJNYM**Artykuł 38**

Jeśli nie masz 15 lat, państwo nie może rekrutować Cię do wojska i musi chronić Cię przed bezpośrednim udziałem w działaniach zbrojnych.

OCHRONA W PROCESIE KARNYM**Artykuł 37**

Jeżeli złamałeś prawo, nie powinieneś przebywać w więzieniu z dorosłymi i masz prawo utrzymywać kontakt ze swoją rodziną oraz prawo do pomocy prawnej lub innej np. psychologa. Masz prawo zgłaszać sytuacje, w których jesteś źle traktowany.

Artykuł 40

Jeżeli złamałeś prawo (sąd może Cię skazać tylko za bardzo poważne przestępstwa), powinieneś uzyskać pomoc prawną i być właściwie traktowany przez system sprawiedliwości.

PRAWO DO ZNAJOMOŚCI SWOICH PRAW I POWOŁYWANIA SIĘ NA NIE**Artykuł 41**

Jeśli prawo Twojego kraju zapewnia lepszą ochronę i realizację Twoich praw niż artykuły tej Konwencji, to prawo Twojego kraju powinno obowiązywać w pierwszej kolejności.

Artykuł 42

Masz prawo znać swoje prawa! Państwo powinno zadbać, aby prawa zawarte w tej Konwencji były znane zarówno wśród dzieci, jak i dorosłych.

Konwencja o prawach dziecka zawiera łącznie 54 artykuły. Artykuły 43-54 dotyczą tego, jak dorośli i państwo powinni współpracować, aby prawa Twoje i innych dzieci były przestrzegane i chronione. * Prawa przedstawione w tej publikacji nie są dosłownym powtórzeniem artykułów Konwencji o prawach dziecka, tylko ich omówieniem.

TELEFONY ZAUFANIA – Gdzie możesz szukać pomocy?

Niebezpieczne sytuacje

- **Numer 112** to numer alarmowy, pod który możesz zadzwonić, gdy znajdziesz się w niebezpiecznej sytuacji. Zadzwonić pod ten numer, jeśli uważasz, że potrzebna jest interwencja policji, straży pożarnej lub pogotowia.

Ofiary i świadkowie przemocy

- **Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka 800 12 12 12**
to telefon skierowany do wszystkich dzieci, które potrzebują pomocy. Jeśli zadzwonisz pod ten numer, będziesz mógł/mogła porozmawiać ze specjalistą, który postara Ci się pomóc lub za pośrednictwem strony internetowej Rzecznika Praw Dziecka www.brpd.gov.pl. Numer 800 12 12 12 jest **bezpłatny**, jeśli dzwonicz z telefonu stacjonarnego lub telefonów komórkowych. Telefon działa od poniedziałku do piątku w godzinach **8:15-20:00**.*
- **Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111. Fundacja Dzieci Niczyje**
Fundacja uruchomiła **bezpłatny telefon zaufania dla dzieci i młodzieży**. Jeżeli czujesz się krzywdzony i potrzebujesz pomocy – możesz zadzwonić pod numer 116 111. Specjaliści rozmawiają z Tobą o każdym problemie, z którym nie potrafisz sobie poradzić, i udzielą Ci pomocy. Telefon działa 7 dni w tygodniu w godzinach 12.00-20.00*. Pytania możesz też zadawać przez stronę internetową: www.116111.pl
- **Niebieska linia 801 12 00 02**
To numer, pod który mogą dzwonić ofiary **przemocy w rodzinie** a także osoby, które usłyszały o takiej przemocy lub są jej świadkami. Płatny jest pierwszy impuls połączenia (według stawki operatora). Telefon jest czynny od poniedziałku do soboty w godzinach 8:00-22:00 oraz w niedziele i święta w godzinach 8:00-16:00.*

Zagrożenia w internecie, zgłoszenia nielegalnych treści w internecie

- **Dyżurnet.pl**
To punkt kontaktowy, w którym możesz zgłaszać informacje o wszystkich **nielegalnych i niepokojących Cię treściach znalezionych w internecie**. Jeśli specjaliści z dyżurnet.pl uznają, że znalezione przez Ciebie treści są nielegalne – poinformują o tym policję lub prokuraturę. Twoje zgłoszenie może być anonimowe, to znaczy, że nikt nie dowie się o tym, że Ty zgłosiłeś nielegalne treści. Nielegalne treści możesz zgłosić poprzez: stronę www.dyzurnet.pl, e-mail: dyzurnet@dyzurnet.pl lub całodobowy telefon **801 615 005**. Koszt jak w przypadku połączenia lokalnego.
- **Fundacja Kidprotect.pl**
Jeżeli podczas korzystania z internetu zetknąłeś się z pedofilem lub podejrzewasz, że mógł to być pedofil – koniecznie zgłoś tę informację na stronie internetowej: www.hotline.stoppedofilom.pl. Możesz zrobić to anonimowo. Specjaliści ustalą, czy faktycznie mogło dojść do przestępstwa. Jeśli tak – niezwłocznie przekażą sprawę policji.
- **Helpline**
www.helpline.org.pl; **800 100 100**. Helpline pomaga młodym internautom w sytuacjach, gdy spotykają się z **zagrożeniami w internecie oraz podczas korzystania z telefonów komórkowych**. Na stronie internetowej znajdują się porady na temat zapobiegania niebezpiecznym sytuacjom, a także informacje o tym, jak radzić sobie, gdy taka sytuacja już Cię spotka. Połączenie z numerem 800 100 100 jest bezpłatne. Telefon działa od poniedziałku do piątku w godzinach 11:00-17:00*.

Dzieci uchodźców lub imigrantów

- **Polska Akcja Humanitarna – Centrum Pomocy Uchodźcom i Repatriantom**
Jeśli jesteś uchodźcą i potrzebujesz informacji lub pomocy albo uważasz, że Twoje prawa są łamane – specjaliści z Polskiej Akcji Humanitarnej postarają się pomóc w rozwiązaniu

problemu. Zadzwonić pod numer telefonu: **22 828-88-82 wew. 250**. Opłata według stawek operatora. Możesz również wejść na stronę www.uchodzcynoszkoly.pl, na której znajdziesz wiele przydatnych informacji.

• Helsińska Fundacja Praw Człowieka

Jeżeli jesteś uchodźcą i uważasz, że Twoje prawa są łamane – porady mogą Ci udzielić prawnicy z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Znajdziesz ich pod numerem telefonu: **22 556 44 66**. Opłata według stawek operatora. Strona internetowa Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka: www.hfhrpol.waw.pl

Narkotyki, uzależnienia

• Monar 801 199 990

Ogólnopolski Telefon Zaufania Narkotyki – Narkomania, to numer, pod którym uzyskasz pomoc oraz wsparcie, jeśli Twój problem związany jest z **narkotykami i uzależnieniem od narkotyków**. Możesz zadzwonić zarówno wtedy, gdy problem dotyczy Ciebie, jak i wtedy, kiedy zauważysz, że problem z narkotykami ma osoba w Twoim otoczeniu. Telefon jest czynny codziennie od 16:00 do 21:00*. Koszt całego połączenia – 35 gr.

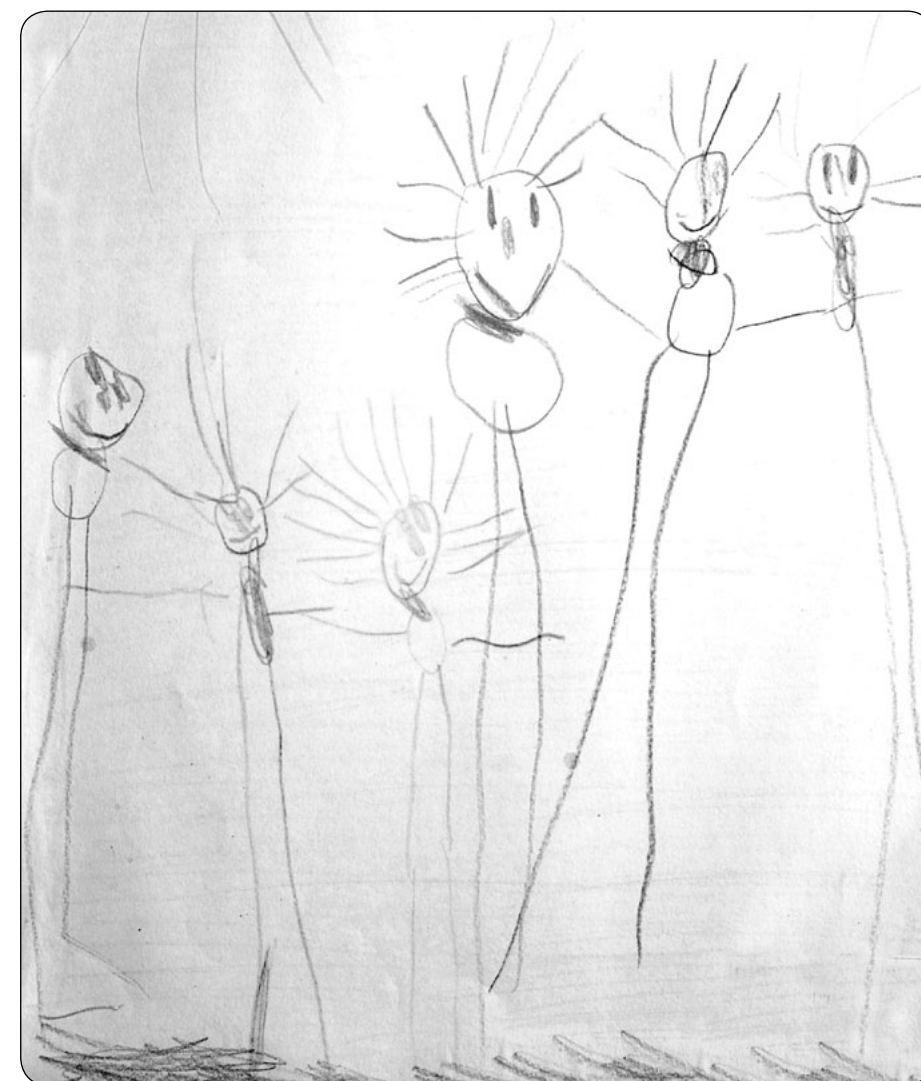
Dzieci najuboższe

• Caritas Polska

To organizacja, która może Ci pomóc, jeśli Twoi rodzice lub opiekunowie znaleźli się w **trudnej sytuacji finansowej**. Może sfinansować Twoje obiady w szkole, kupić wyprawkę do szkoły bądź dofinansować wycieczkę klasową. Caritas ma ponad czterdzieści placówek w całej Polsce. Mapka i telefony kontaktowe do poszczególnych placówek znajdują się na stronie internetowej: www.caritas.pl/kontakty.php. Możesz również zadzwonić pod jeden z numerów: **22 3348500, 22 3348585**. Opłata według stawek operatora. Pracownicy Caritas na pewno udzielą Ci potrzebnych informacji.

*Godziny działania telefonów mogą ulec zmianie.

KONSPEKTY ZAJĘĆ

Witek Pietrucha

WSTĘP DO KONSPEKTÓW ZAJĘĆ

W tym miejscu chcemy zaprezentować Państwu zbiór konspektów lekcji dotyczących praw dziecka. Wszystkie scenariusze zostały przygotowane przez nauczycieli, pedagogów pracujących z dziećmi bądź specjalistów zajmujących się edukacją rozwojową. Część z nich została nadesłana na ogłoszony w 2007 roku przez UNICEF konkurs „Godność i prawa dziecka”. W skrypcie znajdują Państwo najwyżej ocenione prace konkursowe. Mamy nadzieję, że przybliżą one Państwu jeszcze bardziej zagadnienie praw dziecka i okażą się wsparciem w pracy dydaktycznej.

IWONA KOBYLAŃSKA

Zespół Szkół nr 2

Szkoła Podstawowa nr 21 w Płocku

TEMATYKA: ogólne

Temat: Prawa dziecka, czyli co mówimy i robimy w imię praw najmłodszych
(Konspekt zajęć nauczania zintegrowanego I-III)

Czas trwania zajęć: 90 min

Cele:

- Zapoznanie uczniów z podstawowymi prawami dziecka
- Uświadomienie uczniom powszechności praw
- Wskazanie na przypadki łamania/nierespektowania praw dzieci

Metody pracy: słowna, oglądowa, aktywna – burza mózgów, promyczkowe uszeregowanie, dyskusja.

Formy pracy: praca zbiorowa, praca grupowa, praca indywidualna

Pomoce dydaktyczne:

kolorowe kółeczka z papieru służące do podziału na grupy; karty z działaniami matematycznymi do ułożenia hasła; ilustracje w postaci puzzli do pracy w grupach; rozsypanki zdaniowe; fiszki; wiersz Marcina Brykczyńskiego *O prawach dziecka* (zał. 1); balony; hasło na transparencie; karty wyjaśniające poszczególne prawa dziecka (zał. 2); karty do pracy indywidualnej; wiersz Marcina Przywoźniaka *Krzyknij nie!* (zał. 3); list do rodziców (zał. 4); szary papier; klej; flamastry

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Powitanie

2. Podział uczniów na pięć grup (nawiązanie do pięciu kół olimpijskich)

Uczniowie losują z koszyka kółeczka w kolorze: niebieskim, czarnym, czerwonym, zielonym i żółtym. Przy jednym stoliku siadają dzieci z tym samym kolorem kółka.

3. Układanie hasła przewodniego lekcji

Na tablicy znajduje się 5 kartek z działaniami na mnożenie i dzielenie liczb w zakresie 100. Zadaniem uczniów jest wspólnie wykonać obliczenia, zapisać wynik i ułożyć liczby w kolejności malejącej. Następnie wybrane dziecko odwraca kartki z wynikami i odsłania hasło PRAWO.

P	R	A	W	O
9×8	$100 : 2$	6×8	6×6	$77 : 11$
72	50	48	36	7

4. Krótkie wyjaśnienie wprowadzające do tematu

Nauczyciel wyjaśnia uczniom: *Odsłonięte hasło jest tematem naszych dzisiejszych zajęć. Będziemy dziś mówić o prawach dzieci na całym świecie. Mogłoby się wam wydawać, że prawa mają tylko dorośli. Prawda jest jednak inna. Prawa mają też dzieci, mimo że nie ukończyły jeszcze 18 lat. Jakże to prawa, dowiedziecie się właśnie na tych zajęciach. Obowiązują one na całym świecie i dlatego nasz podział na grupy nawiązuje do pięciu kół olimpijskich, które są symbolem kontynentów na świecie.*

5. Wyjaśnienie pojęcia prawo

Uczniowie wyjaśniają słowo prawo, pracując metodami: burza mózgów i promyczkowe uszeregowanie. Swoje dwie propozycje zapisują na małych żółtych karteczkach, a następnie dokleją je do hasła zapisanego na tablicy. Wyjaśnienia powtarzające się przyklejają obok siebie. Następuje konfrontacja pomysłów i wiadomości uczniów z hasłem encyklopedycznym. Uczniowie odszukują hasło *prawo* w encyklopedii. Nauczyciel odczytuje również definicje haseł: *obowiązek* i *uprawnienie*.

- Co to jest prawo?
prawo to pewne normy, reguły postępowania obowiązujące w państwie
- Co to jest obowiązek?
Obowiązek to sytuacja, polegająca na tym, że musimy się w określony sposób, w danej sytuacji zachować. Nie mamy możliwości wyboru postępowania.
Przykład: obowiązek szkolny (dzieci mają obowiązek uczęszczać do szkoły).
- Co to jest uprawnienie?
Uprawnienie przyznaje nam możliwość wyboru określonego zachowania, bez nakładania na nas obowiązku.
Przykład: prawo do nauki, dzieci mają obowiązek chodzenia do szkoły, ale są uprawnione do korzystania z bezpłatnej edukacji (państwo gwarantuje każdemu bezpłatny dostęp do szkoły, ale uczeń wraz z rodzicami może wybrać szkołę prywatną lub społeczną, która jest płatna).
(Wyjaśnienia to po odczytaniu nauczyciel zawiesza na tablicy.)

6. Poznanie praw dziecka i ich znaczenia

Uczniowie pracują w grupach.

Dzieci układają ilustracje z puzzli oraz zdania z rozsypanek wyrazowych.

W kopertach każda grupa ma dwie ilustracje w postaci puzzli, należy je ułożyć, przykleić na kartonie, a następnie z kolorowych rozsypanek złożyć zdanie, dopasowując do ilustracji i również przykleić. Po zakończeniu pracy grupa zastanawia się, jak wytłumaczyć opracowane przez nią prawa dzieci.

PRAWO DO RÓWNEGO TRAKTOWANIA	<i>Wszystkie dzieci mają takie same prawa, bez względu na płeć, kolor skóry, język, religię itp.</i>
PRAWO DO OCHRONY PRZED...	<i>Dzieci mają prawo do ochrony przed przemocą, wyzyskiem, porwaniem, zaniedbywaniem.</i>
PRAWO DO TOŻSAMOŚCI	<i>Dzieci mają prawo do imienia, nazwiska i narodowości.</i>
PRAWO DO POZIOMU ŻYCIA NIEZBĘDNEGO DO PRAWIDŁOWEGO ROZWOJU DZIECKA	<i>Dzieci mają prawo do tego, aby się właściwie rozwijać, dobrze odżywiać i mieć schronienie.</i>
PRAWO DO OPIEKI	<i>Dzieci niepełnosprawne mają prawo do specjalnej opieki i edukacji.</i>
PRAWO DO NAUKI	<i>Dzieci mają prawo do bezpłatnej edukacji.</i>

Po wykonaniu zadania każda grupa prezentuje efekt swojej pracy.

Następnie nauczyciel czyta głośno zapisany na arkuszu dużego formatu wiersz Marcina Brykczyńskiego *O prawach dziecka* i wspólnie z uczniami dopina nazwy poszczególnych praw do odpowiednich fragmentów utworu (zał. 1).

7. Moje prawa nie mogą naruszać praw drugiego człowieka – zabawa z balonami

Dzieci biegają po sali z balonikiem w rękę. Balony mogą być w kolorach wyznaczonych grup. Uczniowie mogą się ścisnąć, popychać, potrącać – chodzi o to, aby kilka baloników pękło.

Po zabawie następuje rozmowa z dziećmi na temat przestrzegania praw.

Baloniki to prawa dziecka, każdy je miał. Co się z nimi stało, gdy zbyt mocno popychaliście się wzajemnie? Jak się czuliście, gdy balonik uległ zniszczeniu? A gdyby to chodziło o wasze prawa?

Rozwinięcie kolorowego transparentu i odczytanie hasła (transparent w kolorach tęczy)

MOJE PRAWA NIE MOGĄ NARUSZAĆ PRAW DRUGIEGO CZŁOWIEKA!!!

Wspólna odmiana słów „mam prawo” z pokazywaniem siebie wzajemnie lub osób na ułożonych wcześniej ilustracjach.

*Ja mam prawo, ty masz prawo, on ma prawo, ona ma prawo,
my mamy prawo, wy macie prawo, oni mają prawo, one mają prawo.*

8. Prawa dziecka w życiu codziennym – praca indywidualna uczniów (dwie wersje do wyboru w zależności od możliwości i umiejętności uczniów – zał. 2).

Zadaniem każdego z uczniów jest odczytanie z karty pracy praw dzieci i zapisanie przykładu każdego z praw (wersja I).

Zadaniem każdego z uczniów jest nazwanie poznanego prawa dziecka i zapisanie go w karcie pracy, poprzez uzupełnienie zdań (wersja II).

9. Podsumowanie zajęć

Wspólne odczytanie wiersza Marcina Przewoźniaka *Krzyknij nie!*

Nauczyciel czyta właściwą zwrotkę wiersza, a uczniowie w odpowiednim momencie wykrzykują NIE!!! (zał. 3).

10. Rozdanie listów do rodziców – wspólne przeczytanie i rozmowa na temat praw dziecka, wyjaśnienie wszystkich praw zawartych w liście przed jego podpisaniem (zał. 4).

BIBLIOGRAFIA:

1. Marcin Brykczyński, *O prawach dziecka*, „Pentliczek” nr 23, 31 maja 1993 r.
2. Encyklopedia powszechna, PWN, Warszawa 1966 r. (wyjaśnienie haseł: prawo, obowiązek, uprawnienie)
3. *Konwencja o prawach dziecka* z 1989 r. (fragmenty)
4. Janusz Korczak, *Prośba dziecka lub 20 reguł wychowania dzieci* (List do rodziców)
5. *Nauczycielka przedszkola*, nr 10, styczeń 2007 r. (Ilustracje do puzzli i ich podpisy.)
6. Marcin Przewoźniak *Krzyknij nie!*

EWA GOCKA

Zespół Szkół Specjalnych w Jarocinie

TEMATYKA: prawa dziecka w innych krajach

Temat: Prawa dziecka = Moje prawa

(Konspekt zajęć w klasie I gimnazjum dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną)

Czas trwania zajęć: 90 min

Cele:

- Zaznajomienie uczniów z pojęciami: prawa człowieka, prawa dziecka, *Konwencja o prawach dziecka*
- Zaprezentowanie podstawowych praw przynależnych każdemu dziecku
- Wskazanie, jakie prawa dzieci łamane są w Angoli
- Przedstawienie zakresu działania organizacji UNICEF

Metody pracy: burza mózgów, śnieżna kula, gra symulacyjna, mapa mentalna, dyskusja problemowa

Formy pracy: praca zbiorowa, praca w małych grupach

Pomoce dydaktyczne:

czerwone i zielone koperty z tekstami do gry symulacyjnej (zał. 5), pisemna informacja – notatka dotycząca najważniejszych założeń *Konwencji o prawach dziecka*, mapa Afryki z zaznaczoną na niej Angolą, zdjęcia, artykuły dotyczące sytuacji dzieci w Afryce, film dotyczący sytuacji dzieci w Angoli i działalności UNICEF – do pobrania na: <http://pl.youtube.com/watch?v=jvjanV9ePTw>, notka o UNICEF (zał. 7), kartki dla każdego ucznia ze zdaniem do dokończenia: Mam prawo do..., duży arkusz papieru do tworzenia mapy mentalnej (zał. 6), napisy do rozmieszczenia na mapie mentalnej, kolorowe flamastry, kleje

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie

Nauczyciel ogląda wraz z uczniami film. Próbuje uzyskać od uczniów odpowiedź na pytania: Jakie prawa dzieci są łamane w Angoli? Kto dba o sytuację dzieci w Angoli? Nauczyciel analizuje z dziećmi film zwracając kolejno uwagę na cztery przedstawione w filmie dziedziny: zdrowie, edukację, równość, ochronę dla każdego dziecka (zał. 7). W trakcie dyskusji próbuje wykazać różnice i podobieństwa między sytuacją dzieci w Polsce, a sytuacją dzieci w Angoli (zał. 8).

2. Gra symulacyjna

Nauczyciel prosi uczniów, aby wybrali koperty i podzielili się według kolorów na dwie grupy. Nauczyciel objaśnia, że uczniowie, którzy mają czerwone koperty, mieszkają w Polsce, a ci uczniowie, którzy mają zielone koperty – to mieszkańcy Angoli. Wewnątrz kopert uczniowie jednej i drugiej grupy znajdują tekst (zał. 5), który przedstawia ich sytuację. Uczniowie kolejno czytają teksty, szukają rozwiązania. Nauczyciel kieruje rozmową uczniów, zwraca uwagę na to, że sytuacja dziecka w Polsce jest odmienna od sytuacji dziecka, które zamieszkuje Angolę (zał. 8).

3. Praca w grupach, śnieżna kula, burza mózgów

Uczniowie dobierają się w pary. Każda para otrzymuje kartkę ze zdaniem do dokończenia: Mam prawo do.... Każda para wpisuje na kartce swoje propozycje. Następnie pary dobierają się w czwórki, czwórki w ósemki i tak długo powtarzają zadanie aż do podjęcia decyzji przez całą klasę. Pomysły uczniów są omawiane na forum klasy i usytuowane na mapie mentalnej (zał. 6).

Zadanie wymaga dyskusji i prowadzenia negocjacji oraz podejmowania decyzji. Bardzo dobrze uczy wzajemnego słuchania się. Osiągnięte porozumienie będzie uwzględniało potrzeby wszystkich, gdyż ostatecznie wszyscy znajdą się w jednej grupie.

4. Praca z tekstem, pogadanka, wykład

Nauczyciel rozdaje uczniom kartki z krótką informacją dotyczącą *Konwencji o prawach dziecka*, głośno czyta jej treść i omawia z uczniami. Nauczyciel przywołuje nazwę ogólniejszego dokumentu: *Deklaracji Praw Człowieka* i zwraca uwagę na to, że dzieci i dorośli mają inne prawa. Pyta uczniów o nazwę dokumentu, w którym zapisane są prawa ucznia.

5. Część multimedialna

Obejrzenie filmu i próba odpowiedzi na pytania: Jakie prawa dzieci łamane są w Angoli? Kto dba o sytuację dzieci w Angoli? Nauczyciel analizuje z dziećmi film, zwracając kolejno uwagę na cztery przedstawione w filmie dziedziny: zdrowie, edukację, równość, ochronę dla każdego dziecka.

6. Uszeregowanie pojęć dotyczących praw dziecka – tworzenie mapy mentalnej

Uczniowie pracują wspólnie przy dużym stole, na którym leży arkusz papieru. Porządkują na nim napisy, informacje, symbole, mapy, zdjęcia, wszystko łączy kolejno strzałkami. Przykład (zał. 6).

7. Podsumowanie

Lekcja kończy się omówieniem stworzonej przez uczniów mapy mentalnej, która ułatwi uporządkowanie wiedzy zdobytej na lekcji. Mapa zostaje wywieszona w klasie.

BIBLIOGRAFIA:

1. *Konwencja o prawach dziecka ONZ*; www.unicef.pl/prawa-dziecka/akty-prawne
2. Polska Akcja Humanitarna; www.amnesty.org.pl/badz-aktywny/edukacja
3. Pierwsze kroki. *Jak uczyć o prawach człowieka*, red. A. Legan, E. Soboń, tłum. J. Godek, Wydawnictwo Stowarzyszenia Amnesty International w Polsce, Warszawa 1997.
4. Materiały UNICEF przysłane na konkurs *Prawa dziecka – banał czy podstawa*

HANNA WAGNER

Zespół Szkół Specjalnych w Jarocinie

TEMATYKA: prawa dzieci na świecie

Temat: Dzieci Świata – czy mamy takie same prawa?

(Konspekt zajęć dla klas I-II gimnazjum, dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną)

Czas trwania zajęć: 90 min (w przypadku dzieci pracujących w wolnym tempie należy wydłużyć czas trwania zajęć)

Cele:

- Zapoznanie dzieci z podstawowymi prawami dziecka
- Uświadomienie konieczności przestrzegania praw
- Wskazanie na równość wszystkich dzieci wobec prawa
- Kształtowanie postawy tolerancji wobec różnorodności
- Budowanie poczucia własnej wartości

Metody pracy: pogładowe, słowne, praktycznego działania

Formy pracy: praca zespołowa, praca indywidualna

Pomoce dydaktyczne:

szary papier, pisaki, plansza Ziemi, ilustracje dzieci (🌐 www.unicef.org), ilustracje wybranych praw dziecka, tabliczki z symbolami: oczu, włosów, ubioru, wzrostu, rozsypanka wyrazowa, koperty oznaczone literami z ilustracjami dzieci z niepełnosprawnością i sprawnych, labirynty, zdjęcia dzieci z różnych stron świata (🌐 <http://www.unicef.org/photoessays/50351.html>)

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie:

- powitanie uczniów
- odkrywanie przez uczniów tematu zajęć na podst. listu od Kosmoludka (zał. 9)
- sformułowanie tematu przez nauczyciela

2. Sekwencja czynności uczenia się:

Wyjaśnienie pojęcia prawa (rozmowa kierowana, generowanie pomysłów – dzieci podają przykłady różnych znanych im praw).

3. Ludzie różnią się kolorem skóry.

Nawiązanie do listu Kosmoludka, w którym wspomina on o spotkaniu na naszej planecie dzieci o różnym kolorze skóry; formułowanie przez uczniów odpowiedzi na pytanie: Jak sądzicie, kogo mógł spotkać Kosmoludek? Przedstawienie przez nauczyciela prezentacji multimedialnej ze zdjęciami dzieci (🌐 <http://www.unicef.org/photoessays/50351.html>) – rozmowa kierowana.

4. Wskazywanie różnic między dziećmi – zabawa „Tacy sami”

Nauczyciel rozdaje dzieciom symbole oczu (jasnych, ciemnych, skośnych) włosów: krótkich, długich, jasnych, ciemnych, prostych, kręconych, rzeczy: sweter, spódnica, spodnie, wzrostu: wysoki, niski. (do pobrania z internetu)

Dzieci na polecenie podnoszą odpowiedni symbol – „Proszę, niech podniosą symbole te dzieci, które są dzisiaj w spódnicy, a teraz te, które mają brązowe oczy” itd. Uczniowie dostrzegają różnice między sobą. Po zabawie formułują odpowiedź na pytanie: Czyż dzieci mogą się różnić? Układanie zdań z rozsypanki wyrazowej lub wyrazowo-obrazkowej (w zależności od możliwości uczniów) „Dzieci różnią się: kolorem skóry, oczu, włosów, ubiorem, wzrostem” – wklejenie do zeszytu.

5. Niepełnosprawni są wśród nas – rozmowa z uczniami, labirynt

Po rozmowie na temat możliwości spotkania podczas naszego życia różnych osób uczniowie dostają labirynt i koperty oznaczone literami D, R, O, G, A, z ilustracjami w środku przedstawiającymi dzieci z niepełnosprawnością i sprawne. Przechodząc przez labirynt, natrafiają na literkę „D”, biorą kopertę z tą literą, wyciągają obrazek, kładą pod labirynt kopertę, pod nią obrazek i tak po kolei; na końcu odczytują powstałe hasło (na kopertach oprócz liter rysujemy drogę ze względu na dzieci nie potrafiące czytać) i opowiadają, kogo spotkały na swojej drodze? Rozmowa kierowana na temat przyjaźni z osobą z niepełnosprawnością, możliwości pomocy (zał. 10).

6. Zabawa „To ja”

Dzieci w parach zamiennie obrysowują kontury swojego ciała na szarym papierze; w powstałym konturze dany uczeń wpisuje wyraz „Ja” oraz swoje imię i nazwisko. Uczennica na wózku inwalidzkim jest ustawiona bokiem blisko ściany, papier zawieszamy na ścianie i odrysowujemy profil dziewczynki. Wszystkie prace przywieszamy np. do ściany. Uczniowie określają, co wspólnego pojawiło się we wszystkich pracach, a co je różni. Zapis do zeszytu: „Mam imię i nazwisko” (dzieci funkcjonujące na niższym poziomie piszą swoje imię i nazwisko).

7. Różnice między dziećmi a ich prawa – rozmowa kierowana

Określanie wpływu różnic na prawa dziecka – Czy, waszym zdaniem, pomimo różnic, dzieci powinny mieć te same prawa? – uczniowie udzielają odpowiedzi i próbują umotywić swoją wypowiedź. Poznanie pozostałych praw.

8. Prawa dziecka – rozpoznawanie i nazywanie – zabawa matematyczna z hasłem

Uczniowie wykonują działania matematyczne (dodawanie w zakresie 20 na liczydło, na palcach lub w pamięci – w zależności od możliwości), następnie wyszukują kartonik z liczbą zgodną z wynikiem działania, odwracają i na podstawie ilustracji odgadują kolejne prawo (zał. 11). Uczniowie wklejają kartonik z ilustracją prawa do zeszytu i podpisują – odwzorowują tekst z tablicy (uczniowie nie potrafiący odwzorowywać tekstu – wklejają tylko obrazek, a potrafiący rozpoznawać tekst – wklejają etykietę z napisem – zał. 12).

9. Prawa są takie same dla wszystkich dzieci na całym świecie.

Nauczyciel zawiesza planszę kuli ziemskiej, rozdaje uczniom ilustracje dzieci różnych narodowości i wybranych praw, uczniowie rozmieszczają dzieci wokół planety i ilustracje praw w dowolny sposób w dowolnych miejscach lądu, określają prawa. Po zakończonej pracy formułują odpowiedź na pytanie: Jak myślicie, czy wszystkie dzieci na całym świecie pomimo tego, że się różnią, mają te same prawa? (zał. 12).

10. Zakończenie:

- podsumowanie – przypomnienie pytań Kosmoludka, sformułowanie odpowiedzi (Drogi Kosmoludku! Na naszej planecie wszystkie dzieci mają takie same prawa. Pozdrawiamy Cię)
- zadanie domowe – pokolorowanie wybranego prawa dziecka (zał. 12)
- podziękowanie za pracę i nagrodzenie dzieci
- pożegnanie

11. IV Ocena, analiza własnych działań, refleksja

BIBLIOGRAFIA:

1. Elżbieta Czyż, *Konwencja o prawach dziecka*, Warszawa 2002.
2. Elżbieta Czyż, *Prawa dziecka*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2002.
3. 🌐 www.unicef.org/photoessays/50351.html
4. 🌐 www.unicef.pl/prawa-dziecka/akty-prawne

ANNA MINTA

Zespół Szkół Specjalnych nr 3 w Jarocinie
Szkoła Podstawowa

Temat: Celem wszystkich – szczęście dziecka

(Konspekt zajęć dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim z klas IV-VI)

Czas trwania zajęć: 45 min

Cele:

- Kształtowanie umiejętności klasyfikowania uczuć (pozytywnych i negatywnych)
- Zaznajomienie uczniów z podstawowymi prawami dziecka
- Wskazanie, do kogo można zwrócić się po pomoc, gdy prawa są łamane

Metody pracy: burza mózgów, pokaz (prezentacja multimedialna), rozmowa kierowana, analiza tekstu

Formy pracy: praca w grupach, praca zbiorowa, praca indywidualna

Pomoce dydaktyczne:

kartki A3 (na środku kartki przyklejona jest ilustracja dziecka), pisaki, zestaw wyrazów napisanych na paskach papieru, klej, zestaw wyrazów nazywających różne uczucia (w kopertach) (zał. 14), *Słownik języka polskiego*, wiersz M. Brykczyńskiego *Prawa dziecka* (zał. 1) wykaz instytucji i organizacji, do których dzieci mogą się zwrócić o pomoc w wypadku naruszenia ich praw (str. 16-17), obrazki pocięte na części, wiersz T. Kubiaka *My, dzieci, chcemy się śmiać* (zał. 13).

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie do tematu

Dzielimy uczniów na grupy. Każda grupa otrzymuje kartkę A3, pisaki i klej. Na środku kartki przyklejona jest ilustracja dziecka. Prosimy, by uczniowie w grupach porozmawiali o tym, z czym kojarzy im się słowo „dziecko”, a potem swoje ustalenia przenieśli na papier w postaci asocjogramu (sieci skojarzeniowej). Uczniowie klasy IV otrzymują na paskach napisane wyrazy, wybierają tylko te, które kojarzą im się ze słowem „dziecko” i nakleją na papier wokół ilustracji dziecka (zał. 14). Porównujemy rezultaty pracy grup, podkreślamy te skojarzenia, które powtarzały się najczęściej i zapisujemy je w podobny sposób na tablicy i w zeszytach.

2. Przypisywanie dzieciom nazw uczuć

Wspólnie ustalamy, jakie uczucia powinny towarzyszyć dzieciom. Uczniowie otrzymują w kopertach zestaw wyrazów nazywających różne uczucia i wybierają te, które powinny towarzyszyć dzieciom lub te, które chcieliby, aby towarzyszyły dzieciom (radość, żal, smutek, oburzenie, złość, szczęście, miłość, przyjaźń, ból, przywiązanie, czułość, życzliwość). Uczniowie przepisują nazwy uczuć do zeszytu w formie notatki.

3. Porządkowanie zdań

Nauczyciel zachęca uczniów do swobodnych wypowiedzi na temat tego, czego chcą i oczekują w życiu, a czego nie. Naprowadza, zadaje dodatkowe pytania. Uczniowie przy pomocy nauczyciela redagują krótkie hasła, które zapisują na tablicy. Następnie uczniowie próbują dokonać podziału zdań umieszczonych na kartce (zał. 15) na dwie grupy:

Chcę!

Nie chcę!

Zdania te wcześniej przygotowuje nauczyciel. Uczniowie w mniejszych grupach segregują zdania, dokładając je do grupy czynności, które chcą wykonywać bądź których nie chcą. Nauczyciel zachęca uczniów do swobodnych wypowiedzi (w celu uzupełnienia puli zdań), naprowadza, zadaje dodatkowe pytania.

4. Ustalenie definicji terminu *prawo*

Uczniowie, korzystając ze *Słownika języka polskiego*, definiują termin *prawo* (objaśnienie kolorem zapisują na tablicy i w zeszytach).
Prawo – to, co komuś przysługuje, czego się może domagać.

5. Odczytanie wiersza Marcina Brykczyńskiego i rozmowa na temat utworu

Nauczyciel rozdaje uczniom wiersz *O prawach dziecka* Marcina Brykczyńskiego (zał. 1). Głośno czyta utwór. Zachęca uczniów do swobodnej wypowiedzi, refleksji wywołanej lekturą. Porównanie utworu z zapisem haseł na tablicy (Wszystkie dzieci mają takie same prawa). Uświadomienie uczniom, że wszystkie dzieci mają jednakowe prawa.

6. Informacja o tym, gdzie można szukać pomocy

Uświadomienie uczniom, że istnieją osoby i instytucje, do których mogą się zwrócić o pomoc, jeśli ich prawa są naruszane. Rozdanie kartek z wykazem instytucji i organizacji. Informację tę uczniowie wklejają do zeszytów.

7. Zadanie domowe:

Kl. IV Ułożę zdanie z rozsypanki wyrazowej: świecie, na, Wszystkie, całym, mają, dzieci, te, prawa, same

Kl. V Odmienię przez osoby w czasie teraźniejszym zwrot: „mieć prawa”.

Kl. VI Odmienię przez przypadki w liczbie pojedynczej i mnogiej wyraz: „prawo”.

AGNIESZKA OLEJNIK

Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi
im. Powstańców Śląskich w Wieluniu

Temat: Dziecko swoje prawa ma, dziecko swoje prawa zna.

(Konspekt zajęć zintegrowanych w klasach II-III)

Czas trwania zajęć: 90 min

Cele:

- Zapoznanie uczniów z prawami zawartymi w *Konwencji o prawach dziecka*
- Pokazanie przykładów nieprzestrzegania praw dziecka
- Wskazanie właściwych zachowań, respektujących prawa dzieci

Metody pracy: pogadanka heurystyczna, metoda ekspresyjna, metoda problemowa

Formy pracy: praca zbiorowa, praca indywidualna, praca w grupach

Pomoce dydaktyczne:

wiersz M. Brykczyńskiego *O prawach dziecka* (zał. 1), Czym jest *Konwencja o prawach dziecka* (zał. 16), Oni zawsze wyciągną do Ciebie pomocną dłoń (zał. 17), Quiz (zał. 18), Prawa dziecka w literaturze (zał. 19)

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Zapoznanie się z prawami dziecka

- Dzieci czytają wiersz Marcina Brykczyńskiego *O prawach dziecka* (zał. 1).
- Podczas krótkiej rozmowy uczniowie wymieniają najważniejsze prawa dziecka pojawiające się w wierszu.
- Nauczyciel prezentuje planszę z najważniejszymi zapisami *Konwencji o prawach dziecka* (zał. 16), omawia wypisane prawa w celu lepszego ich zrozumienia przez uczniów.
- Dzieci tworzą piktogramy symbolizujące poznane prawa. Przykleją obrazki na planszy z wypisanymi prawami, a następnie przy pomocy nauczyciela wieszają planszę w sali.
- Dzieci odnajdują w tekście „Czym jest *Konwencja o prawach dziecka*” prawa określone w wierszu Marcina Brykczyńskiego.
- Nauczyciel prosi uczniów o podanie przykładów łamania poszczególnych praw przez dorosłych.

2. Wyszukanie przykładów łamania praw dziecka w literaturze

- Nauczyciel przypomina znanych bohaterów literatury dziecięcej:
  - Kopciuszka
  - Dziewczynkę z zapałkami
  - Jasia i Małgosię
  - Calineczkę
- Uczniowie podzieleni na grupy zastanawiają się, jakie prawa poszczególnych bohaterów baśni zostałyby złamane, gdyby obowiązywała wówczas *Konwencja o prawach dziecka*. Następnie, korzystając z zał. 19, wybierają paski papieru z zapisanymi prawami i umieszczają je pod ilustracjami.
- Każda grupa prezentuje reszcie klasy swojego bohatera i występując w roli obrońcy praw dziecka, przedstawia złamane prawa, sprawców ich łamania oraz zachowania pożądane w tych sytuacjach.

3. Identyfikacja osób, u których dzieci mogą szukać pomocy

- Nauczyciel informuje uczniów, że obrońcą praw dziecka jest Rzecznik Praw Dziecka. Następnie opowiada w kilku zdaniach o instytucji Rzecznika i o tym, w jaki sposób można się zwrócić do niego z prośbą o pomoc.
- Prowadzący lekcję zagaja rozmowę na temat innych osób, które mogą pomóc dzieciom. Np.:

Jeśli osoba taka jak Rzecznik istniałaby w czasach Kopciuszka czy Dziewczynki z zapałkami, to najprawdopodobniej nie doszłoby do wspomnianych powyżej sytuacji. Ale co można zrobić w tej chwili?

Chcę wam uświadomić, że nie zdajecie sobie sprawy z tego, jak wiele osób może wyciągnąć do was pomocną dłoń. Powinniście o tym zawsze pamiętać.

- Uczniowie zastanawiają się i w rozmowie z nauczycielem wymieniają osoby, do których mogą się zwrócić, jeśli uważają, że dzieje się coś złego. Mogą to być: rodzice, wychowawca klasy, pedagog szkolny, dyrektor szkoły, Rzecznik Praw Dziecka. Na tablicy nauczyciel umieszcza hasło: „Oni zawsze wyciągną do Ciebie pomocną dłoń”. Uczniowie zamieszczają pod nim w odpowiedniej kolejności nazwy osób, które pomogą im w trudnych sytuacjach (zał. 17). Dzieci zastanawiają się, z jakimi problemami mogą zwrócić się do poszczególnych osób. Pod hasłami wypisane zostają przykładowe sytuacje.

4. Zajęcia plastyczne

- Propozycja zajęć plastycznych. Zadaniem uczniów jest stworzenie w małych grupach plakatu, który propagowałby przestrzeganie praw dziecka. Uczniowie wybierają sobie jedno z poznanych w trakcie zajęć praw i tworzą plakat skierowany do osób dorosłych, który będzie wskazywał konieczność respektowania praw dzieci. Jako pomoc mogą wykorzystać zał. 16.

5. Podsumowanie

- Na zakończenie lekcji dzieci rozwiązują quiz (zał. 18), który sprawdza stopień przyswojenia tematu. Na podstawie zebranych punktów uczniowie oceniają samych siebie.

BIBLIOGRAFIA:

1. Marcin Brykczyński, *O prawach dziecka*, „Pentliczek” nr 23, 31 maja 1993 r.
2. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z 1997 r.
3. *Konwencja o prawach dziecka* Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526
4. Ilustracje: clipart Office Online

Temat: Prawa dziecka na co dzień
(Konspekt zajęć dla klas IV-VI)

Czas trwania zajęć: 90 min

Cele:

- Zapoznanie uczniów z podstawowymi prawami, jakie im przysługują
- Zdefiniowanie problemu przemocy i łamania prawa
- Wskazanie, do kogo można zwrócić się o pomoc w sytuacji, gdy jesteśmy świadkiem łamania praw dziecka

Metody pracy:

burza mózgów, analiza tekstów, dokumentów i wierszy, promyczkowe uszeregowanie

Formy pracy: praca zbiorowa, praca w grupach

Pomoce dydaktyczne:

arkusze szarego papieru, flamastry, karteczki w 4 kolorach, piłka, wiersz Marcina Brykczyńskiego pt. *O prawach dziecka* (zał.1), zapisane prawa dziecka z *Konwencji o prawach dziecka*

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Powitanie dzieci oraz przedstawienie celu spotkania

Nauczyciel razem z dziećmi siedzi w kręgu i zagaja rozmowę o prawach człowieka, a szczególnie o prawach dziecka, które są zapisane w dokumencie zwanym *Konwencją o prawach dziecka*. Prowadzący wywiesza na tablicy zapisane prawa dziecka, wskazane przez nauczyciela dziecko odczytuje kolejny punkt, dzieci wyjaśniają, co oznaczają poszczególne punkty.

2. Przypomnienie zasad zachowania w czasie zajęć i na przerwie

3. Zabawa „Wizytówka”

Nauczyciel proponuje dzieciom zabawę pt. „Wizytówka” – dzieci wpisują na karteczkę swoje imię i pierwszą literę nazwiska. (wizytówki posłużą do podziału klasy w dalszej części lekcji).

4. Zabawa „Tańcząca piłeczka”

Dzieci siadają w kręgu i rzucają do siebie piłeczką. Osoba, do której trafi piłeczka, opowiada, w jaki sposób ostatnio komuś pomogła.

5. Zabawa „Kolorowe Koperty”

Nauczyciel dzieli dzieci na cztery grupy według kolorów wizytówek. Proponuje dzieciom zabawę pt. „Kolorowe Koperty”: grupy mają za zadanie odnaleźć ukrytą na sali kopertę w takim samym kolorze co wizytówki, w kopertach są kartki z opisem scenek z życia szkoły oraz pytania, na które uczniowie muszą znaleźć odpowiedź.

- Oto scenki z życia szkoły:
  - Do klasy, na lekcję wchodzi Pani Pielęgniarka. Chce poprosić do swojego gabinetu Anię. Staje przed klasą i pyta: „Czy jest dziś w szkole ta dziewczynka, co ma wadę serca?”
  - Julka siedzi smutna na parapecie okna podczas przerwy. Podchodzi do niej wychowawczyni i pyta się, co się stało. Julka odpowiada: „Moi rodzice się rozwodzą. Będę mieszkała z mamą, która powiedziała mi, że już nie będę widywała tatusia, bo ona tego nie chce”.

- Grupa chłopców przebiera się w szatni na lekcję w-f. Nauczyciel podczas zajęć zauważa na rękach i nogach Kamila sińce. Po konsultacji z pedagogiem szkolnym okazuje się, że chłopiec został uderzony kilka razy przez opiekunkę, która zajmuje się nim po szkole, do czasu powrotu rodziców z pracy.
- Dzieci po skończonych zajęciach schodzą do szatni i zaczynają przebierać się do domu. Czekaający na nich rodzice wymieniają uwagi między sobą na temat nowego chłopca, który dołączył do klasy. Chłopiec jest Romem i to nie podoba się rodzicom innych dzieci. Ostrzegają swoje pociechy, by nie bawiły się z nim, bo z pewnością czymś je zarazi lub okradnie.

• Pytania dla każdej grupy

- Jak się czuje osoba poszkodowana?
- Jakie formy łamania praw dziecka rozpoznajesz w tych przykładach?
- Jak powinieneś się zachować?
- Każda grupa otrzymuje arkusze papieru i flamastry. Uczniowie próbują napisać odpowiedzi na pytania dotyczące scenek.

6. Odczytanie odpowiedzi

Grupy odczytują swoje odpowiedzi oraz wymieniają się swoimi spostrzeżeniami.

7. Głośne czytanie wierszyka

Nauczyciel wywiesza na tablicy urywek wierszyka:

*Nikt nie może mnie poniżyć, bić, krzywdzić, wyzywać,
I każdego mogę zawsze na ratunek wzywać.*

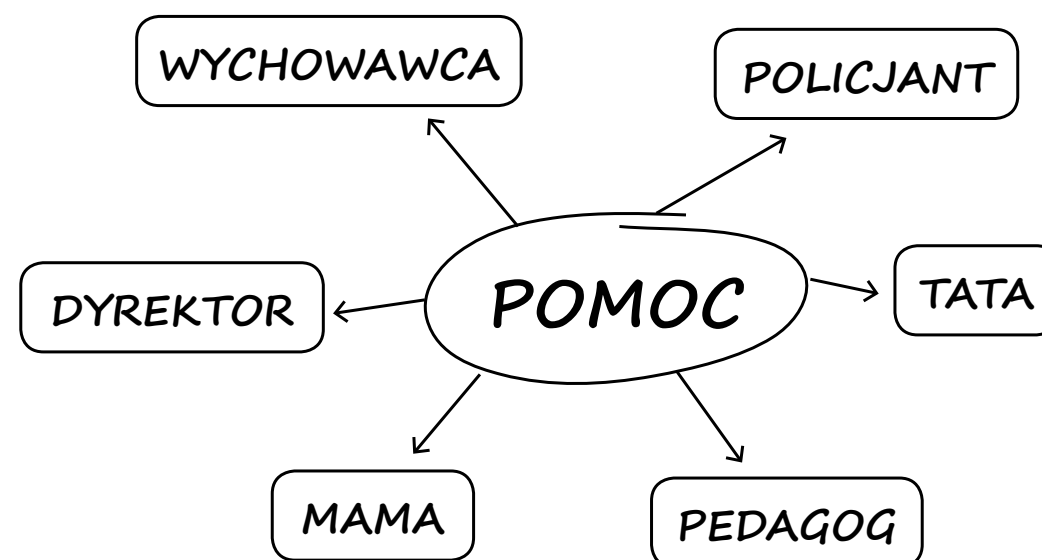
Dzieci czytają wierszyk głośno i starają się go zapamiętać.

8. Przypomnienie uczniom, że w sytuacji zagrożenia nie są sami.

Nauczyciel przypomina dzieciom, że mówienie komuś dorosłemu o przemocy nie jest skarżeniem, tylko pomocą osobie pokrzywdzonej.

9. Kto może nam pomóc?

Każda osoba otrzymuje rysunek do pokolorowania, na którym występują różne osoby mogące udzielić pomocy (policjant, pedagog, wychowawca, tata, mama, dyrektor). Nauczyciel przypina na tablicy słoneczko, a dzieci przyczepiają w odpowiednie miejsce osobę, do której zwróciłyby się o pomoc. W jaki sposób poszczególne osoby mogą pomóc w zaprezentowanych wcześniej sytuacjach?

10. Omówienie wykonanego polecenia

Zwrócenie uwagi, który promień jest najdłuższy, czyli do tej osoby najczęściej zwracają się o pomoc. (np. Jeśli dzieci najczęściej wybrały policjanta, jako osobę do której zwróciłyby się o pomoc, to przy policjancie będzie przyklejonych najwięcej karteczek) Uświadomienie dzieciom, że mają swoje prawa, a szczególnie zwrócenie uwagi na punkt dotyczący:

PRAWA DO OCHRONY PRZED PRZEMOCĄ

11. Zabawa pod tytułem „Tajemniczy przyjaciel”

Dzieci składają swoje wizytówki, „w losy”, które wrzucają do pudełeczka. Następnie każdy wyciąga jeden los i nie ujawnia nazwiska osoby wylosowanej. Nauczyciel wyjaśnia dzieciom, że przez najbliższy tydzień będzie „tajemniczym przyjacielem” tej osoby i postara się sprawić jej przyjemne niespodzianki. Po tygodniu dzieci dzielą się wrażeniami. Próbują wskazać osobę, która była jej tajemniczym przyjacielem.

12. Podsumowanie zajęć – przeprowadzanie zabawy „Tańcząca piłeczka”

- Udzielenie odpowiedzi na pytania.
- Co mi dały te zajęcia?
- Czego się dowiedziałem?

13. Wystawa plakatów

Dzieci razem z nauczycielem przypinają swoje plakaty z odpowiedziami w widocznym miejscu w klasie. Na środku tablicy nauczyciel umieszcza prawa dziecka z podkreślonym punktem dotyczącym przemocy i poniżania.

14. Ewaluacja zajęć

Zajęcia te miały na celu nauczyć dzieci, jak należy zachowywać się w sytuacjach, które zagrażają ich bezpieczeństwu. Przeprowadzone zajęcia dały dzieciom poczucie bezpieczeństwa w szkole i w klasie oraz przygotowały uczniów na możliwość kontaktów z przemocą. Na zajęciach dzieci poznały swoje prawa i możliwość pomocy ze strony ludzi dorosłych.

Tego typu zajęcia mają pomóc w:

- kształtowaniu więzi koleżeńskich i wskazywaniu form samopomocy
- rozwijaniu umiejętności radzenia sobie ze strachem, stresem, niepokojem
- wyjaśnieniu potrzeby i konieczności zgłaszania wszelkich aktów przemocy
- utrwaleniu przekonania, że można polegać na nauczycielu
- wzmacnianiu bezpieczeństwa w szkole

BIBLIOGRAFIA:

1. Brykczyński Marcin, *O prawach dziecka*, „Pentliczek”, nr 23, 31 maja 1993
2. *Konwencja o prawach dziecka*

ANNA MIZERSKA

Szkoła Podstawowa Nr 4 w Nowym Dworze Mazowieckim

Temat: Prawo do tożsamości

(Konspekt zajęć zintegrowanych dla klas I-III)

Czas trwania zajęć: 90 min (wycieczka)

Cele:

- Zapoznanie z *Konwencją o prawach dziecka*
- Wytłumaczenie pojęcia PRAWO
- Zapoznanie z pojęciem TOŻSAMOŚCI
- Uświadomienie konieczności poszanowania praw innych

Metody pracy: burza mózgów, wykład, dyskusja, metoda zadaniowa

Formy pracy: praca indywidualna, praca grupowa, praca zbiorowa

Pomoce dydaktyczne:

Słownik Języka Polskiego, duże arkusze papieru, farby, kredki

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie

Nauczyciel informuje dzieci o wyjściu do Urzędu Stanu Cywilnego w celu poznania jednego z ich praw, a mianowicie prawa do tożsamości. Przed wyjściem wspólnie z dziećmi wyjaśnia za pomocą Słownika Języka Polskiego, co to jest prawo, tożsamość, prywatność i pochodzenie.

2. Część właściwa

- W Urzędzie Stanu Cywilnego osoba wcześniej do tej wizyty przygotowana udziela informacji o tym, że każde dziecko po urodzeniu musi być zarejestrowane w Urzędzie Stanu Cywilnego. Otrzymuje nazwisko ojca lub matki, zależnie od sytuacji i decyzji rodziców. Rodzice wybierają dziecku także imię. Nazwisko, imię, obywatelstwo, pochodzenie są to elementy tożsamości, czyli to, kim jesteś. Wraz z wiekiem przybywa tych elementów (identyfikatorów). Nazwisko i imię można zmienić, jeżeli są obraźliwe albo istnieją inne powody do zmiany. Można to zrobić za zgodą rodziców do 13 roku życia albo bez zgody po ukończeniu 13 r.ż.
- Dzieci podają przykłady dokumentów, które ich zdaniem mogą zaświadczyć o tożsamości (dowód osobisty, paszport, prawo jazdy, legitymacja ubezpieczeniowa...).
- Nauczyciel wyjaśnia, że wszystkie dane zapisane w dokumentach są tylko dla nas i że tylko za naszą zgodą można je pokazać, ponieważ mamy prawo do prywatności.
- Osoba z urzędu pokazuje czyste dokumenty – dowód osobisty, prawo jazdy, akt urodzenia – dzieci zapoznają się z nimi.

3. Burza mózgów

- Wspólnie z nauczycielem dzieci zastanawiają się, w jakich momentach potrzebny jest dokument tożsamości, gdzie można go użyć i w jakich okolicznościach można nie wyrazić zgody na pokazanie go.

4. Po intensywnej burzy mózgów nauczyciel zaprasza dzieci do zabawy.

- W wyznaczonym miejscu dzieci mają przygotowane arkusze papieru, na których jest narysowany człowiek – uchodźca. Zadanie dzieci polega na przygotowaniu listu gończego, czyli wpisaniu w wyznaczone miejsce wszystkich informacji, które pomogą w schwytaniu

sprawcy. Dzieci ustalają imiona, nazwisko, datę urodzenia, miejsce urodzenia, imiona rodziców, nazwisko rodowe, PESEL, miejsce zamieszkania, adres do korespondencji, obywatelstwo, wzrost, kolor oczu, kolor włosów, czyli wszystko, co powinno się znaleźć w dokumencie tożsamości. Kolorują sprawcę, przyczepiają do specjalnej tablicy i wspólnie z nauczycielem oceniają, który uciekinier ma najwięcej informacji pomocnych w ujęciu.

5. Zakończenie

- Na zakończenie zajęć dzieci tworzą własny dokument tożsamości, wypisują wszystkie swoje dane, które do tej pory posiadają.
- Uczniowie dziękują osobie z Urzędu Stanu Cywilnego za udostępnienie druków, sali oraz informacji. Powrót do szkoły.

BIBLIOGRAFIA:

1. *Konwencja o prawach dziecka*

BOŻENA SZYMALA

Klinika Hematologii i Onkologii Dziecięcej w Zabrze

Temat: Manifest króla Maciusia Pierwszego – z dziećmi o prawach dziecka.
(konspekt zajęć dla dzieci w wieku przedszkolnym)

Czas trwania zajęć: 45 min

Cele:

- Wyjaśnienie dzieciom pojęć: *manifest, prawo*
- Uświadomienie dzieciom, iż prawa dziecka nie są przestrzegane w wielu krajach
- Zapoznanie z treścią *Manifestu do dzieci całego świata*

Metody pracy: pogadanka, drama, metoda waloryzująca (ekspozycja)

Formy pracy: praca zbiorowa, praca indywidualna

Pomoce dydaktyczne:

ilustracje dzieci z różnych krajów (z krajów afrykańskich, Chińczyków, Indian, Eskimosów, Polaków), treść *Manifestu do dzieci z całego świata* (zał. 20), przybory plastyczne, korona z tektury dla dziecka (*Króla Maciusia Pierwszego*), globus

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. **Przywitanie dzieci, rozmowa na temat samopoczucia w danym dniu, przybliżenie tematyki**
2. **Prezentacja ilustracji przedstawiających dzieci z różnych krajów**
Nauczyciel prezentuje na globusie, gdzie żyją dzieci przedstawione na zdjęciach, i prosi dzieci o zastanowienie się nad tym, jak żyją dzieci z poszczególnych regionów. Czy można zauważyć tu jakieś różnice? Kiedy dzieci podadzą swoje pomysły, nauczyciel dopowiada, jak wygląda sytuacja dzieci ze wskazanych obszarów. Podkreśla, że wszystkim dzieciom przysługują te same prawa.
3. **Wyjaśnienie pojęć: manifest, prawo**
  - Nauczyciel wyjaśnia:
    - Manifest – *spójrzcie, w ręku trzymam rulon, na którym napisany jest manifest, czyli wezwanie, prośba, polecenie. Dawniej królowie pisali takie manifesty do swoich poddanych na rulonach papieru, specjaliści ludzie zwani posłami rozwozili je po całym kraju i odczytywali ich treść wszystkim ludziom.*
    - Prawo – *popatrzcie na kwiatek – stoi na oknie. Co mu było potrzebne, aby urosł taki piękny? (Sugerowane odpowiedzi: ziemia, słońce, woda). Kwiatek, aby mógł zakwitnąć, potrzebuje odpowiednich warunków: deszczu, ziemi. Bez tego nie urośnie.* Podobnie każde dziecko, aby żyć i rozwijać się, potrzebuje różnych rzeczy. Powinno móc uczęszczać do szkoły, mieć zapewnioną opiekę lekarską, gdy jest chore, rodzice powinni o nie dbać i się nim zajmować etc. W oparciu o podstawowe potrzeby, niezbędne do życia i rozwoju każdego dziecka, określono jego prawa. Prawo oznacza to wszystko, co wam się należy, czego możecie wymagać i żądać od państwa, w którym żyjecie.
4. **Określenie praw dziecka**
Nauczyciel prezentuje postać Króla Maciusia Pierwszego i inicjuje dyskusję na temat praw przysługujących dzieciom:
Król Maciuś Pierwszy chciał, by wszystkie dzieci miały swoje prawa, dlatego ogłosił manifest i rozesłał go do dzieci całego świata.

Popatrzcie, jak to było:

(Wybrany chłopiec siada na tronie w koronie na głowie, rozkłada rulon papieru i mimi-
ką oraz gestem udaje, że czyta – tekst manifestu (zał. 20) jest odtworzony z płyty bądź
innego nośnika. Po przeczytaniu tekstu, król rozdaje podobne rulony posłom – innym
dzieciom – i wysyła ich do innych krajów. Posłowie naśladowują jazdę na koniu i rozwożą
manifest do różnych krajów).

Dziś Król Maciuś jest w naszym przedszkolu i też was pyta, jakie chcielibyście mieć prawa.
Dzieci wypowiadają się na temat praw, które chcieliby mieć. Wspólnie z nauczycielem
omawiają propozycje i spostrzeżenia dzieci. Ważne, by nauczyciel wytłumaczył dzie-
ciom różnicę między prawami a zachciankami.

5. **Plastyczne przedstawienie praw dzieci** – „Jakich praw chcecie dla siebie i swoich kole-
gów?” Dzieci przygotowują prace plastyczne. Po zakończeniu następuje dyskusja o tym,
jakie prawa dzieci chcieliby mieć. W momencie pojawienia się pomysłów praw, które
naruszałyby wolność innych dzieci, należy uświadomić uczniom, że prawa człowieka nie
są nieograniczone i kończą się tam, gdzie zaczynają się prawa drugiego człowieka (za-
gadnienie do przedyskutowania).
6. **Podsumowanie – galeria prac**
Pod okiem nauczyciela dzieci tworzą wystawę złożoną z powstałych prac.

BIBLIOGRAFIA:

1. Danuta Al.-Khamisy, *Z dziećmi o prawach dziecka. W królestwie Króla Maciusia cz. 2 w: Edukacja
w przedszkolu*, red. Danuta Al.-Khamisy, Wydawnictwo Dr Josef Raabe, Warszawa, czerwiec 2000
2. Janusz Korczak, *Król Maciuś Pierwszy; Król Maciuś na wyspie bezludnej*, Oficyna Wydawnicza „La-
tona”, Warszawa 1992

MAŁGORZATA POŁOWNIAK

Specjalista ds. Projektów Edukacyjnych

Temat: Prawa dzieci z niepełnosprawnością (konspekt zajęć dla uczniów gimnazjum i liceum)

Czas: 45 min

Cele:

- Uświadomienie uczniom, że dzieci z niepełnosprawnością mają takie same prawa jak ich
pełnosprawni rówieśnicy
- Uwrażliwienie na potrzeby dzieci z niepełnosprawnością
- Wskazanie przykładów łamania praw dzieci z niepełnosprawnością

Metody pracy: dyskusja grupowa, elementy dramy

Formy pracy: praca zespołowa

Pomoce dydaktyczne: wydrukowane zadanie dla grupy

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. **Wprowadzenie** – wytłumaczenie, czym są prawa dziecka, jakich obszarów dotyczą
i czym jest Konwencja o prawach dziecka – Podstawowe informacje (wykorzystanie pre-
zentacji multimedialnej)
2. **Tacy sami?** – nauczyciel prosi uczniów, by zastanowili się, w jakich obszarach życia dzie-
ciom z niepełnosprawnością, np. fizyczną funkcjonuje się trudniej. Czy macie kolegów,
którzy poruszają się na wózkach? Z jakimi problemami muszą się borykać na co dzień?
3. **„Sprawa dla reportera”** – zadanie dla klasy. Zadanie polega na rozwiązaniu problemu, jaki po-
jawił się w jednej ze szkół: „Rodzice dziecka poruszającego się na wózku chcieli bardzo, by ich
syn poszedł do prestiżowego liceum. Chłopiec dostał się do szkoły, miał bardzo dobre wyniki
w nauce, a rodzicom zależało, by ich dziecko mogło uczyć się w renomowanej placówce. Chło-
piec musiał zrezygnować z tej szkoły, problemem okazał się brak podjazdu dla wózków przy
wejściu do szkoły. To skutecznie uniemożliwia chłopcu uczęszczanie na zajęcia. Rodzice wnio-
skowali do dyrekcji o wybudowanie takiego podjazdu i dostosowanie warunków do przyjęcia
dziecka poruszającego się na wózku. Ich prośba spotkała się z odmową. Szkoła tłumaczy, że nie
może tego zrobić, gdyż w budżecie brakuje na to pieniędzy, poza tym budynek jest zabytkowy,
a wszelkie przebudowy zniszczą jego architekturę. O sprawie dowiedziało się wiele osób i in-
stytucji: przedstawiciele innych szkół, zarówno tych dostosowanych dla osób z niepełnospraw-
nością, jak i tych niedostosowanych; organizacje broniące praw osób z niepełnosprawnością,
lekarze, psycholodzy, rodzice innych dzieci oraz media”. Waszym zadaniem jest przeprowadze-
nie dyskusji ze wszystkimi zainteresowanymi tą sprawą. Wybierzcie spośród siebie dziennika-
rza prowadzącego program/dyskusję, rodziców dziecka poruszającego się na wózku, którego
dotyczy problem, przedstawicieli szkoły, członków różnych organizacji i instytucji. Reszta klasy
będzie stanowić grupę rodziców: zwolenników i przeciwników modernizacji szkoły. Zastanów-
cie się, jakich argumentów mogą używać poszczególne osoby. Przygotujcie inscenizację takiej
debaty z udziałem wszystkich stron. Postarajcie się, by debata zakończyła się podjęciem jakiejś
decyzji.
4. **Podsumowanie:** dyskusja na temat przeprowadzonej debaty: czy było łatwo wcielić się
w przypisane role? Czy trafiły do was argumenty przeciwnej strony? Czy udało się roz-
wiązać problem? A jak bywa w rzeczywistości? Czy słyszeliście kiedyś podobne historie
naruszania praw dzieci z różnymi niepełnosprawnościami (dzieci niedosłyszących, nie-
dowidzących, z niepełnosprawnością intelektualną)?

MAŁGORZATA POŁOWNIAK

Specjalista ds. Projektów Edukacyjnych

Temat: Prawa dziecka w praktyce (konspekt zajęć dla uczniów gimnazjum i liceum)

Czas: 90 min

Cele:

- Przybliżenie podstawowych zagadnień związanych z prawami dziecka
- Zapoznanie uczniów z zapisanymi Konwencjami o prawach dziecka
- Zaprezentowanie przykładów łamania praw dziecka w życiu codziennym
- Kształtowanie umiejętności reagowania w sytuacji łamania praw dziecka

Metody pracy: pogadanka, dyskusja grupowa, elementy dramy

Formy pracy: praca grupowa, praca zespołowa

Pomoce dydaktyczne: prezentacja multimedialna, komputer i projektor, kartki papieru, pisaki, karty z opisem zadań dla grup, duże arkusze szarego papieru, flamastry, kleje, nożyczki, stare gazety

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. **Wprowadzenie** – skojarzenia. Nauczyciel podaje uczniom temat zajęć (prawa dziecka) i prosi, by każdy przygotował mapę skojarzeń do tego tematu. Z czym kojarzą się uczniom prawa dziecka? Jakie prawa znacie? Gdzie są one spisane? – uczniowie przedstawiają swoje skojarzenia do tematu praw dziecka.
2. **Prawa dziecka** – Podstawowe informacje – w oparciu o prezentację multimedialną nauczyciel tłumaczy uczniom idee praw dziecka, przedstawia historię oraz prezentuje Konwencję o prawach dziecka.
3. **Zadanie** – uczniowie zostają podzieleni na 4 zespoły. Każdy zespół będzie miał do opracowania inne zadanie.

I zespół

Pracujecie jako redaktorzy w czasopiśmie młodzieżowym, w którym jest kącik porad dla czytelników. Otrzymujecie list od 12-letniej dziewczynki, która opisuje historię swojej kuzynki mieszkającej na wsi, która nie chodzi do szkoły. Zabraniają jej tego rodzice, gdyż ich zdaniem jej pomoc w pracach w gospodarstwie jest ważniejsza. Kuzynka nawet się nie buntuje przeciw tej sytuacji, nie widzi problemu. Nie wie, dlaczego chodzenie do szkoły jest takie ważne. Zastanówcie się w grupie redaktorów, co możecie odpisać dziewczynce. W jaki sposób powinna ona porozmawiać ze swoją kuzynką? Jak wytłumaczyć jej, że edukacja jest istotna i że każde dziecko ma do niej prawo? Co może zrobić? Kogo się poradzić bądź komu zgłosić sytuację?

II zespół

Jesteście grupą młodzieży z małej miejscowości. Wczoraj przeczytaliście w lokalnej gazecie, że planowane jest zamknięcie przychodni dziecięcej. Sytuacja jest poważna, gdyż jest to jedyny punkt medyczny w waszej okolicy, gdzie przyjmuje lekarz pediatra. Chcecie się temu sprzeciwić i planujecie coś zrobić, by nie dopuścić do zamknięcia przychodni. Padł pomysł napisania petycji do władz i zorganizowania happeningu. Zaplanujcie te działania.

III zespół

Jesteście pracownikami działu kreacji dużej agencji reklamowej. Pewna organizacja broniąca praw dziecka zgłosiła się do Was ze zleceniem przygotowania kampanii społecznej uświadamiającej osobom dorosłym wagę praw dziecka. Zastanówcie się, w jaki sposób przygotujecie kampanię, która nagłośni prawa dziecka. Jakimi kanałami informacyjnymi będziecie trafiać do odbiorców: plakaty, billboardy, reklamy telewizyjne, eventy? Zaprojektujcie kampanię i jeden plakat.

IV zespół

Jesteście gronem pedagogicznym w jednej ze szkół podstawowych. Do waszej szkoły zaczęły uczęszczać dzieci romskie. Części rodziców nie podoba się ta sytuacja i żądają usunięcia ich ze szkoły. Do dyrekcji wpłynęło pismo od grupy rodziców chcących, by dzieci pochodzenia romskiego nie miały prawa nauki w tej szkole. Dyrekcja szkoły i nauczyciele postanowili zwołać specjalne zebranie, na którym zostaną przedyskutowane te kwestie. Przygotujcie przemowę, w której zaprezentujecie stanowisko szkoły w tej sprawie.

4. **Podsumowanie** – każdy zespół prezentuje wynik swojej pracy. Trzy zadania pokazywały przypadki łamania praw dziecka – jakie to prawa? Czy spotkaliście się kiedyś już z takimi przykładami? A potraficie wskazać więcej przypadków łamania praw dziecka? W jaki sposób można przeciwdziałać takim sytuacjom? Czy w związku z tym takie działania, jak miały do wykonania zespół III są potrzebne? – dyskusja.

Temat:

Prawo dziecka do edukacji (konspekt zajęć dla klas gimnazjalnych i licealnych)

Czas zajęć: 45 minut

Cele zajęć:

- Przekazanie wiedzy o zapisach Konwencji o prawach dziecka
- Uświadomienie, że edukacja ma wpływ na wiele obszarów życia człowieka
- Uświadomienie, dlaczego edukacja jest istotnym czynnikiem wpływającym na min. wolność, demokrację oraz polepszenie standardu życia człowieka

Pomoce dydaktyczne:

- fragment artykułu o Mai (zał. 22)
- art. 26 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (zał. 21), art. 28 i 29 z Konwencji o Prawach Dziecka
- dla każdej czteroosobowej drużyny:
  - tabela obrazująca niezbędne wydatki w danym miesiącu (zał. 23)
  - 4 koperty (czerwona, zielona, żółta, niebieska), w każdej kopercie 1 karta informacyjna (zał. 24)
  - przybory do pisania

Metody pracy: gra symulacyjna, dyskusja

Formy pracy: praca w małych grupach

PRZEBIEG LEKCJI:

1. Wprowadzenie

Krótką informacją, czym są prawa dziecka, gdzie są zawarte. Zwrócenie szczególnej uwagi na to, czym jest prawo do edukacji, zacytowanie art. 26 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (zał. 21) oraz art. 28 i 29 z Konwencji o prawach dziecka.

2. Faza realizacyjna

- Przeczytanie historii Mai z (zał. 22)
- Dyskusja:
  - Ponowne przeczytanie art. 28 i 29 Konwencji o prawach dziecka. Co oznacza dostęp do edukacji bez względu na płeć?
  - Jak uczennice z gimnazjum potrafiłyby się odnaleźć w roli Mai?
  - W jaki sposób ograniczony dostęp do edukacji może mieć wpływ na przyszłe życie Mai?
  - Czy osoby odmiennej rasy, płci i wiary powinny mieć taki sam dostęp do edukacji? (Dlaczego?)

3. GRA – Powszechne prawo do edukacji a rzeczywistość

Symulacja warunków życia w jednym z państw afrykańskich

Gra ma na celu uświadomienie uczniom, w jaki sposób fakt przynależności do rodziny/środowiska lokalnego wpływa na możliwości edukacyjne dziecka. W ramach zabawy uczniowie zostaną podzieleni na 4-osobowe grupy, w ramach których wcielą się w rolę konkretnej rodziny (opisanej w zał. 24). Grupy reprezentować będą rodziny zamieszkujące region Sahelu. Co ważne, każda rodzina reprezentować będzie inny status społeczno-ekonomiczny. Młodzież wcieli się więc w rolę bogatej lub biednej rodziny, o dużych lub małych dochodach, mieszkającej w mieście lub małej wiosce.

Na podstawie wiadomości dotyczących dochodów rodziny (uzyskanych z zał. 24) grupy będą miały za zadanie podjąć decyzję dotyczącą comiesięcznych wydatków rodziny.

Każda z rodzin będzie zobowiązana zdecydować się, jaką część swoich funduszy przeznaczy na pożywienie, zakwaterowanie, zdrowie oraz edukację.

Od samego początku gry, większość grup postawiona będzie w sytuacji, w której nie będzie ich stać na zaspokojenie wszystkich podstawowych potrzeb. W trakcie gry, dzieci przynależące do jednej grupy, będą musiały podjąć decyzję na temat swoich priorytetów. Gra powinna zmobilizować uczniów do podjęcia z nauczycielem dyskusji na temat prawa do edukacji a:

- a. obowiązku państwa do jej zapewnienia
- b. możliwości finansowych rodziców
- c. złożoności czynników wpływających na dostęp do edukacji

PRZEBIEG GRY

- Przed lekcją umieszczamy w kopertach karty informacyjne (zał. 24).
  - Dzielimy klasę na grupy 4-osobowe.
  - Na każdej ławce (przy której znajduje się 4-osobowa grupa) kładziemy tabelę obrazującą niezbędne wydatki w miesiącu (zał. 23), oraz tabelę z zał. 24.
  - Informujemy młodzież, że za chwilę wcielą się w rolę 20-letnich osób zamieszkujących obszar Sahelu. Każda z nich miała inne szanse na rozwój ze względu na odmienny status społeczny i ekonomiczny danej rodziny.
  - Umieszczamy koperty na ławkach i pozwalamy każdej osobie z grupy wybrać swój własny kolor.
  - Uczestnicy zapoznają się z zawartością kopert i podejmą decyzję o przeznaczeniu odpowiednich środków na wybrane cele.
  - Tłumaczymy, że liczba pieniędzy w kopertach zależy od sytuacji ekonomicznej rodziny, na którą wpływ ma bardzo wiele czynników: społecznych, kulturalnych i ekonomicznych, np: edukacja, miejsce zamieszkania, status społeczny itd).
  - Każdy z uczestników musi przeznaczyć odpowiednią kwotę na niezbędne comiesięczne wydatki.
  - Każdy uczestnik (w ramach swojej grupy) powinien zaznaczyć w tabeli (zał. 24) (swoim kolorem), ile pieniędzy przeznaczy na dane wydatki i ewentualnie, co zrobiłby z pozostałą kwotą.
  - Po uzupełnieniu przez grupy tabeli z zał. 24, nauczyciel rozpoczyna dyskusję nt. podjętych przez uczestników gry decyzji, podejmuje tematykę różnorodności sytuacji życiowej ludzi zamieszkujących jeden region oraz złożoności czynników mających wpływ na dostęp do edukacji.
- 4. Podsumowanie**
- Nauczyciel steruje dyskusją zadając poniższe pytania:
    - Jak czuliście się jako osoby, które nie mają wpływu na wysokość kwoty, jaką dysponujecie?
    - W jaki sposób edukacja wpływa na zaspokojenie codziennych potrzeb człowieka?
    - W jaki sposób edukacja może przyczynić się do poprawy przestrzegania praw człowieka?
    - W jaki sposób edukacja zapobiega wykorzystaniu dzieci jako taniej siły roboczej?
    - Przedyskutujcie problem: „Utrudniony dostęp do edukacji jako powód globalnej biedy i nierówności”.
    - Czy zgadzacie się ze słowami wypowiedzianymi przez byłego Sekretarza Generalnego ONZ, który na co dzień broni praw dzieci i dorosłych (Koffie Annan) „Edukacja jest prawem człowieka, które ma ogromną siłę działania. Na jej fundamentach może powstać wolność, demokracja oraz zrównoważony rozwój społeczny”.

Prezentacja czynników wpływających na dostęp do edukacji w zał. 25.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁ. 1

Marcin Brykczyński
O prawach dziecka

*Niech się wreszcie każdy dowie
i rozpowie w świecie całym,
że dziecko to także człowiek,
tyle, że jeszcze mały.*

*Dlatego ludzie uczeni,
którym za to należą się brawa,
chcąc wielu dzieci los odmienić
stworzyli dla was mądre prawa.
Więc je na co dzień i od święta
spróbujcie dobrze zapamiętać!*

*Nikt mnie siłą nie ma prawa zmuszać do niczego,
a szczególnie do zrobienia czegoś niedobrego.*

Mogę uczyć się wszystkiego, co mnie zacieka, i mam prawo wybierać, z kim będę się bawić.

Nikt nie może mnie poniżać, krzywdzić, bić, wyzywać i każdego mogę zawsze na ratunek wzywać.

Jeśli mama albo tata już nie mieszka z nami, nikt nie może mi zabronić spotkać ich czasami.

Nikt nie może moich listów czytać bez pytania, mam prawo do tajemnic i własnego zdania.

Mogę żądać, żeby każdy uznał moje prawa, a gdy różnię się od innych, to już moja sprawa.

*Tak się tu wiersze poukładały
w prawa dla dzieci na całym świecie,
byście w potrzebie z nich korzystały
najlepiej jak umiecie.*

PRAWO DO OCHRONY PRZED PRZEMOCĄ

PRAWO DO EDUKACJI

PRAWO DO OCHRONY PRZED PRZEMOCĄ

PRAWO DO WYCHOWANIA W RODZINIE

PRAWO DO PRYWATNOŚCI

PRAWO DO TOŻSAMOŚCI

ZAŁ. 2

Wersja pierwsza

Prawo do edukacji oznacza, że masz prawo do bezpłatnej nauki.

np. ....

Prawo do wychowania w rodzinie oznacza, że nikomu nie wolno zabrać Cię od rodziców, chyba że z ważnych powodów. Gdyby zdarzyło się, że rodzice będą mieszkali osobno, masz prawo do kontaktu z obojgiem.

np. ....

Prawo do tożsamości oznacza, że masz prawo do imienia, nazwiska i obywatelstwa. Masz prawo znać swoje pochodzenie.

np. ....

Prawo do ochrony przed przemocą oznacza, że bicie i poniżanie, znęcanie się, okrutne i poniżające traktowanie są niedopuszczalne i karalne.

np. ....

Prawo do życia oznacza, że nikogo nie można pozbawiać życia.

np. ....

Prawo do prywatności oznacza, że możesz dysponować własnymi rzeczami, listy do ciebie są twoją tajemnicą, nikomu nie wolno bez powodów wkraczać w twoje sprawy osobiste i rodzinne.

np. ....

Prawo do informacji oznacza, że masz dostęp do różnych źródeł wiedzy, znasz swoje prawa i obowiązki.

np. ....

Prawo do wyrażania własnych poglądów oznacza, że w ważnych sprawach ciebie dotyczących możesz wygłaszać swoje zdanie, opinie, własną wolę.

np. ....

Prawo do stowarzyszania się oznacza, że możesz należeć do organizacji młodzieżowych.

np. ....

Prawo do wolności myśli, sumienia i religii oznacza, że gdy jesteś już wystarczająco dojrzały, sam decydujesz o swoim światopoglądzie, wcześniej rodzice mają prawo tobą kierować.

np. ....

Wersja druga
PRAWA DZIECKA

Prawo do .....

Prawo do ochrony przed przemocą i .....

Prawo do wychowania w .....

Prawo do wolności myśli, sumienia i .....

Prawo do .....

Prawo do .....

Prawo do .....

Prawo do .....

Prawo do .....

Wyrazy pomocnicze

wypowiedzi, poniżaniem, rodzinie, religii, stowarzyszenia się, edukacji, tożsamości, informacji, prywatności

ZaŁ. 3

Marcin Przewoźniak

Krzyknij nie!

*Dzieckiem być w dorosłych świecie nie jest łatwo. To nie żarty.
Ty człowiekiem jesteś przecież ważnym i szacunku wartym.*

*Gdy ci ludzie zagrażają pełni złości i przemocy,
jeśli ci się dzieje źle – krzyknij NIE!*

*Gdy koledzy na boisku pobić chcą lub skrzywdzić cię
myślą, że im wszystko wolno – krzyknij NIE!*

*W szkole ktoś ze starszej klasy postępuje bardzo źle,
znęca się nad tobą czasem – krzyknij NIE!*

*Może czasem ktoś z twych bliskich chce ci zrobić rzeczy złe,
nie wstydz się i powiedz wszystkim – krzyknij NIE!*

*Jeśli ktoś, gdy nikt nie widzi, dziwnie chce dotykać cię,
a ty boisz się i wstydzisz – krzyknij NIE!*

*Może ktoś ci proponuje: „Zapal sobie! Napij się!”
Czyśm niezdrowym cię częstuje – krzyknij NIE!*

*Jeśli jakiś nieznajomy nagle cię zaprosić chce,
mówi, by z nim iść do domu – krzyknij NIE!*

*Gdy ci ktoś warunek stawia, byś coś ukradł w sklepie gdzieś,
do przestępstwa cię namawia – krzyknij NIE!*

*Nie wstydz się na alarm dzwonić.
Krzyknąc NIE CHCĘ! Nie bój się!*

*Ty masz prawo, by się bronić przed przemocą oraz złem.
Jeśli ci się dzieje źle – krzyknij NIE! NIE! NIE!*

ZAL. 4

LIST DO RODZICÓW Janusz Korczak

Nie psuj mnie, dając mi wszystko, o co Cię proszę. Niektórymi prośbami jedynie wystawiam Cię na próbę. Nie obawiaj się postępować wobec mnie zdecydowanie. Daje mi to poczucie bezpieczeństwa.

- Nie pozwól mi utrwalić złych nawyków. Ufam, że Ty pomożesz mi się z nimi uporać.
- Nie postępuj tak, abym czuł się mniejszy, niż jestem. To sprawia, że postępuję głupio, żeby udowodnić, że jestem duży.
- Nie karć mnie w obecności innych. Najbardziej mnie przekonujesz, gdy mówisz do mnie spokojnie i dyskretnie.
- Nie ochraniaj mnie przed konsekwencjami tego, co zrobiłem. Potrzebne mi są również bolesne doświadczenia.
- Nie przejmuj się zbyt, gdy mówię „Nienawidzę Cię”. To nie Ciebie nienawidzę, ale ograniczeń, które stawiasz przede mną.
- Nie przejmuj się zbyt moimi dolegliwościami. Pomyśl jednak, czy nie staram się przy ich pomocy przyciągnąć Twoją uwagę, której tak bardzo potrzebuję.
- Nie gderaj. Będę się bronił, udając głuchego.
- Nie dawaj mi pochopnych obietnic, bo czuję się bardzo zawiedziony, gdy ich później nie dotrzymujesz.
- Nie przeceniaj mnie. To mnie krępuje i niekiedy zmusza do kłamstwa, aby nie sprawić Ci zawodu.
- Nie zmieniaj swoich zasad postępowania w zależności od układów. Czuję się wtedy zagubiony i tracę wiarę w Ciebie.
- Nie zbywaj mnie, gdy stawiam Ci pytania. Znajdę informacje gdzie indziej, ale chciałbym, żebyś Ty był moim przewodnikiem po świecie.
- Nie mów, że mój strach i moje obawy są głupie. Dla mnie są bardzo realne.
- Nie sugeruj, że Ty jesteś doskonały i nieomylny. Przeżywam bowiem zbyt wielki wstrząs, gdy widzę, że nie jesteś taki.
- Nigdy nie myśl, że usprawiedliwianie się przede mną jest poniżej Twojej godności. Wzbudza ono we mnie prawdziwą serdeczność.
- Nie zabraniaj mi eksperymentowania i popełniania błędów. Bez tego nie mogę się rozwijać.
- Nie zapomnij, jak szybko dorastam. Jest Ci zapewne trudno dotrzymać mi kroku, ale proszę Cię – postaraj się!

Wasze dziecko .....

ZAL. 5

A: Mam 14 lat. Zostałam sama z młodszymi braćmi (10 i 5 lat). Moi rodzice umarli, bo byli bardzo chorzy (AIDS), a nie mieli pieniędzy na leki. Zmarła też moja 2-letnia siostra. Co mam zrobić w tej sytuacji?

P: Mam 14 lat i mam młodszą siostrę. Ponieważ moi rodzice umarli, to znaleziono nam rodzinną zastępczą. Czy to konieczne? Czy nie mogę się sobą i swoją siostrą sam zajmować?

A: Moi bracia chodzili do szkoły. Ja nigdy nie byłam w szkole. Mama kazała mi zostać, bo kobiety muszą prowadzić gospodarstwo domowe. Czy muszę godzić się na taką sytuację?

P: Wczoraj pokłóciłem się z wychowawcą w szkole i już nie chcę do niej wracać. Czy mogę przestać do niej chodzić i wreszcie zacząć pracować? Mam chyba do tego prawo?

A: Mój starszy (10 lat) brat do szkoły już nie chodzi. Zabrano go do wojska, dostał karabin i walczy na wojnie jak dorosły. Czy taka sytuacja jest możliwa?

P: Chciałbym być w przyszłości pilotem. Niestety, w mojej szkole jest jedynie klub kajakarski i rowerowy, za to dla dziewczyn kursy samby. Co mogę zrobić, żeby był u nas kurs pilotażu?

A: Jest gorąco, chce mi się pić. Nie ma wody. Ta, która jest dostępna, jest brudna i nie nadaje się do picia. Co mogę zrobić?

P: Moich rodziców nie stać na to, żeby dawać mi codziennie drugie śniadanie do szkoły. Czasami jestem głodna. Kto może mi pomóc?

A: Od miesiąca nie jadłam mięsa, mamy tylko po małej porcji ryżu dziennie. Co będzie za kolejny miesiąc?

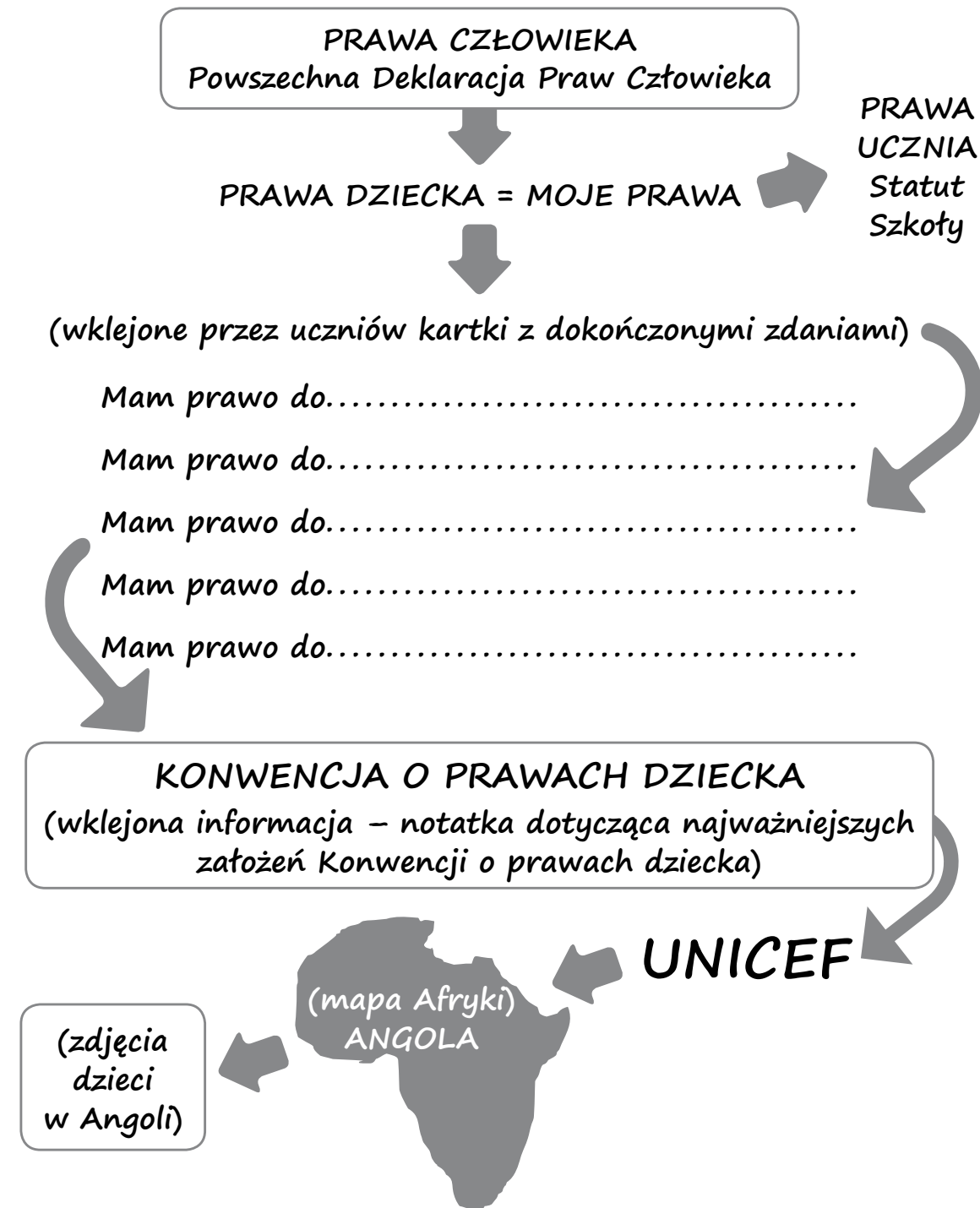
P: Od miesiąca myję się wodą bez mydła i szamponu do włosów, bo moich rodziców na to nie stać. Co będzie za kolejny miesiąc?

A: Bardzo źle się czuję. Jestem chora, ale nie wiem, co mi jest. Co mam zrobić?

P: Wczoraj obcy mężczyzna powiedział, że da mi pieniądze na jedzenie i leki, jeśli coś dla niego zrobię. Boję się. Co mam zrobić?

ZAŁ. 6

Przykład: Mapa mentalna

ZAŁ. 7

Notatka o UNICEF i jego działalności

UNICEF działa, aby zapewnić wsparcie i pomoc najuboższym dzieciom. Obecnie UNICEF walczy o prawo każdego dziecka do godnego życia, edukacji, równego traktowania i ochrony przed przemocą.

UNICEF to siła, która pomaga budować świat, w którym prawa te są zapewnione każdemu dziecku. Wciąż jednak konflikty zbrojne, choroby, przemoc oraz brak edukacji nie pozwalają milionom dzieci na rozwinięcie ich pełnego potencjału. Walka o przestrzeganie praw człowieka – to misja UNICEF. Aby osiągnąć ten cel, łączymy ludzi i środowiska: rządy, ludzi dobrej woli, organizacje humanitarne i biznesowe, a także same dzieci.

Zdrowie, edukacja, równość, ochrona – tym się właśnie zajmujemy.

• Zdrowie

Zapewnienie szans przeżycia dzieciom to podstawowe założenie naszej misji. UNICEF działa na rzecz zapewnienia każdej matce opieki medycznej, tak aby każde dziecko miało jak najlepszy start w życiu. By przeżyć i móc się rozwijać, dzieci muszą być odżywione i chronione przed chorobami wieku dziecięcego. Dostarczamy szczepionki dla ponad 100 milionów dzieci rocznie. Zapewniamy społecznościom lokalnym dostęp do podstawowych urządzeń sanitarnych i czystej wody.

• Edukacja

Kształcenie każdego chłopca i każdej dziewczynki jest kluczem do przełamania zakłętego kręgu ubóstwa. Mimo to w dalszym ciągu ponad 120 milionów dzieci nie chodzi do szkoły, a większość stanowią dziewczynki. Przełamanie barier, które pozwalają im na naukę, czyni edukację bardziej dostępną dla wszystkich. UNICEF działa na rzecz bezpłatnej edukacji oraz szkoli nauczycieli. Stworzyliśmy przenośną szkołę „w pudełku”, aby umożliwić dzieciom naukę w rejonach wojen i katastrof humanitarnych. Wierzymy, że wykształcone dziecko staje się zdrowszym i bardziej efektywnym członkiem społeczeństwa.

• Równość

Bez edukacji nie ma równości bez względu na pochodzenie, płeć, religię czy predyspozycje do nauki. Niestety, miliony dzieci są marginalizowane, zapomniane, dyskryminowane. UNICEF dociera do tych, do których nikt nie dociera, i wspiera je we wszystkich swoich działaniach. Promujemy uczestnictwo dzieci w życiu rodzinnym i społecznym. Zachęcamy najmłodszych do mówienia tego, co myślą, a dorosłych do ich wysłuchania: „Dla dobra dzieci pomóżcie zakończyć wojnę!”

• Ochrona

W czasie wojny dzieci są zabierane z domów i zmuszane do walk. Wiele z nich odnosi rany lub zostaje zabitych. UNICEF istnieje po to, by pomagać przed, podczas i po zakończeniu sytuacji kryzysowych. Ale wojna to nie jedyny czas, kiedy dzieci są zagrożone. Każdego dnia tysiące z nich staje się przedmiotem handlu lub jest zmuszanych do pracy w niebezpiecznych warunkach. UNICEF szkoli policjantów i straż graniczną chroniącą przed wyzyskiem i przemocą. Pomagamy dzieciom, których rodzice umarli na AIDS, aby mogły kontynuować naukę i aby nie działa się im krzywda. Zapewniamy leki zapobiegające przenoszeniu wirusa HIV. Uczymy też młodzież, co robić, by zapobiec rozprzestrzenianiu się AIDS.

UNICEF jest najbardziej wpływowym obrońcą dzieci na świecie. Naszymi darczyńcami są wszyscy począwszy od rządów do ludzi takich jak Ty. Nie robimy wszystkiego, ale pracujemy ze wszystkimi, którzy chcą mieć wpływ na poprawę sytuacji dzieci.

Tworzymy UNICEF – Fundusz Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci. Dołącz do nas, pomóż stworzyć lepszy świat dla każdego dziecka. Zdrowie, Edukacja, Równość, Ochrona dla każdego dziecka. TWÓRZMY LEPSZY ŚWIAT.

ZAŁ. 8

Dlaczego pomagamy dzieciom w Angoli?

Sytuacja w Angoli jest tragiczna. 30 lat wojny domowej kompletnie zniszczyło kraj, a największymi ofiarami są dzieci.

- 260 dzieci na 1000 nie dożywa 5 roku życia, w Polsce 6 na 1000.
- Średnia długość życia to 37 lat, w Polsce 77.
- Dzieci umierają z powodu chorób, braku opieki medycznej i szczepień oraz wojen.
- Ponad połowa mieszkańców Angoli nie ma ukończonych 18 lat (8 mln) czyli ponad połowa mieszkańców to dzieci.
- Ponad połowa ze wszystkich dzieci nie była nigdy w szkole.

ZAŁ. 9

List od Kosmoludka

Drogie Dzieci!

Znajomi mówią na mnie Kosmoludek. Mieszkam na Kosmoplanecie. Pewnego pięknego poranka wylądowałem moim Kosmolotem na Waszej planecie Ziemia. Widziałem dużo dzieci, które różnią się wyglądem i kolorem skóry, jednak są tak samo traktowane – przez rodziców, nauczycieli i innych dorosłych. Jak to jest możliwe? Trochę nie rozumiem, jakie zasady panują na Waszej planecie. Dlatego mam do Was ogromną prośbę, czy moglibyście mi to wytłumaczyć? Czekam na odpowiedź.

*Pozdrawiam Was
Kosmoludek*

ZAŁ. 10

Należy znaleźć w internecie rysunek labiryntu. 5 kopert opisać literami D, R, O, G, A i włożyć do nich ilustracje dzieci z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Ilustracje osób z niepełnosprawnością można ściągnąć ze strony: www.coloring.ws

ZAŁ. 11

Zadanie matematyczne – odkrywanie praw (ilustracje i etykiety)

Na tablicy umieszczają się poniższe równania:

$$8+4=... \quad 7+6=... \quad 5+9=... \quad 9+7=... \quad 6+5=... \quad 8+7=...$$

Na małych karteczkach, osobno zaznaczone są cyfry: **11, 12, 13, 14, 15, 16**. Do każdej z nich przyporządkowane jest jedno prawo dziecka oraz ilustrujący to obrazek. (prawo do opieki medycznej, prawo do nauki, prawo do wychowania w rodzinie, prawo do ochrony przed przemocą, prawo do wypoczynku, prawo dziecka z niepełnosprawnością do godziwych warunków życia).

Proponowane strony internetowe do pobrania obrazków:

- <http://www.fotosearch.pl/image-club/rodzicielstwo-dzieci/ICL166/>
- <http://www.co.sanmateo.ca.us/smc/departament/home/0>

ZAŁ. 12

Rysunek kuli ziemskiej oraz ilustracje mogące obrazować poszczególne prawa dziecka można znaleźć między innymi na stronie:

• http://www.speedysigns.com/decals/graphic_decals_PEOPLE.htm

ZAŁ. 13

Tadeusz Kubiak

Z czego się cieszą dzieci?

*My dzieci chcemy się śmiać”
My, dzieci chcemy się śmiać,
My, dzieci chcemy się bawić,
Na ulicach i w parkach miast
Gdańska, Krakowa, Warszawy...
My chcemy wesoło śpiewać,
My chcemy wesoło tańczyć,
W lasach gdzie wesołe drzewa,
Gdzie motyle w kolorze pomarańczy
My, jesteśmy dzieci jak dzieci,
Czasem krnąbrne, czasem czupurne,
Ale chcemy by księżyc świecił
A noce nie były pochmurne...
Chcemy by nie było dnia bez słońca
Pracy bez pięknej radości,
Chcemy by ziemia śpiewająca
Pełna była dobrej miłości.*

ZAŁ. 14

Wynik pracy grupowej może się przedstawiać następująco:

ZAŁ. 15

Chcę! Nie chcę!

- Chcę się uczyć!
- Chcę wyrażać własne poglądy!
- Chcę żyć bez przemocy i poniżania!
- Chcę, by dochowano tajemnicy mojej korespondencji!
- Chcę wychowywać się w rodzinie!
- Chcę chronić zdrowie i mieć zapewnioną opiekę medyczną!
- Chcę mieć czas na wypoczynek!
- Nie chcę być pozbawiony możliwości chodzenia do szkoły!
- Nie chcę, by ktoś ograniczał moją swobodę myślenia!
- Nie chcę, by ktoś mnie bił i poniżał!
- Nie chcę, by ktoś czytał moje listy!
- Nie chcę, by ograniczano mi kontakt z rodzicami!
- Nie chcę, by odmawiano mi prawa do opieki medycznej!
- Nie chcę, by pozbawiano mnie prawa do wypoczynku!

ZAŁ. 16

(poniższy tekst należy przed lekcją wydrukować)

„Czym jest *Konwencja o prawach dziecka*?”

Czy wiesz, że masz prawa zagwarantowane przez państwo, które zostały określone w dokumencie o nazwie *Konwencja o prawach dziecka*?

Konwencja to międzynarodowa umowa opisująca twoje prawa.

Konwencja o prawach dziecka została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1989 roku. Jest to dokument obowiązujący w niemal wszystkich państwach świata, w tym również w Polsce. Nasz kraj ratyfikował *Konwencję* w 1991 roku.

Prawa wymienione w *Konwencji* mają wszystkie dzieci, bez wyjątku, a więc również ty; bez względu na to, kim jesteś, gdzie mieszkasz, czym zajmują się twoi rodzice, jakim mówisz językiem, jaką wyznajesz religię, jakiej jesteś płci, jaka jest twoja kultura, czy jesteś w pełni sprawny, czy też nie, bogaty czy biedny. Żadne z was – dzieci – nie może być traktowane niesprawiedliwie.

Obowiązkiem państwa jest dopilnowanie tego, aby prawa twoje i innych dzieci były przestrzegane.

Podstawowe prawa dziecka określone w *Konwencji o prawach dziecka*

- prawo do życia i rozwoju
- prawo do tożsamości
- prawo do wychowania w rodzinie
- prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów
- prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania
- prawo do informacji
- prawo do poziomu życia odpowiadającego rozwojowi dziecka
- prawo do nauki
- prawo do wypoczynku i czasu wolnego
- prawo do wolności od przemocy fizycznej lub psychicznej
- prawo do ochrony przed nielegalnym używaniem środków narkotycznych
- prawo do znajomości swoich praw

ZAŁ. 17

(poniższy tekst i odpowiedzi należy przed lekcją przepisać i wydrukować w dużym rozmiarze)

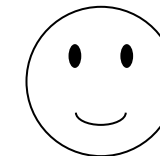
Oni zawsze wyciągną do Ciebie pomocną dłoń

Rodzice
 Wychowawca klasy
 Pedagog szkolny
 Dyrektor szkoły
 Rzecznik Praw Ucznia
 Rzecznik Praw Dziecka

ZAŁ. 18

Quiz

Sprawdź
siebie!

1. W jakich znanych Ci dokumentach są zapisane prawa dziecka? ★★★★★
  - Spis lektur szkolnych
  - *Konwencja o prawach dziecka*
  - Legitymacja szkolna
  - Konstytucja
  - Dziennik lekcyjny
2. Jakie znasz najważniejsze prawa dziecka – wymień co najmniej 2 prawa ★★★
3. Podaj dowolny przykład, kiedy zostało złamane prawo Twojego kolegi lub koleżanki do ochrony przed przemocą i złym traktowaniem. ★★★
4. Kto pomoże Ci, gdy ktoś nie przestrzega Twoich praw (pokoloruj właściwe pola). ★★

Kolega	Rzecznik Praw Dziecka	Piekarz	Dyrektor szkoły	Znajomy
Wychowawca	Sąsiadka	Pedagog szkolny	Kierowca autobusu	Rodzice

5. Punktacja karty podsumowującej zajęcia:

- od 12 do 10 ★ Gratuluję! Wspaniale się spisałeś.
- od 9 do 7 ★ Dobrze Ci poszło!
- od 6 do 4 ★ Nie wszystko zapamiętałeś. Bardziej uważaj, pytaj, gdy czegoś nie rozumiesz
- poniżej 4 ★ Szkoda, że na zajęciach nie pracowałeś. Popraw się!

ZAŁ. 19

Prawa dziecka w literaturze

(przed lekcją należy wydrukować stronę i pociąć nazwy praw na mniejsze karteczki)

			
Jaś i Matgosia	Calineczka	Kopciuszek	Dziewczynka z zapałkami
Prawo do ochrony przed uprowadzeniem i handlem dziećmi	Prawo do ochrony przed uprowadzeniem i handlem dziećmi	Prawo do wypoczynku	Prawo do poziomu życia odpowiadającego rozwojowi dziecka
Prawo do ochrony przed wyzyskiem	Prawo do wolności od przemocy fizycznej lub psychicznej	Prawo do wolności od przemocy fizycznej lub psychicznej	Prawo do ochrony zdrowia
Prawo do wolności od przemocy fizycznej lub psychicznej	Prawo do poziomu życia odpowiadającego rozwojowi dziecka	Prawo do poziomu życia odpowiadającego rozwojowi dziecka	Prawo do wypoczynku
Prawo do wychowania w rodzinie	Prawo do wychowania w rodzinie	Prawo do ochrony przed wyzyskiem	Prawo do ochrony przed wyzyskiem
	Prawo do wyrażania własnych poglądów	Prawo do wychowania w rodzinie	Prawo do wychowania w rodzinie
	Prawo do równego traktowania bez względu na płeć, język, kolor skóry itp.	Prawo do równego traktowania bez względu na płeć, język, kolor skóry itp.	Prawo do nauki

ZAŁ. 20

(Przed lekcją należy przepisać treść manifestu na rulon papieru oraz nagrać go na płytę lub inny nośnik)

Manifest do dzieci całego świata

Dzieci, ja, Maciuś Pierwszy, zwracam się do was, abyście mi pomogli wprowadzić nowe prawa. Ciągłe słyszymy, że nie wolno, albo nieładnie, albo niegrzecznie. To jest niesprawiedliwe. Dlaczego dorosłym wolno a nam nie? Ciągłe się na nas gniewają i krzyczą i złością się. Nawet biją. Chcę, żeby dzieci miały takie same prawa jak dorośli.

ZAŁ. 21

Prawo do edukacji według Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (art.26)

1. Każdy człowiek ma prawo do oświaty. Oświata będzie bezpłatna, przynajmniej na poziomie podstawowym. Oświata w zakresie podstawowym będzie obowiązkowa. Oświatę w zakresie technicznym i zawodowym należy uczynić powszechnie dostępną, a oświata na poziomie wyższym powinna być równie dostępna dla wszystkich niezależnie od zalet osobistych.
2. Celem oświaty będzie pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania dla praw człowieka i podstawowych wolności. Będzie ona krzewiła zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi lub religijnymi; popierać działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju.

ZAŁ. 22 HISTORIA MAI

Mam na imię Maja. Urodziłam się 14 lat temu w biednej wiejskiej rodzinie. Gdy się urodziłam w mojej rodzinie było już i tak dużo dzieci, więc rodzice pomimo że cieszyli się z mojego przyjścia na świat, obawiali się że nie dadzą rady zagwarantować mi wszystkiego, czego by chcieli. Kiedy byłam bardzo mała, nauczyłam się, jak pomagać mamie i mojej starszej siostrze w pracach domowych. Zamiatłam podłogi, myłam ubrania, nosiłam wodę i drewno na opał. Niektórzy moi znajomi bawili się na dworze, ale ja nie miałam na to czasu.

Bardzo się cieszyłam, kiedy pozwolono mi pójść do szkoły. Spotkałam tam nowych znajomych. Nauczyłam się czytać i pisać. Niestety, jak dotarłam do czwartej klasy, moi rodzice przerwali moją edukację. Mój tata stwierdził, że nie ma pieniędzy na comiesięczne opłaty na szkołę. Poza tym byłam potrzebna w domu, żeby pomóc mojej mamie i innym członkom rodziny.

Gdybym była chłopcem, moi rodzice pozwoliliby mi dokończyć szkołę. Mój starszy brat ukończył szkołę i teraz pracuje w biurze w centrum miasta. Moi dwaj młodsi bracia też chodzą do szkoły. Może również im uda się ukończyć edukację – przynajmniej na poziomie podstawowym.

Wiem, że powinnam poświęcać swój czas na to, żeby dobrze nauczyć się pracy w domu i na polu. Za kilka lat wydadzą mnie za mąż. Widzę, jak moja mama pracuje od wczesnego poranka aż do późnych godzin wieczornych i wiem, że moje życie nie będzie się wiele różniło od tego, co obserwuję na co dzień.

Gdybym mogła urodzić się ponownie, wolałabym być chłopcem.

ZAŁ. 23

Tabele obrazujące niezbędne wydatki w danym miesiącu

Poniższa tabela przedstawia uproszczoną wersję podstawowych wydatków, jakie zostaną poniesione przez Twoją rodzinę w najbliższym miesiącu. W kategorii: mieszkanie, pożywienie, transport oraz edukacja wybierz 1 z 4 rodzajów opłat, jakie musisz ponieść w ramach każdej z kategorii. W kategorii zdrowie wybierz od 1 do 4 usług, z których skorzystasz (może być stać Cię wyleczyć wszystkie dolegliwości lub tylko jedną). Dokonując wyboru weź pod uwagę możliwości finansowe, jakie ma Twoja rodzina.

koszt w PLN	rodzaj produktu/usługi jaka Twoja może ponieść co miesiąc	koszt wybranej usługi/produktu
MIESZKANIE		
700 zł	wygodne mieszkanie 3 pokojowe	
400 zł	mieszkanie 2 pokojowe	
200 zł	mieszkanie 2-pokojowe, które dzielisz z jeszcze jedną rodziną	
10 zł	mieszkanie w glinianym domu, ręcznie zrobionym przez ojca	
POŻYWIENIE		
1 000 zł	produkty kupowane w sklepie: cała rodzina może spożywać to, na co ma ochotę	
600 zł	produkty kupowane w sklepie lub na bazarze: rodzina je zdrowo, ale nie kupuje droższych produktów i ma ujednoliczoną dietę (nie kupuje owoców, różnorodnych warzyw, cukierków, czekolad itp)	
350 zł	ograniczone produkty kupowane na bazarze, z powodu ograniczonych środków członkowie rodziny często chodzą spać głodni	
150 zł	rodzina je tylko to, co uda się jej uprawić w ogródku; często zmuszeni jesteście do spożywania jednego posiłku dziennie	
TRANSPORT		
300 zł	posiadam samochód i płacę za benzynę	
100 zł	nie posiadam samochodu i używam autobusów i busów	
50 zł	chodzę na pieszo i tylko czasem jeżdżę autobusem	
20 zł	nie używam transportu publicznego; jeżdżę rowerem lub korzystam z uprzejmości sąsiadów i znajomych	
EDUKACJA		
250 zł	opłata za mundurek, książki i zeszyty	
100 zł	mundurek i książki odkupujesz od starszych kolegów, nowe zeszyty	
20 zł	kupujesz tylko część książek i 1 zeszyt	
OPIEKA MEDYCZNA (wybierz od 1 do 4 usług)		
150 zł	mama powinna urodzić dziecko w szpitalu, zamiast w domu przy pomocy starszych członków rodziny	
50 zł	złamałeś rękę, muszą Ci założyć gips	
100 zł	od 3 miesięcy boli cię ząb, powinieneś iść do dentysty	
30 zł	dzieci zatrują się brudną wodą. Powinno się kupić leki przeciwbakteryjne	
SUMA		

ZAŁ. 24

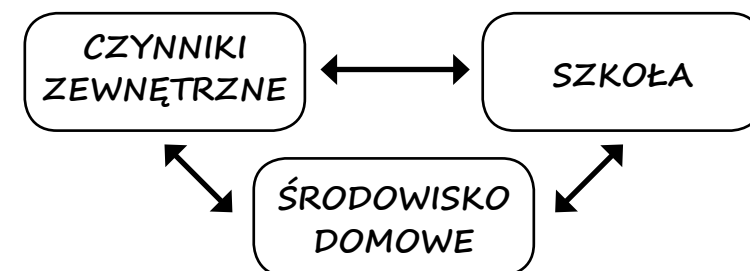
Karty informacyjne

- Wiadomość w czerwonej kopercie** – Mieszkasz w małej miejscowości. Twoi rodzice ukończyli szkołę średnią. Trudnią się handlem przypraw. Dochód rodziny to 1600 zł
- Wiadomość w zielonej kopercie** – Mieszkasz w małej miejscowości. Rodzice ukończyli uniwersytet. Twoja mama jest nauczycielką, a tata pracuje dorywczo w magazynie. Dochód rodziny to 2300 zł
- Wiadomość w żółtej kopercie** – Mieszkasz w wiosce, 5 km od najbliższej miejscowości, Twoja rodzina trudni się sprzedażą produktów uprawianych na małym polu za domem oraz handluje ręcznie robionymi glinianymi dzbanami. Dochód rodziny to 1100 zł
- Wiadomość w niebieskiej kopercie** – Mieszkasz wraz z rodzicami oraz pięciorgiem rodzeństwa w małej glinianej chacie, 20 km od najbliższej miejscowości. Twoi rodzice zajmują się połowem ryb oraz uprawą niewielkiej roli (40 m/20 m). Dochód rodziny to 500 zł

ZAŁ. 25

PRZYCZYNY BRAKU UCZESTNICTWA DZIECI W ZAJĘCIACH SZKOLNYCH

Trzy główne kategorie czynników wpływających na niskie uczestnictwo dzieci w zajęciach szkolnych to: szkoła, środowisko domowe oraz czynniki zewnętrzne. Jak widać na poniższym diagramie, czynniki te wzajemnie na siebie wpływają i w bezpośredni sposób determinują decyzję młodego człowieka i jego rodziny dotyczącą uczestnictwa w procesie edukacji.

SZKOŁA:

W ramach kategorii szkoła wyróżnić można kilka czynników wpływających na zmniejszenie lub brak uczestnictwa uczniów w zajęciach szkolnych:

- **brak szkoły** – niewystarczająca liczba szkół
- **brak wystarczającej liczby nauczycieli** – jeden nauczyciel na 100 uczniów
- **dyskryminacja ze strony nauczycieli** (lekceważące podejście nauczycieli do dzieci, używanie seksistowskich wyrażeń w stosunku do uczennic, lekceważące podejście do dzieci z odmienną grupą etniczną czy klasy społecznej oraz używanie przez nauczycieli przemocy psychicznej bądź fizycznej)
- **brak niezbędnej infrastruktury** – brak niezbędnej infrastruktury – jak osobne toalety dla dziewczynek i chłopców – sprawia, że dziewczynki opuszczają dni lekcyjne w okresie menstruacji. Brak lub niewystarczająca liczba sal lekcyjnych uniemożliwia prowadzenie lekcji w złych warunkach atmosferycznych
- **duży dystans do szkoły** – brak transportu szkolnego sprawia, że dzieci nie zdążają na lekcje, lub rezygnują z wyjścia z domu

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE:

- **normy, tradycje i obyczaje:** Na obszarach wiejskich często brakuje publicznego przyzwolenia na samotne podróże dziewczynek (nawet do szkoły). W wyniku tego

dziewczynki mogą brać udział w procesie edukacyjnym jedynie w przypadku występowania szkoły na terenie ich wsi

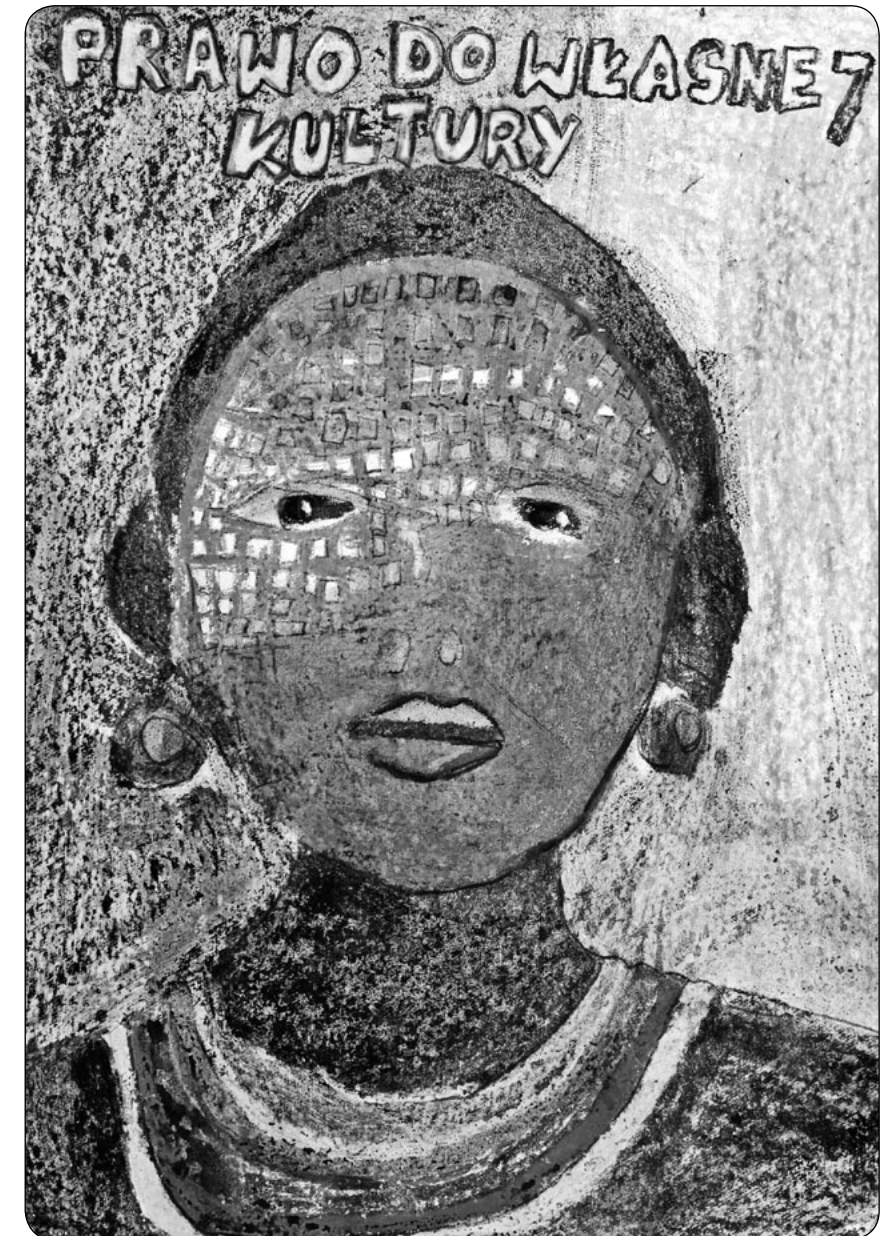
- **normy prawne** – brak dokumentów państwowych gwarantujących powszechny dostęp do edukacji sprawia, że szkolnictwo nie może się rozwijać
- **Warunki geograficzno-infrastrukturalne** – istnienie osad rozproszonych z brakiem infrastruktury drogowej, występowanie dużych rzek, przełęczy i innych barier środowiskowych może wpłynąć na zmniejszenie możliwości edukacyjnych dzieci
- **klęska humanitarna** – zarówno konflikty zbrojne, jak i klęski żywiołowe uniemożliwiają uczestnictwo dzieci w zajęciach szkolnych. W zależności od skali katastrofy sytuacja może być krótkotrwała lub przedłużać się w czasie. 30% rejestrowanych przypadków całkowitego lub czasowego braku uczestnictwa dzieci w szkole powodowana jest przez klęski humanitarne

ŚRODOWISKO DOMOWE:

- **pozycja w strukturze klasowej lub klanowej**
- **liczba dzieci w domostwie**
- **pleć dziecka** – w wielu państwach w rodzinach wielodzietnych pierwszeństwo nauki ma wciąż syn, który jak nakazują normy społeczne, w przyszłości stanie się odpowiedzialny za opiekę nad rodzicami. W wypadku niemożliwości opłacenia przez rodziców nauki dla wszystkich dzieci zależności ekonomiczne wewnątrz domostwa przemawiają za wyedukowaniem syna a nie córki.
- **ubóstwo rodziców** – wpływa na niemożliwość pokrycia niezbędnych wydatków szkolnych
- **wykształcenie rodziców, a w szczególności matki** – im wyższe wykształcenie matki, tym większe prawdopodobieństwo na dłuższe kształcenie dzieci
- **praca dzieci** – na obszarach wiejskich dzieci angażowane są do całoniennej pomocy: (w przypadku chłopców) do pracy na polu lub (w przypadku dziewczynek) do opieki nad młodszym rodzeństwem czy pomocy w obowiązkach domowych
- **choroba dziecka** – dziecko chore na malarię, dengę, dur brzuszny, HIV i AIDS jest zmuszone przerwać tok nauki

Każdy z powyższych elementów, w ramach trzech kategorii, wpływa na to, jakie dziecko ma szanse na rozpoczęcie nauki, utrzymanie regularnej obecności w szkole oraz osiągnięcie konkretnego poziomu wykształcenia.

PERYPETIE ANI POZNAJĄCEJ PRAWA DZIECKA

Damian Homza

PERYPETIE ANI POZNAJĄCEJ PRAWA DZIECKA

W tym opracowaniu znajdują się trzy rodzaje materiałów:

- **Historia Ani**

Narrator opisuje doświadczenia Ani, uczennicy szkoły średniej, która stara się uświadomić innym, jaka powinna być ich rola w ochronie i respektowaniu praw dziecka. Opowieść zawiera najważniejsze informacje o prawach dziecka, skłania do dyskusji, a jej celem jest zachęcenie uczniów do zastanowienia się nad ich prawami i obowiązkami.

Historia Ani podzielona jest na cztery części. Po każdej z nich można znaleźć:

- **Zagadnienia do dyskusji**

W zagadnieniach znajdują się propozycje dla nauczycieli, dotyczące przebiegu dyskusji. Ich celem jest ułatwienie prowadzenia rozmowy w klasie lub grupie. Każdy zestaw zagadnień został opracowany na podstawie tematów poruszonych w opowiadaniu.

- **Ćwiczenia**

Zajęcia zostały opracowane tak, aby pogłębić wśród uczniów wiedzę na temat praw dziecka. Mają zachęcać młodzież do sprawdzenia, czy i w jaki sposób te prawa są respektowane w ich otoczeniu. Każde ćwiczenie stanowi niezależną część, określone są jego ramy czasowe i przedział wiekowy adresatów. Należy pamiętać, że są to tylko wskazówki. Nauczyciele sami potrafią najlepiej ocenić poziom wiedzy swoich podopiecznych oraz to, jak szybko uczniowie potrafią pracować i jaki rodzaj aktywności będzie dla nich najlepszy.

Materiały zawierają również dział **Wskazówki dla nauczycieli**. Ma on na celu dostarczenie nauczycielom informacji, wyjaśnień i wskazówek, jak wspierać uczniów w poznawaniu praw dziecka.

Z kolei dział **Dobre pomysły UNICEF** to krótki przegląd projektów realizowanych przez komitety narodowe UNICEF w różnych wysokorozwiniętych krajach. Zawiera przykłady przedstawiające prawdziwe wydarzenia, które mogą stać się inspiracją dla uczniów i nauczycieli.

Jak korzystać z tych materiałów?

Materiał został opracowany w sposób pozwalający na jego dopasowanie do potrzeb uczniów. Poniżej znajdują się nasze sugestie, które można zaadaptować w zależności od okoliczności:

1. **Lektura.** Głównym elementem jest historia Ani. Opowiadanie przewija się przez poszczególne części opracowania i łączy je w jedną całość. Rozpocznij od przeczytania klasy pierwszej części historii lub rozdaj jej kopie uczniom do samodzielnego przeczytania.
2. **Dyskusja.** Uczniowie mogą chcieć podzielić się swoimi przemyśleniami i odczuciami. „Zagadnienia do dyskusji” mogą okazać się przydatne do przeprowadzenia inspirującej i konstruktywnej rozmowy, bez względu na to, czy dyskusja odbywa się w parach, grupach czy też na forum klasy, czy jest długa, czy krótka.
3. **Ćwiczenia.** Jeżeli masz podczas zajęć więcej czasu i lubisz wykorzystywać gotowe zadania i polecenia, wybierz coś z części „Ćwiczenia”. Ćwiczenia te oparte są na historii Ani oraz części „Zagadnienia do dyskusji” i zostały opracowane tak, aby pogłębić zrozumienie praw i obowiązków dziecka przez odbiorców. Mają także wspierać działania, których celem jest przestrzeganie prawa oraz przestrzeganie praw dziecka. Ćwiczenia uwzględniają: sortowanie kart, twórcze pisanie, łamigłówki, sondaże, mapowanie, przeprowadzanie badań oraz robienie zdjęć.
4. **Powtarzanie.** Powtarzaj kroki 1, 2 oraz 3, omawiając inne części historii Ani. Następnie poproś uczniów o podsumowanie opowiadania.

Ile czasu potrzeba na pracę z tymi materiałami?

To zależy od czasu, jakim dysponujesz, i od metody wykorzystania materiałów. Przeczytanie historii Ani i krótka dyskusja po każdej części powinny zająć jedną godzinę lekcyjną. Można również przeprowadzić wszystkie zajęcia danego dnia tak, aby były powiązane z historią dziewczynki. Innym rozwiązaniem jest przeznaczenie jednej lub dwóch lekcji na każdą część historii Ani, z uwzględnieniem czasu na dyskusję i pracę grupową. Ćwiczenia wymagające większych nakładów czasu, jak badania i sondaże, mogą przyjąć formę pracy domowej. Można je potem omówić podczas lekcji poświęconych tym tematom.

HISTORIA ANI CZ. I

Czym jest prawo do edukacji, wyrażania opinii i równość wobec prawa

Pewnego wieczoru, po kolacji Ania i jej tata oglądali razem telewizję. Kiedy program się skończył i zmienili kanał, jasne kolory teleturnieju zastąpił znajomy widok szkolnej klasy. Na ekranie pojawiły się ciemnowłose dziewczęta ubrane w długie, zielone tuniki, ramiona miały owinięte białymi szalami. Siedziały w ławkach, a przed nimi leżały otwarte podręczniki. Myśli Ani zaczęły krążyć wokół jutrzejszego dnia w szkole, tymczasem prezynter zaczął przedstawiać jedną z uczennic. Przykuło to uwagę dziewczynki.

To jest Leena, bystra 15-letnia uczennica. Pochodzi z ubogiej rolniczej rodziny w Bangladeszu. Rok temu Leena prawie rzuciła szkołę, ale dzięki pomocy jej najlepszych przyjaciółek, Bibi i Samii, stanęła w obronie swojego prawa do nauki i obecnie nadal uczy się w szkole.

Anię zaciękała ta historia. Co takiego zdarzyło się w życiu Leeny, że była o krok od rzucenia szkoły? Nie musiała długo czekać na odpowiedź, ponieważ na ekranie ponownie pojawiła się Leena i zaczęła opowiadać swoją historię:

Rodzina Leeny postanowiła wydać ją za mąż. W Bangladeszu dziewczynka w wieku Leny uważana jest za kobietę, staje się więc wystarczająco dorosła, aby zostać żoną.

„Moja rodzina wybrała dla mnie dobrego męża” – opowiadała Leena. – W naszej okolicy tradycja nakazuje rodzicom zaaranżować małżeństwo. Ale jeśli wyszłabym za mąż, musiałabym się wyprowadzić i mieszkać z rodziną męża. Nie chciałam opuszczać mojej rodziny, przyjaciół ani szkoły. Jestem zbyt młoda na posiadanie własnych dzieci, a dobre wykształcenie zapewni mi w przyszłości więcej możliwości.”

Jednak ojciec Leeny nie miał wyboru. Był rolnikiem i kilka miesięcy wcześniej stracił swoje uprawy podczas powodzi. Rodzina zubożała i nie miała wystarczająco dużo pieniędzy, aby Leena mogła pozostać w szkole czy w domu. Bracia Leeny chodzili do szkoły podstawowej, a rodzice uważali, że ich wykształcenie jest ważniejsze od wykształcenia dziewczynki.

„Mój ojciec jest dobrym człowiekiem. Wiem, że chciał, bym kontynuowała naukę, ale nie miał pieniędzy, aby utrzymać mnie oraz moich dwóch młodszych braci.”

Przyjaciółki Leeny, Bibi i Samia, bardzo się o nią martwiły i chciały pomóc. We trzy zdecydowały, że poproszą o pomoc siostrę ojca Leeny, ciocię Jamilę. Jak wiele dziewcząt w Bangladeszu, ciocia Jamila bardzo młodo została wydana za mąż i do dziś ma bliźny, które były skutkiem urodzenia dzieci, zanim jej ciało było na to gotowe. Leena tłumaczyła:

„Moja ciocia Jamila, jeszcze jako dziecko, została wydana za mąż. Nie ukończyła szkoły. Miała ośmioro dzieci, z których trójka zmarła jeszcze w dzieciństwie. Bardzo żałuje, że nie mogła zostać w szkole, bo wtedy wiedziałaby, jak dbać o zdrowie swoje i swoich dzieci. Powiedziała również, że wykształcenie dałoby jej większą pewność siebie i ułatwiło zabieranie głosu na forum rodziny i bronienie swojego zdania.”

Leena, Samia, Bibi oraz ciocia Jamila rozmawiały o tym, jak ważne jest wykształcenie dziewcząt oraz o tym, że zdobywanie go jest ich fundamentalnym prawem. Były zgodne, że edukacja może zapewnić lepszą przyszłość i pozwala wyrwać się z biedy. Wspólnie uznały, że wykształcone dziewczęta stają się mądrymi matkami, a ich dzieci są zdrowsze. Istnieje również większe prawdopodobieństwo, że będą one chodzić do szkoły.

„Powiedziałyśmy cioci, że według prawa obowiązującego w Bangladeszu, ślub można wziąć po ukończeniu osiemnastego roku życia. Wcześniejsze wstąpienie w związek małżeński jest łamaniem praw dziecka.”

Leena, Bibi i Samia dowiedziały się o przysługujących im prawach w Klubie Nastoletnich Dziewcząt, który jest wspierany przez UNICEF. Bibi chodziła do klubu na lekcje fotografii. Dziewczynki zostały przeszkolone, aby mogły zostać liderkami-rówieśniczkami i uczyć inne dzieci o ich prawach. Leena kontynuowała swoją opowieść:

„Ciocia Jamila zgodziła się porozmawiać z moim tatą o odłożeniu mojego ślubu na później. A on się zgodził! Byłam bardzo szczęśliwa.”

Jednak ojciec postawił jeden warunek: Leena może pozostać w szkole i wyjść za mąż w późniejszym terminie, jeśli dołoży się do kosztów podręczników i mundurka. Z pomocą przyjaciół Leena wymyśliła, że będzie uczyć inne dzieci w swojej wiosce.

Tata Ani, który czytał gazetę, podniósł wzrok.

„To są niesamowite młode kobiety, które bronią praw dziewcząt, prawda, Aniu?”

Prezynter właśnie mówił o „prawach”.

„Ale co to znaczy? Jakie są ich prawa?” – zapytała Ania.

Tata wyjaśnił jej, że każde dziecko posiada prawo do życia i rozwoju. Dotyczy to między innymi dostępu do edukacji oraz, w miarę możliwości, prawa do wychowania w rodzinie.

„Czego jeszcze potrzebujecie, ty i Leena, w trakcie dorastania?” – zapytał tata Anię.

Dziewczynka zastanowiła się przez chwilę i stwierdziła, że na jej liście powinny znaleźć się jeszcze: jedzenie, odzież oraz lekarstwa. Ojciec twierdząco skinął głową i powiedział, że większość przedstawicieli państw na świecie zgodziłaby się z nią. Opowiedział jej, jak w 1989 roku, po wielu latach pracy, przedstawiciele rządów osiągnęli porozumienie w kwestii tego, co dzieci powinny mieć zapewnione i przed czym powinny się je chronić. Stworzyli oni dokument zwany *Konwencją o prawach dziecka*. Wiele rządów podpisało ten dokument i zgodziło się pracować nad ochroną i przestrzeganiem praw dziecka.

„W Konwencji znajduje się wiele działów i paragrafów, które określają twoje prawa” – kontynuował tata Ani. „Na przykład, masz prawo do życia, prawo do tożsamości i prawo do sprawiedliwego traktowania w przypadku złamania prawa. Wiesz, co?” – powiedział tata, wyłączając telewizor – „poszukam kopii Konwencji i sama będziesz mogła ją jutro przejrzeć.”

PYTANIA DO DYSKUSJI

- Kto z was, zanim się tu spotkaliśmy, wiedział o prawach dziecka? Kiedy i gdzie się o nich dowiedziałeś? Dowiedziałeś się w szkole, od rodziców czy może jeszcze gdzieś indziej?
- Co możecie mi powiedzieć o **Konwencji o prawach dziecka**? Czy ktoś z was wcześniej słyszał o tej Konwencji? Czym jest *Konwencja*? Dlaczego *Konwencja* jest tak istotną częścią prawa międzynarodowego?
- Jakie prawa zawarto w **Konwencji o prawach dziecka**? Co jest wam potrzebne, aby dorastać i w pełni wykorzystać swój potencjał? Jaka jest różnica pomiędzy zachcianką a potrzebą? Czy ktoś może podać przykład dotyczący zachcianek? A co z potrzebami? Czym jest prawo (do czegoś)? Czy prawo to wszystko, czego potrzebujecie? Jakie prawa wam przysługują?
- Potraficie sobie przypomnieć sytuacje łamania praw dziecka?

Które z praw przysługujących Leenie zostałyby złamane, gdyby opuściła szkołę? Dlaczego prawie porzuciła naukę? Dlaczego wykształcenie jest tak istotne dla Leeny? Wykształcenie jest związane z wieloma innymi prawami dziecka. Możecie wyjaśnić, dlaczego? Obecnie Leena może dalej się uczyć, ale czy przestrzegane są wszystkie prawa, które jej przysługują? Czy wykorzystanie prawa do nauki koliduje z innymi przysługującymi jej prawami? Możecie sobie przypomnieć sytuacje, w których łamano prawa dziecka? Możecie opisać te sytuacje: gdzie miały miejsce, które prawa były łamane i dlaczego do tego dochodziło?

- Czy uważacie, że większość dzieci zna swoje prawa? Jak myślicie, ile procent dzieci w waszym kraju zna swoje prawa? Ile tych dzieci jest w stanie podać przynajmniej trzy przysługujące im prawa? Dlaczego tak ważne jest, aby dzieci znały swoje prawa? Jak znajomość przysługujących jej praw pomogła Leenie?

Ćwiczenia

1. Przygotuj plakat lub prezentację dotyczącą Konwencji o prawach dziecka

Grupa wiekowa: 11-14; czas: ponad 60 min

Rozdaj każdemu uczniowi lub każdej parze uczniów krótkie streszczenie jednego z artykułów *Konwencji o prawach dziecka*, znajdziesz je na stronach 11-15. Przygotuj papier, długopisy, materiały papiernicze (możecie to wykonać również na komputerze) i zachęć uczniów do stworzenia ilustracji na temat danego prawa np.: mogą stworzyć symbol przedstawiający dane prawo, mogą również wymyślić krótki podpis pod rysunkiem, opisujący przedstawione prawo. W zależności od liczebności klasy, może się okazać, że musisz powtórzyć ten proces, aby omówić wszystkie 42 artykuły (artykuły 43-54 wyjaśniają, jak rządy i międzynarodowe organizacje, takie jak UNICEF, będą pracować, aby zapewnić ochronę praw dzieci). Wyeksponuj wszystkie czterdzieści dwie ilustracje w jednym miejscu np.: na ścianie.

2. Czym się różnią zachcianki dziecka od jego potrzeb?

Grupa wiekowa: 11-14; czas: 30-45 min

Rozpocznij od poproszenia każdego z uczniów o przygotowanie notatki o tym, co robili poprzedniego dnia. Aby ułatwić im rozpoczęcie zadania, możesz podać im następujące przykłady: Umyłem zęby, zjadłem śniadanie: płatki, tost i sok pomarańczowy, ubrałem się, zostałem zawieziony do szkoły, zanim zadzwonił dzwonek, grałem w piłkę, poszedłem do klasy.

Do kolejnej części uczniowie będą potrzebowali dwóch kolorów długopisów lub ołówków. Poproś ich o oznaczenie czynności według podziału na dwie kategorie:

- o tych, które są im potrzebne do prawidłowego rozwoju i do pełnego wykorzystania ich potencjału
  - o tych, które nie są im niezbędne, ale sprawiają przyjemność
- Daj im 5 lub 10 minut, a następnie zachęć uczniów do dyskusji na temat podziału, którego dokonali. Co zaznaczyli jako „zachciankę”? Czy ktoś z grupy się z tym podziałem nie zgadza? Jeśli tak, to dlaczego? Co zaznaczyli jako „potrzebę”? Czy wszyscy się zgadzają? Czy osoby, które się nie zgodziły, są w stanie zmienić te określenia w taki sposób, aby stały się potrzebami? Pomóż uczniom zastanowić się, jak zmiana szczegółu czy kontekstu może wpłynąć na przynależność do danej kategorii. Na przykład, uczniowie mogą uważać, że podwożenie ich do szkoły to „zachcianka”, ale czy istnieje inny sposób dostania się do niej? Czy wszyscy się zgadzają, że dostanie się do szkoły w ten czy inny sposób jest „potrzebą”? A co z uczniami, którzy uczą się w domach? Nakłoń uczniów do stworzenia listy rzeczy, które wszyscy uważają za „potrzeby”. Zapiszcie je na tablicy w trakcie dyskusji. Porównaj tę listę ze skróconą wersją *Konwencji o prawach dziecka* (str. 15-19). Jakimi uczniami zauważają podobieństwa i różnice?

3. Sondaż dotyczący Konwencji o prawach dziecka

Grupa wiekowa: 11-16; czas: 30 min na planowanie i ponad 60 min na napisanie sprawozdania; ponadto czas na zbieranie danych poza klasą

Zadanie to pomaga uczniom dowiedzieć się, co ich rówieśnicy wiedzą o prawach dziecka, i pozwala na rozwinięcie umiejętności prowadzenia badań.

Najpierw uczniowie muszą zdecydować, w jaki sposób będą zdobywać wiedzę o tym, co inni uczniowie sądzą o prawach dzieci. Muszą także podjąć decyzję dotyczącą tego, jak będą zapisywali odpowiedzi. Jedną z możliwości jest wybranie z każdej grupy ochotników, którzy następnie wypełniliby kwestionariusz. Mogą również stanąć w zatłoczonym miejscu w czasie przerwy i pytać wybranych losowo uczniów, czy wzięliby udział w krótkim wywiadzie. Dobrym pomysłem jest stworzenie kwestionariusza *online* na stronie internetowej szkoły. Zachęć uczniów do opracowania własnych pytań potrzebnych do wywiadu lub opracowania kwestionariusza. Mogą uwzględnić następujące pytania:

- Czy słyszałeś o *Konwencji o prawach dziecka*?
- Czy możesz jednym zdaniem wyjaśnić, co to jest?
- Czy wiedziałeś, że dzieci mają szczególne prawa?
- Czy jesteś w stanie powiedzieć, skąd pochodzi to zdanie (fragment *Konwencji o prawach dziecka*)?
- Czy potrafisz wymienić trzy przysługujące ci prawa?
- Gdzie dowiedziałeś się o swoich prawach? (w szkole, od rodziców, od przyjaciół, z mediów, inaczej).
- Czy wiesz, gdzie uzyskać pomoc, jeżeli twoje prawa lub prawa innej osoby zostaną naruszone?

Uczniowie powinni się zastanowić, jak się przedstawia i w jaki sposób zaprezentują kwestionariusz. Powinni umożliwić uczestnikom poznanie celu badania, aby ci mogli podjąć świadomą decyzję dotyczącą uczestnictwa. Powinni również zapewnić uczestników, że ich odpowiedzi będą poufne. Jak zapewnią taką poufność? Czy naprawdę potrzebne są im nazwiska uczniów? Jak mogą dopilnować, żeby nie dało się rozpoznać konkretnego ucznia na podstawie informacji zawartych w sprawozdaniu końcowym?

Kolejnym krokiem po zebraniu odpowiedzi będzie ich analiza. Sprawdźcie, ilu uczniów jest świadomych istnienia praw dziecka. Jak wielu z nich było w stanie podać przynajmniej trzy przysługujące im prawa? Ilu z nich dowiedziało się o nich w szkole? A ilu od rodziców? Jak wielu z nich wie, gdzie zgłaszać przypadki naruszenia praw i gdzie uzyskać pomoc? Nakłoń uczniów do napisania sprawozdania dotyczącego zebranych danych – dobrym sposobem ich prezentacji są wykresy i tabele. Uczniowie mogą przygotować i przedstawić w szkole lub w swoim otoczeniu plakat prezentujący wyniki lub sprawozdanie dla rówieśników oraz dla dorosłych, którzy mają wpływ na rozpowszechnianie informacji o prawach dziecka i ich ochronę.

4. Uszereguj swoje prawa

Grupa wiekowa: 12-16; czas: 30-45 min

Przygotuj dla każdej pary lub grupy uczniów zestawy „kart praw”, wykorzystując wzór z załącznika 1. Zachęć uczniów do przeczytania tych kart, na których przedstawiono prawa zawarte w *Konwencji o prawach dziecka*. Poproś uczniów o uszeregowanie praw od tych najważniejszych do najmniej istotnych np. w formie piramidy. W każdym przypadku uczniowie powinni być w stanie wyjaśnić i uzasadnić, dlaczego akurat tak uszeregowali dane prawa. Daj klasie kilka chwil na zajęcia w grupach (ok. 5-10 min), aby w zespołach zdecydowała, jak uszeregować prawa. Następnie grupy mogą podzielić się swoimi pomysłami, porównać wyniki oraz spróbować dojść do porozumienia podczas ustalania jednej, wspólnej listy. Po sprawdzeniu postępów w pracy całej klasy, poproś uczniów, aby powiedzieli, które prawa ocenili najwyżej. Zapytaj ich, dlaczego tak się stało. Kto zgadza się z takim uszeregowaniem? Jakimi innymi grupami ocenili wysoko? Które prawa zostały ocenione najniżej? Dlaczego? Ważne jest, aby wyjaśnić, że w tym ćwiczeniu nie ma dobrych ani

złych odpowiedzi. Wszystkie prawa przysługujące dzieciom są tak samo ważne i powiązane ze sobą – przestrzeganie jednego zależy od przestrzegania pozostałych. Chodzi o to, aby uczniowie sami odkryli ten fakt, gdy będą starali się ustalić kolejność w swojej grupie. Czy są w stanie powiedzieć, dlaczego tak trudno jest uszeregować ich prawa? Jeżeli chcesz rozbudować to ćwiczenie, poproś uczniów, aby zastanowili się, jak zmienić dany szereg w zależności od sytuacji. Wymyśl historię o tym, że ich kraj bierze teraz udział w wojnie, a walki trwają w okolicach ich domów. Jak taka informacja wpływa na uszeregowanie praw? Daj im kilka minut na ponowne przemyślenie kolejności, w jakiej je ułożą. Czy dokonali jakichkolwiek zmian? Dlaczego? A co by zrobili, gdyby mieli uszeregować prawa dziecka, które jest bardzo chore i potrzebuje pomocy medycznej? Na samym końcu uczniowie mogą postawić się w sytuacji Leeny – które ze swoich praw musiała umieścić na swojej liście bardzo nisko, aby jej prawo do uczenia się mogło stać się priorytetowym?

Inna wersja:

Zamiast lub oprócz wspomnianego powyżej ćwiczenia, poproś uczniów o podzielenie „kart praw” na grupy zawierające prawa, które są w jakiś sposób do siebie podobne. Nie wyznaczaj żadnych kategorii – uczniowie sami mają zdecydować, jak najlepiej pogrupować karty. Po wykonaniu polecenia, poproś ich o wybranie dla każdej grupy karty nazwy, która podsumowywałaby prawa, jakie się w niej znajdują. Jeżeli któraś z grup nie będzie wiedziała, od czego rozpocząć, spróbuj podsunąć im przykładowe nazwy, np. „przeżycie”, „rozwój”, „ochrona” lub „uczestnictwo”. Poproś uczniów o wyjaśnienie, dlaczego akurat takie grupy stworzyli, i o przeczytanie nazw, jakie dla nich wybrali. Czy istnieją takie prawa, które stanowią istotną część więcej niż jednej grupy?

5. Odkryj swoje prawo do edukacji

grupa wiekowa: 14-16; czas: poad 60 min

Ania dowiaduje się o prawach dziecka, słuchając o tym, jak Leena broniła swojego prawa do nauki. Prawo do uczenia się jest podstawowym prawem dzieci i uczniowie – młodzi ludzie, z którymi pracujesz na co dzień – mogą odkrywać, dlaczego tak jest. Wymyśl ćwiczenie badawcze wykorzystujące internet, uwzględniając reakcje uczniów na historię Leeny. Pokaż uczniom stronę Głosów Młodzieży (ang. Voices of Youth) UNICEF (www.unicef.org/voy – strona w języku angielskim). Strona ta została stworzona przez UNICEF i jest przeznaczona dla młodych osób, które chcą się więcej dowiedzieć o świecie, mają potrzebę działania i dyskusowania. Dział „Education” („Edukacja”) jest doskonałym miejscem do rozpoczęcia odkrywania prawa do nauki, zawiera wiadomości i dane, prawdziwe historie, problemy skłaniające do przemyśleń, foto-pamiętniki i inne. Znajdziesz je tutaj:

 www.unicef.org/voy/explore/education/explore_education.php

Aby skupić uwagę uczniów na badaniach, zadaj każdej grupie jedno z poniższych pytań. Poproś ich o przygotowanie streszczenia dotyczącego zebranych danych, które zaprezentują całej klasie lub mniejszym grupom podczas dyskusji. Możesz również poprosić każdego ucznia o zbadanie kilku lub wszystkich zagadnień, a następnie o napisanie artykułu pt. „Dlaczego skupiać się na prawie do zdobywania wykształcenia?”, w którym wykorzystają swoje badania.

- Dlaczego prawo do nauki jest tak ważne dla poszczególnych ludzi i całego społeczeństwa?
- Jak prawo do zdobywania wykształcenia powiązane jest z innymi prawami dzieci?
- Jaki jest ogólnoswiatowy poziom dostępności wykształcenia i jakiej jakości jest to edukacja?
- Dlaczego na całym świecie tak wiele dzieci nie może chodzić do szkoły? Możesz wyjaśnić, które z tych powodów łączą się z życiem w ubóstwie.
- W wielu państwach dziewczęta są dyskryminowane, jeśli chodzi o prawo do zdobywania wykształcenia – w jaki sposób i dlaczego?
W niektórych państwach do szkoły chodzi więcej dziewcząt niż chłopców i dziewczęta uczą się lepiej od chłopców – co może być tego przyczyną?
- Co *Konwencja o prawach dziecka* mówi o wykształceniu?
- Co UNICEF i inne organizacje na całym świecie robią, aby promować i chronić prawo dzieci do zdobywania wykształcenia?

DOBRE POMYSŁY UNICEF

UNICEF pracuje na całym świecie nad poprawą dostępu do nauki zarówno dla chłopców, jak i dziewcząt. Na przykład w Angoli UNICEF zorganizował kampanię „Szkoły dla Afryki”, w której Polska wzięła aktywny udział. UNICEF umożliwił chodzenie do szkoły dzieciom, których wcześniej nie było stać na czesne. Lorraine Mudarara, lat 13, musiała opuścić szkołę po śmierci rodziców. Wraz z dwójką rodzeństwa zamieszkała u ciotki, która sama miała już trójkę dzieci i wiele osób do wyżywienia. Kampania „Szkoły dla Afryki” zmieniła wszystko w życiu Lorraine. Teraz dziewczynka intensywnie się uczy, aby nadrobić zaległości w stosunku do kolegów i koleżanek w klasie, którzy naukę rozpoczęli wcześniej.

WSKAZÓWKI DLA NAUCZYCIELI

Prawo do edukacji

Możliwość zdobywania wykształcenia to podstawowe prawo wszystkich dzieci. *Konwencja o prawach dziecka* mówi, że wykształcenie podstawowe powinno być bezpłatne i obowiązkowe dla wszystkich dzieci. Także wykształcenie średnie powinno być dla nich dostępne. Edukacja jest nie tylko celem samym w sobie, ale pozwala ona na robienie wielu innych rzeczy. Gdy jesteś wykształcony, jesteś bardziej świadomy innych swoich praw i potrafisz lepiej zadbać, aby były one przestrzegane. Wykształcenie daje ci możliwość wyboru i pewność siebie, aby te wybory właściwie wykorzystać, a przez to mieć wpływ na podejmowanie decyzji istotnych dla twojego życia. Wykształcenie daje korzyści nie tylko tobie, jeżeli jesteś wykształcony, możesz dzielić się swoją wiedzą na przykład na temat zdrowia z rodziną, możesz uczyć swoich przyjaciół o bezpieczeństwie. Jeśli będziesz miał własne dzieci, będziesz wiedzieć, jak zapewnić im bezpieczeństwo, zdrowie i oczywiście wykształcenie. Z tych właśnie powodów, edukacja jest kluczowym elementem powstrzymywania rozprzestrzeniania się HIV i AIDS oraz walki z biedą. Pozwala ludziom na pełne uczestnictwo w życiu społeczeństwa i narodu. Niestety, wciąż na świecie 115 milionów dzieci w wieku kwalifikującym je do szkoły podstawowej nie chodzi do niej. Ponad 61 milionów z nich to dziewczęta. Na te liczby składa się wiele złożonych przyczyn, najczęściej wynikających z biedy. Rodziny mogą mieć problemy z płaceniem czesnego, pokrywaniem kosztów mundurków lub też po prostu mogą potrzebować dzieci do pomocy w prowadzeniu domu. Dzieci mogą zostawać w domu, jeśli droga do szkoły jest zbyt długa i niebezpieczna, lub jeśli istnieje zagrożenie znęcania się, przemocy lub wykorzystywania seksualnego, w szczególności jeśli chodzi o dziewczęta. W niektórych państwach rodziny kładą większy nacisk na edukację chłopców i nie podzielają poglądu, że posyłanie córek do szkoły jest ważne. Dziewczęta mogą być również zmuszane do małżeństwa, kiedy są jeszcze bardzo młode, a to prowadzi do rezygnacji z uczęszczania do szkoły i konieczności poświęcenia się życiu rodzinnemu. Miliony dzieci nie mogą się kształcić z powodu wojen, konfliktów, biedy czy klęsk naturalnych. Obecnie na całym świecie chodzi do szkoły więcej dzieci niż wcześniej, a dyskryminacja ze względu na płeć się zmniejsza. Mimo to dla wielu dzieci wykształcenie pozostaje nadal odległym marzeniem. Wciąż jest wiele do zrobienia. Aby przeczytać więcej o prawie do nauki i pracach zapewniających dostęp do nauki, które prowadzone są na całym świecie, odwiedź stronę internetową UNICEF (strona w języku angielskim):

 www.unicef.org/girlseducation/

oraz United Nations Girls' Education Initiative (Inicjatywa na rzecz edukacji dziewcząt ONZ):

 www.ungei.org

HISTORIA ANI CZ.II

Cyberprzemoc – ochrona dzieci przed przemocą

Po lekcjach Ania poszła do pracowni komputerowej, aby przygotować prezentację.

Pracownia była otwarta dla wszystkich uczniów w czasie długiej przerwy i po południu.

Tego dnia Ania nie mogła się skupić. Podczas gdy nauczyciel zajęty był rozwiązywaniem problemu z siecią, grupa chłopców obok niej wygłupiała się, korzystając z internetu. Siedzieli przed monitorem, na którym widniała otwarta skrzynka mailowa, i śmiali się ze ściąganych filmików.

„Dawaj, wyślij to!” – powtarzał wciąż jeden z nich.

Ania założyła słuchawki i zaczęła pracę nad prezentacją – przy muzyce łatwiej było jej się skupić. Zadanie było już prawie skończone, wymagało tylko ostatnich poprawek. Nagle głośny wybuch śmiechu oderwał ją od komputera. Kiedy podniosła wzrok, zobaczyła, że siedzący naprzeciwko niej chłopak zbiera się do wyjścia. Wyglądał na zdenerwowanego. Ania kojarzyła go z lekcji geografii, ale nie знаła go zbyt dobrze. Wiedziała tylko, że nazywa się Marek, jest nieśmiałym samotnikiem, nietolerowanym przez kolegów z racji swej nadwagi.

Dopiero kiedy chłopiec wyszedł, dziewczynka zorientowała się, że zapomniał wylogować się ze swojej poczty. Na jego monitorze zobaczyła otwarty załącznik – obrazek przedstawiający otyłego chłopaka, który objada się hamburgerami. Ania domyśliła się, że przysłali mu to śmiejący się chłopcy. Słyszała wcześniej, jak mu dokuczano, lecz on nigdy nie reagował, zazwyczaj oddalał się tylko z kamienną miną. Tym razem wyglądał na zmartwionego, a kiedy wychodził, w oczach miał łzy.

Ania musiała szybko dokończyć swoją prezentację, żeby zdążyć na autobus. Zapomniała na jakiś czas o sytuacji w laboratorium, której była świadkiem, ale w domu znalazła liścik od swojego taty. Na kuchennym stole leżała *Konwencja o prawach dziecka*, którą obiecał jej przynieść. Gdy Ania wzięła ją do ręki i zaczęła kartkować, rzucił jej się w oczy artykuł 19.

„Każde dziecko ma prawo do ochrony przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku”.

Ania wróciła myślami do Marka. Nie wiedziała dokładnie, co czuł, ale była pewna, że bycie wyśmiewanym i otrzymywanie tak przykrych listów musi boleć. Ania przypomniała sobie program telewizyjny, który oglądała poprzedniego wieczoru, o Leenie, Bibi i Sami, które wspólnie walczyły o poszanowanie praw dziewcząt w ich społeczności. Tata wytłumaczył córce, że podpisując *Konwencję o prawach dziecka*, państwo zobowiązywało się do ochrony dzieci, wprowadzając odpowiednie prawa, ponosząc konieczne wydatki i uruchamiając kampanie informacyjne. Szkoły, szpitale a także policjanci, nauczyciele i wszyscy inni dorośli mają obowiązek dbać o te prawa.

„Prawa dziecka staną się faktem jednak dopiero wtedy, kiedy będą respektowane przez wszystkich – społeczność, szkoły, rodziny. Tak jak Leena i jej koleżanki, wszyscy powinniśmy promować i szanować prawa dzieci” – dodał ojciec Ani.

„Ale co JA mogę zrobić?” – zaczęła zastanawiać się dziewczynka.

Międzynarodowe badania dotyczące przemocy wobec dzieci

Internet i telefonia komórkowa stworzyły nowe możliwości dokuczania i znęcania się. Można to robić dzięki mailom, załącznikom, czatom, stronom internetowym i wiadomościom SMS. Doświadczenie Ani związane ze znęcaniem się przez internet ma na celu wywołanie wśród uczniów dyskusji na temat naruszania praw oraz przemocy rówieśniczej. **Sama historia**

stanowi jednak wyłącznie punkt wyjścia, z którego młodzi ludzie mogą zacząć poszukiwania innych form naruszania prawa i naruszania praw dziecka w ich otoczeniu.

Poniższe zestawienie przedstawia wyniki dwóch istotnych raportów międzynarodowych, zwracając uwagę na najczęstsze formy łamania prawa i łamana praw dziecka.

1. **The United Nations Secretary-General's Study on Violence Against Children (2006)** skupia się na przemocy w różnych środowiskach, takich jak:

- **Dom i rodzina.** Dla wielu dzieci na świecie dom nie jest bezpiecznym miejscem, ze względu na surowe kary fizyczne, presję psychiczną, wykorzystywanie seksualne i inne rodzaje wyzysku i przemocy.
- **Szkoły i instytucje edukacyjne.** W wielu krajach kary fizyczne w szkole należą do normalnego porządku. Niebezpieczna jest dla dzieci również droga do szkoły. W kraju w którym trwa wojna, dziewczynki mogą być wykorzystywane fizycznie czy nawet gwałcone. Przemoc spotyka też często młodych ludzi o innej orientacji seksualnej. Znęcanie się jednych dzieci nad drugimi stanowi poważny problem – szacuje się, że ofiarą takich praktyk padło w ciągu ostatniego miesiąca od 20 do 60% uczniów.
- **Sierocińce, domy dziecka.** Na całym świecie blisko 8 milionów dzieci żyje bez rodziny. Ich sytuacja sprzyja odrzuceniu i przemocy ze strony pracowników instytucji opiekuńczych oraz innych dzieci.
- **System sprawiedliwości, więzienia i areszty.** W niektórych państwach dzieci, które łamią prawo, mogą podlegać karom fizycznym. W aresztach i więzieniach dzieci są szczególnie narażone na przemoc, zarówno ze strony innych zatrzymanych, jak i służb porządkowych.
- **Miejsce pracy.** Międzynarodowa Organizacja Pracy szacuje, że w 2004 roku na całym świecie pracowało 218 milionów dzieci. Pracujące dzieci są narażone na brutalne traktowanie przez pracodawców, załogę i klientów. Ponad milion dzieci uprawia prostytucję, zdarzają się też przypadki zmuszania do pracy i niewolnictwa.
- **Społeczność.** Lokalne społeczności powinny być miejscem, gdzie dzieci czują się chronione i wspierane. Niestety, w niektórych miejscach dzieci są narażone na porwania, handel ludźmi, przemoc ze strony innych dzieci czy przemoc seksualną, nawet w kręgu przyjaciół. Dzieci spotykają się też z przemocą w mediach i internecie.

2. **Światowy Raport Zapobiegania Wypadkom Wśród Dzieci (2008)** zebrał dostępne dane dotyczące wypadków, przedstawił też zalecenia w dziedzinie zapobiegania wypadkom i realizacji dziecięcego prawa do bezpieczeństwa. Raport wyróżnia pięć głównych kategorii wypadków:

- **Wypadki drogowe.** 720 dzieci ginie każdego dnia w wypadkach drogowych jako piesi, pasażerowie lub podczas jazdy na rowerze.
- **Utonięcia.** Co trzy minuty gdzieś na świecie topi się dziecko. Większość tych wypadków zdarza się w pobliżu domów, podczas zabawy czy przy codziennych zajęciach.
- **Poparzenia.** W ciągu roku na całym świecie blisko 950 tysięcy dzieci i nastolatków ginie w wyniku poparzeń spowodowanych kontaktem z gorącymi przedmiotami, płynami, ogniem, chemikaliami i elektrycznością.
- **Upadki.** Co roku przynajmniej 47 tysięcy dzieci i nastolatków ginie na skutek nieszczęśliwych upadków, a jeszcze więcej ulega obrażeniom. W niektórych krajach stanowią one połowę przypadków hospitalizacji dzieci.

- **Zatrucie.** 125 dzieci i nastolatków umiera każdego dnia od zatruc pokarmowych, na które szczególnie narażone są małe dzieci, wkładające różne przedmioty do ust, nieświadome związanych z tym zagrożeń. Starsze dzieci narażone są na zatrucia podczas eksperymentowania z alkoholem i narkotykami.

PYTANIA DO DYSKUSJI

- Jak, według ciebie, czują się bohaterowie tej historii? Co narrator mówi o uczuciach Ani? Jak ty, albo ktoś inny czułby się na jej miejscu? Dlaczego? A co z Markiem?
- Czy kiedykolwiek starałeś się o to, by twoje prawa albo prawa innego dziecka były respektowane? Jak wielu z was szukało kiedykolwiek wsparcia, kiedy wasze prawa lub prawa innych dzieci nie były respektowane? Jak myślisz, jak często robią to inni młodzi ludzie? Czy czujesz się odpowiedzialny za ochronę swoich praw i praw innych dzieci?
- Czy w twojej okolicy dochodzi do łamania praw dziecka? Czy w historii Marka zostało naruszone prawo? (nie mylić naruszenia prawa z łamaniem praw dziecka). Jak może to wpłynąć na jego zdrowie i naukę? Czy myślisz, że znęcanie się może zagrażać dzieciom w twojej szkole? Czym nękanie kogoś przez internet różni się od bezpośredniego znęcania się? Czy ludzie z nadwagą są w twojej szkole dyskryminowani? Jakie znasz jeszcze inne formy dyskryminacji?
- Co Ania powinna zrobić? Czy ktoś ma pomysł, co Ania powinna zrobić w obronie praw dziecka w jej szkole? Postaraj się zachęcić uczniów do zastanowienia się nad tym, lecz powstrzymaj ich na razie od dzielenia się swoimi przemyśleniami. W jaki jeszcze sposób zagrożone są prawa dziecka w twojej okolicy? Które to są prawa i w jaki sposób są naruszane? Pomóż uczniom, sugerując im, żeby odwołali się do plakatu na temat *Konwencji o prawach dziecka*, który stworzyli wcześniej lub do wersji konwencji dla dzieci. Wyobraź sobie, że możesz rozwiązać jeden z tych problemów. Który z nich byś wybrał? Który problem uważasz za najbardziej pilny? Czy myślisz, że podobnie jest w innych środowiskach i krajach?

Ćwiczenia

1. Zagrożenia w drodze do szkoły

Grupa wiekowa: 11-12; czas: 20 min (dyskusja), 30 min (zadanie pisemne)

Celem tego ćwiczenia jest zachęcenie uczniów do zastanowienia się nad zagrożeniami, na jakie narażone są w codziennym życiu. Dla ułatwienia, warto zawęzić obszar rozważań do konkretnego miejsca czy chwili, jak np. droga do szkoły. Ćwiczenie może być przeprowadzone na szereg różnych sposobów.

Pierwszy sposób można w całości zrealizować w klasie. Poproś uczniów, aby zamknęli oczy i wyobrazili sobie, że jest poranek i właśnie zbierają się do wyjścia do szkoły. Niech w myślach prześlą całą drogę, jaką codziennie pokonują. Czy w czasie tej drogi zdarzają się momenty, kiedy coś ich niepokoi lub denerwuje? W jaki sposób te sytuacje wiążą się z ich prawami? Przykładowo: ich prawo do bezpieczeństwa może być narażone przy przejeździe przez ruchliwe skrzyżowanie, spaliny samochodowe mogą zagrażać ich zdrowiu.

Drugą możliwością jest zadanie tego ćwiczenia w ramach pracy domowej. Poproś uczniów, aby w drodze do domu wypatrywali ewentualnych niebezpieczeństw, z których potem powinni zdać pisemną relację. Trzecim wyjściem jest rozdanie uczniom jednorazowych aparatów fotograficznych, które mogą wykorzystać do zarejestrowania wszelkich potencjalnych zagrożeń. Z wydrukowanych zdjęć łatwo przygotować ciekawą prezentację, pokazującą drogę do szkoły przez pryzmat praw dziecka.

2. Dalsze losy

Grupa wiekowa: 11-14; czas: 15-45 min

Poproś uczniów o napisanie dalszego ciągu opowiadania o Ani. Wymagania możesz określić odpowiednio w zależności grupy i dostępnego czasu – mogą pisać samodzielnie lub w parach, przez 10 minut lub przez całą lekcję, możesz też określić oczekiwaną długość tekstu (np. jedna strona). Uczniowie, którzy wolą wyrażać się za pomocą obrazów, mogą przygotować serie rysunków. Zanim zaczną, podsuń im kilka pytań pomocniczych. Jak Ania mogłaby pomóc Markowi? Kto jest odpowiedzialny za ochronę praw dziecka? Jak Ania może zadbać o to, by prawa dziecka były respektowane w jej otoczeniu? Jak Ania będzie się czuła na koniec tej historii?

3. Prawa dziecka w przeszłości

Grupa wiekowa: 11-14; czas: 15 min na przygotowanie w klasie, czas na pracę w domu, 30 min na prezentacje na lekcjach

Poproś uczniów o przeprowadzenie wywiadu z osobą dorosłą (np. z jednym z rodziców, babcią czy dziadkiem) na temat praw dziecka w przeszłości. W ramach przygotowań do wywiadu, przeprowadź z nimi dyskusję na temat pytań, jakie mogą zadać dorosłym:

- Ile mieli lat w 1989 roku, kiedy podpisana została *Konwencja*?
  - Czy w ich szkole lub domu mówiło się o prawach dziecka?
  - Na jakie zagrożenia narażone były wtedy dzieci?
- Czy wszyscy respektowali ich prawa?
- Czy uważają, że okoliczności, w jakich się wychowywali, mocno różnią się od dzisiejszych?
- Jakie ich zdaniem zmiany w życiu dzieci wprowadziła *Konwencja*? Poproś uczniów, aby spisali odpowiedzi i zaprezentowali swoją rozmowę w klasie. Możesz też spróbować zaprosić jednego z rodziców i przeprowadzić podobną rozmowę na lekcji.

4. Mapa okolicy

Grupa wiekowa: 14-16; czas: 60 min

Przygotujcie graficzną prezentację, pokazującą, gdzie w najbliższym otoczeniu prawa dziecka są respektowane, a gdzie zagrożone. Warto w tym celu stworzyć mapę okolicy lub wykorzystać kopie istniejących map. Możesz przypiąć dużą mapę do ściany lub rozdać kopie każdemu z uczniów. Zaznacz lub poproś uczniów o zaznaczenie na niej wszystkich cech terenu, takich jak rzeki, lasy czy wzgórza. Pomyśl też o zaznaczeniu szpitali, szkół, sklepów itp.

Podyskutuj z uczniami o miejscach w waszej okolicy, w których mogą liczyć na poszanowanie ich praw. Niech zastanowią się w szczególności nad miejscami, w których się uczą, bawią, odpoczywają, leczą oraz, w których modlą się. Czy potrafią wskazać jeszcze jakieś inne miejsca (np. organizacje młodzieżowe, szkołę czy instytucje państwowe)? Zastanówcie się wspólnie, co łączy wszystkie te miejsca, w których prawa dziecka są respektowane? Czy uczniowie są w stanie wskazać na ich zależność od źródeł finansowania lub przepisów prawa?

Teraz zaznaczcie wszystkie te miejsca na waszej mapie. Pozwól uczniom wymyślić własne symbole, które reprezentować będą prawa, chronione w danym miejscu.

Następnie pomyślcie o miejscach w waszej okolicy, gdzie prawa dziecka nie są respektowane. Mogą to być na przykład niebezpieczne drogi czy inne miejsca, gdzie młodzi ludzie często ulegają wypadkom. Nie zapomnijcie o tych, w których dzieci narażone są na przemoc, gdzie nikt nie liczy się z ich zdaniem. Zachęć uczniów do dyskusji nad czynnikami, które sprawiają, że w danych miejscach ich prawa są zagrożone. Czy są to uwarunkowania geograficzne, prawne, socjalne? Tak jak poprzednio, zaznaczcie te punkty na waszej mapie, używając własnych symboli.

Czy znaleźliście miejsca, w których respektowana jest część praw, podczas gdy inne są zagrożone? Dlaczego tak się dzieje? Po przygotowaniu mapy uczniowie powinni porozmawiać nad ich własnym miejscem w społeczeństwie. Warto wrócić też do tej dyskusji po przeczytaniu trzeciej części historii Ani. Czy uczniowie potrafią wskazać pola własnej aktywności w dziedzinie praw dziecka? Jak określają rolę rodziców, szkoły i państwa? Co według nich należałoby zrobić, by wspierać instytucje, gdzie mogą liczyć na poszanowanie i ochronę ich praw? Co oni lub inni, mogą zrobić, by poprawić sytuację w miejscach, gdzie ich prawa są zagrożone?

DOBRE POMYSŁY UNICEF

Krajowy komitet UNICEF w Słowenii stara się uczynić miasta bezpieczniejszymi, poprzez tworzenie tzw. „bezpiecznych punktów”. Członkowie lokalnych społeczności – sklepikarze, pracownicy bibliotek i inni ochotnicy – szkoleni są z zakresu praw dziecka i sposobów wspierania dzieci potrzebujących. Po zakończeniu kursu, ich lokal oznaczany jest symbolem „bezpiecznego punktu” tak, by dzieci wiedziały, że mogą się tam zgłosić w razie potrzeby – w drodze do szkoły, kiedy czują, że ich prawa są zagrożone lub kiedy się zgubią.

HISTORIA ANI – CZ. III

Prawo do wyrażania opinii

Ania chciała, żeby jej środowisko stało się miejscem, w którym prawa dziecka byłyby respektowane, nie miała jednak pewności, czy będzie umiała coś w tym kierunku zrobić. Ufała swojemu wychowawcy, dlatego następnego dnia na przerwie poszła z nim porozmawiać. Dziewczynka wyjaśniła, że martwią ją przypadki cyberprzemocy, które pojawiają się w szkole.

Nauczyciel uważnie wysłuchał Ani. Stwierdził, że szkoła poważnie traktuje prześladowanie i inne formy łamania praw. Powiedział też, że jedna z nauczycielek jest Rzecznikiem Praw Dziecka u nich w szkole i co tydzień ma „czas otwartych drzwi”, podczas których nauczyciele i uczniowie mogą przedstawiać jej swoje problemy i obawy. Przed jej pokojem znajduje się też skrzynka, do której uczniowie mogą anonimowo wrzucać zgłoszenia łamania prawa, którego ofiarami są oni sami bądź ich koledzy.

Podczas następnej lekcji geografii, Ania zauważyła, że Marek siedzi sam. Kiedy uczniowie zaczęli pracować w grupach, była w zespole właśnie z nim. Pod koniec lekcji, gdy pakowali książki, dziewczynka powiedziała koledze, czego dowiedziała się o prawach dziecka oraz o działaniach szkoły mających na celu ich respektowanie. Marek niewiele powiedział, ale przyjął kartkę, którą podała mu Ania. Zapisała na niej nazwisko Rzecznika Praw Dziecka i sposoby skontaktowania się z nią.

W domu uczennica zapisała i wydrukowała niektóre ważne informacje po to, by wywiesić je na tablicy informacyjnej w szkole. Następnego dnia poprosiła nauczyciela o pozwolenie.

„W ten sposób – powiedziała – inne dzieci będą wiedziały, jak bronić swoich praw”.

Kiedy robili miejsce na tablicy, nauczyciel Ani opowiedział jej o szkolnym programie „samopomocy uczniowskiej”. Poinformował ją również o tym, że za rok może uczestniczyć w szkoleniu na doradcę rówieśniczego oraz wstąpić do grupy zajmującej się młodszymi uczniami. Wtedy będzie mogła pomagać im w odrabianiu lekcji, wysłuchać trapiących ich problemów bądź też zaoferować praktyczną pomoc nowym uczniom, którzy dopiero poznają szkołę.

Nauczyciel powiedział:

„Jesteś osobą, której nam potrzeba, Aniu – kimś, komu zależy na uczynieniu naszej społeczności miejscem, w którym prawa wszystkich będą respektowane”.

Uczennica wykazała zainteresowanie i dlatego też postanowiła wziąć udział w wyborach do samorządu szkolnego. Miała pomysły na to, co szkoła powinna robić, by zapobiegać cyberprzemocy. Można by na przykład zorganizować cykl szkoleń na temat towarzyskiego użytkowania internetu, a także uświadomić uczniom i rodzicom, że prześladowanie innych przy użyciu internetu jest niedopuszczalne – pomyślała. Powiedziała nauczycielowi, że się nad tym zastanowi.

W drodze na następną lekcję dostrzegła stojącego na korytarzu Marka. Nie była tego pewna, ale wydawało jej się, że idzie trochę bardziej wyprostowany.

Odpowiedzialne korzystanie z prawa do wyrażania opinii

Pytania i ćwiczenia w tym dziale zachęcają uczniów do rozważenia, co ich szkoła robi, by chronić prawa dziecka, i co jeszcze można by w tej kwestii poprawić. Młodzi ludzie mają prawo do tego, by ich opinia była wysłuchana, a pokierowanie nimi tak, by odpowiedzialnie korzystali z tego prawa może być bardzo satysfakcjonujące. Z drugiej strony, stawienie czoła krytyce polityki szkoły i działań jej członków może okazać się trudne dla kogoś będącego częścią szkolnego systemu. Mając to na uwadze, rozmawiaj z uczniami o odpowiedzialnym korzystaniu z prawa do wyrażania opinii.

Jak wszystkie prawa, tak i prawo do wyrażania opinii wiąże się z odpowiedzialnością. Wszyscy, włączając w to młodzież, mają obowiązek rozważenia sytuacji z różnych perspektyw, by docenić opinie innych i uważnie przemyśleć, jak i kiedy wyrazić własną opinię.

Czy uczniowie wiedzą, co oznacza termin „konstruktywna krytyka”? Zachęć ich, by zaczęli od zastanowienia się nad tym, co jest dobrze robione w szkole. Być może już zdają sobie sprawę z tego, że „program samopomocy uczniowskiej” jest naprawdę pomocny lub że sankcje za prześladowania są zbyt łagodne. Co, ich zdaniem, należy poprawić i w jaki sposób można to zrobić? Przypomnij uczniom, by unikali krytykowania konkretnych osób. Wskaż na niebezpieczeństwo komentowania konkretnych przypadków czy sytuacji bez rozeznania w szczegółach sprawy. Zachęć uczniów, by zamiast narzekać na obecną sytuację, skierowali swą energię na poprawienie istniejącego stanu rzeczy. Wyjaśnij im, w jaki sposób podejmowane są decyzje w szkole, i w jaki sposób mogą na nie wpłynąć. Czy istnieje rada szkoły, której mogliby przedstawić swoje pomysły na zapobieżenie łamaniu praw lub starszy stażem nauczyciel, wokół którego mogliby stworzyć lobby?

PYTANIA DO DYSKUSJI

- Jak sądzicie, co zrobiłaby Ania?
Ile osób uważało, że Ania mogłaby porozmawiać z nauczycielem o cyberprzemocy w szkole? Co jeszcze zrobiła? Czy ktoś przewidział, że to zrobi? Czy uważacie, że opowieść jest realistyczna? Jakie inne pomysły, które nie pojawiły się w opowieści, macie na to, co mogłaby zrobić?
- Czy uważacie, że Ania postąpiła słusznie?
Czy w opowieści pojawiają się jakieś wskazówki, co do rezultatów postępowania Ani? Jak według was, czuł się Marek? Jak sądzicie, jaka jest opowieść Marka – co przytrafiło mu się po tym, jak Ania powiedziała mu o jego prawach? Czy uważacie, że pomogła Markowi stanąć w obronie własnych praw?
- Co doradzilibyście Markowi, gdyby był członkiem waszej społeczności?
Czy istnieją jakieś szczególne kroki, które Marek mógłby podjąć w waszej szkole/społeczności, by bronić swoich praw? Czy mógłby porozmawiać z kimś konkretnym? Jakie istnieją przepisy i zasady, których celem jest zapobieganie prześladowaniom? Do kogo może udać się uczeń, gdy on/ona lub ktoś inny są obiektem prześladowań, przemocy lub ich prawa są w jakikolwiek sposób łamane? Jakie są możliwości zapobiegania przemocy w różnych środowiskach, społecznościach czy narodach? Czy wiecie, kto to jest Rzecznik Praw Obywatelskich lub Rzecznik Praw Dziecka? Do kogo udalibyście się po pomoc?
- Jaki byłby najlepszy sposób na udzielenie pomocy uczniom, których prawa zostały złamane?
Gdybyście mogli od podstaw stworzyć system pomocy dzieciom, których prawa zostały złamane – jaki by on był? Jak wyglądałby na poziomie krajowym? Co sądzicie o wyznaczeniu konkretnego nauczyciela, z którym można by rozmawiać o łamaniu praw dziecka? Co myślicie o wyszkoleniu starszych uczniów, którzy wspomagaliby młodszych kolegów? Co sądzicie o ogólnokrajowym numerze telefonu, pod który można by zadzwonić lub Rzeczniku Praw Dziecka w każdym mieście? W jaki sposób powinni pracować, żeby zapobiegać łamaniu praw i wspomagać dzieci, których prawa zostały pogwałcone? Jeśli nie podobają wam się te pomysły, wskażcie inne, lepsze.
- Co można zrobić na początku, by powstrzymać łamanie praw?
Co można zrobić, by ulepszyć system współpracy ludzi, praw i działań w waszej szkole, tak, by prawa dzieci były chronione i by zapobiec ich łamaniu? Czy są rzeczy, które można by zrobić inaczej, by zapobiec cyberprzemocy? Co z innymi formami prześladowań? Co może być zrobione w waszej lokalnej społeczności i w kraju? Co wasi rodzice, nauczyciele, szkoła i rząd powinny robić inaczej, by powstrzymać łamanie praw? W jaki sposób możecie przekazać wasze pomysły wymienionym grupom?

Zapobieganie i reagowanie na cyberprzemoc

Cyberprzemoc to użycie technologii komunikacyjno-informacyjnych, takich jak: e-mail, komórki czy wiadomości SMS, komunikatory internetowe czy osobiste strony internetowe po to, by komuś z premedytacją grozić, zastraszać go, gnębić lub zdenerwować. Ponieważ zjawisko to ma miejsce w świecie wirtualnym, ten typ zastraszania może zaistnieć w każdej chwili, burząc spokój i poczucie bezpieczeństwa nawet we własnym domu. Czasami zidentyfikowanie źródła zastraszania może być trudne, jako że możliwe jest ukrycie numeru telefonu lub pozostawienie wiadomości na stronie internetowej anonimowo. Jednakże, w przeciwieństwie do innych form zastraszania, cyberprzemoc może być udowodniona.

Podjęcie środków redukujących przypadki zastraszania i posiadanie strategii reagowania w sytuacji, gdy prawa dziecka są łamane stanowią ważne elementy odpowiedzi szkoły na cyberprzemoc. Poniższe pytania mogą pomóc tobie i uczniom w rozważaniach dotyczących podejścia waszej szkoły do tego problemu.

- Czy wasza szkoła posiada przepisy dotyczące cyberprzemocy?
- Czy przepisy te określają rolę i zakres odpowiedzialności pracowników, uczniów i rodziców?
- Czy uczniowie znają przepisy obowiązujące w szkole? Czy znają je rodzice i nauczyciele? W jaki sposób są one podawane do wiadomości?
- Czy przepisy te zawierają zasady określające dopuszczalne normy zachowania przy użyciu internetu?
- Czy szkoła prosi uczniów i rodziców, by podpisali umowę zawierającą te zasady w momencie rozpoczęcia nauki w szkole?
- Czy w szkolnym regulaminie wymienia się sankcje za stosowanie cyberprzemocy?
- Czy w szkole istnieje system odnotowywania przypadków cyberprzemocy, nakładania kar i powiadamiania rodziców?
- Czy szkoła zapewnia nauczycielom szkolenia na temat technologii różnych form cyberprzemocy stosowanych przez młodzież i sposobów adekwatnego reagowania na nie?
- Czy w szkolny program nauczania włączone jest szkolenie uczniów na temat „etykiety”, bezpieczeństwa i społecznych zachowań w internecie? A co z kształceniem umiejętności reagowania na zastraszanie?
- Czy istnieją różne możliwości powiadamiania o przypadkach cyberprzemocy, np. zgłoszenie przez kolegę lub anonimowo?
- Czy wasza szkoła posiada system samopomocy uczniowskiej lub zespoły pośrednictwa koleżeńskiego?
- Czy istnieją: skala czasowa, strategia oceny, uaktualnianie szkolnego podejścia do cyberprzemocy z włączaniem najnowszych wyników badań?

Ćwiczenia

1. Bądź autorem „kącika porad”

Grupa wiekowa: 11-14 lat; czas 30 min

Przeczytaj uczniom Pomoc dydaktyczną (zał. 2). To list, który Marek napisał do „kącika porad” w gazecie. Poproś uczniów, by wyobrazili sobie, że Marek mieszka w ich okolicy i chodzi do ich szkoły. Muszą udzielić mu porady. Co mógłby zrobić Marek? Zachęć uczniów, by dali mu kilka różnych propozycji i wskazali konkretne informacje przydatne w ich szkole i społeczności. Przypomnij uczniom, że muszą chronić prywatność Marka. Nie powinni zawierać takich informacji, które pozwoliłyby czytelnikowi na jego zidentyfikowanie.

2. Kto odpowiada za przestrzeganie praw dziecka

Grupa wiekowa: 11-16 lat; czas 45-60 min

Obecnie twoi uczniowie powinni już nieźle znać swoje prawa i wiedzieć, co mogą zrobić, gdy uważają, że są one łamane. Jednakże, możliwe jest, że nie zastanawiali się w pełni nad tym, jakie obowiązki ciążą i na kim, aby ich prawa były respektowane.

Podziel uczniów na 2-3 osobowe grupy i poproś każdą z grup, by wybrała jedno z poniższych praw dziecka:

- Prawo do życia
- Prawo do tożsamości
- Prawo do własnych opinii i tego, by były one wysłuchane przez dorosłych
- Prawo do praktykowania własnej religii
- Prawo do przynależności do stowarzyszeń
- Prawo do prywatności
- Prawo do dobrej jakości wykształcenia
- Prawo do zabawy i wypoczynku
- Prawo do ochrony przed przemocą

Kto, według uczniów, jest odpowiedzialny za respektowanie wybranego przez nich prawa. Jakie obowiązki z tego wynikają i dla kogo.

Przeznacz każdej grupie diagram kołowy (zał. 3). Znajduje się na nim przykład dotyczący prawa dziecka do wyrażania własnej opinii oraz kto i jakie ma obowiązki z tego wynikające.

Tak jak poprzednio, daj uczniom czas na dyskusję w grupach i podzielenie się opiniami z klasą.

3. Jakie wyznajesz wartości?

Grupa wiekowa: 11-14 lat; czas: 45 min

Wyjaśnij uczniom, że *Konwencja o prawach dziecka* jest dokumentem prawnym. Rządy, które ją podpisały, są prawnie zobowiązane do jej przestrzegania i muszą składać sprawozdania z tego, co zrobiły, żeby wprowadzić ją w życie. Poza tym *Konwencja o prawach dziecka* jest dokumentem etycznym, ustala wspólnie pojęte zrozumienie tego, co jest dobre, a co złe.

Ćwiczenie to zachęca uczniów, by zastanowili się nad znaczeniem tego, co uważają za dobre i złe, oraz nad kodeksem moralnym, według którego żyją. Może to dotyczyć ich praw, praw innych dzieci lub innych wartości.

Poproś uczniów o stworzenie listy wartości, zgodnie z którymi żyją. Żeby zachęcić ich do myślenia, możesz poprosić ich, by pomyśleli też o innych kodeksach moralnych. Jakie wartości są, według nich, obecne w szkolnych przepisach? Czy ktoś z nich żyje według reguł religijnych? Czy w ich rodzinach obowiązują pewne zasady zachowania wobec siebie? Możesz poprosić uczniów, żeby stworzyli plakat ilustrujący ich kodeksy wartości lub by odczytali je w klasie. Zaznacz elementy wspólne dla wszystkich uczniów i podobieństwa do praw dzieci i obowiązków z nimi związanych.

4. Poszukiwanie materiałów na temat praw dziecka

Grupa wiekowa: 11-16 lat; czas: 60 min i praca domowa

Żeby móc bronić swoich praw, młodzież musi wiedzieć, dokąd może udać się po pomoc, gdy jej prawa są łamane, i w jaki sposób sprawić, że będzie wysłuchana. To ćwiczenie, związane z wyszukiwaniem materiałów pomoże tobie i młodym ludziom, z którymi pracujesz, dowiedzieć się więcej o ludziach, przepisach i praktyce związanej z obroną praw dziecka obowiązujących w waszej społeczności. Rozpocznij od zapytania uczniów o to, co już wiedzą. Dokąd udaliby się po pomoc, gdyby ich prawa nie były respektowane? Jakie działania już zostały podjęte na terenie szkoły, by wspomóc dzieci, których prawa zostały pogwałcone? Tematy wymienione w „Obszarach badań” mogą pomóc ci zidentyfikować luki w wiedzy uczniów i pokierować ich poszukiwaniami. Zachęć uczniów, by zastanowili się, w jaki sposób mogą dowiedzieć się więcej:

- Używając internetu (np. strona szkoły, strony organizacji praw dziecka)
- Pytając nauczycieli (ciebie i innych)
- Pytając rodziców
- Pytając odwiedzających szkołę specjalistów do spraw praw dzieci i ich ochrony (np. przedstawicieli organizacji pozarządowych lub policji)

Obszary badań:

- **Rzecznicy Praw Dziecka.** Niektóre szkoły mają swoich Rzeczników Praw Dziecka lub nauczyciela, który jest odpowiedzialny za przestrzeganie praw dziecka. Dowiedz się, jaką rolę odgrywają, w jaki sposób uczniowie mogą się z nimi skontaktować, a jeśli to możliwe, zorganizuj spotkanie z nimi.
- **Szkolne systemy wsparcia.** Wiele szkół ma różne struktury wspierające uczniów narażonych na przemoc. Może to być system koleżeńskiego nadzoru lub poradnictwa, spotkania w czasie długich przerw lub po lekcjach w czasie przeznaczonym na odrabianie pracy domowej. Dowiedz się, co jest dostępne w twojej szkole.
- **Możliwość wyrażania własnych opinii.** Rada szkoły, samorząd uczniowski czy szkolna gazeta mogą stanowić dla uczniów dobre forum do wyrażania swoich opinii związanych z łamaniem praw dziecka i proponowaniem sposobów ich obrony.
- **Obowiązki nauczycieli.** Nauczyciele mogą mieć obowiązek zgłaszania wszelkich przejawów łamania praw dziecka. Zapoznaj się z obowiązkami nauczycieli w twojej szkole i sprawdź, czy są zgodne z prawem i przepisami szkolnymi.
- **Organizacje promujące prawa dzieci.** Istnieje wiele organizacji pozarządowych (NGO), stowarzyszeń i organizacji rządowych, których celem jest promowanie praw dzieci, poczynając od Rzecznika Praw Dziecka i Rzecznika Praw Obywatelskich do organizacji pozarządowych. Dowiedz się o nazwy i dane kontaktowe takich organizacji w waszej społeczności i kraju, włączając w to strony internetowe i numery telefonów zaufania. Jeśli możesz, zorganizuj w szkole spotkanie z przedstawicielem jednej z tych instytucji, na którym opowiedziałby on o pracy danej organizacji. Dokładnie zaplanuj sesję z gościem, poinformuj go o tym, co uczniowie już wiedzą i ile czasu jest przeznaczony na wizytę, udziel mu wszelkich wskazówek, co do tego, w jaki sposób pracować z grupą uczniów.
- **Zaufani dorośli w społeczności.** W każdej społeczności istnieją dorośli, z którymi młodzi ludzie mogą się skontaktować, gdy uważają, że ich prawa zostały złamane. W zależności od problemu, mogą to być wychowawcy pracujący z młodzieżą, społecznicy, dorośli członkowie grup religijnych czy radni. Stwórz tabelkę wymieniającą lokalne grupy czy osoby i rodzaj spraw, z którymi można się do nich zwrócić.
- **Kontakt z policją.** W sytuacji poważnego pogwałcenia praw dziecka, zwrócenie się do policji może być najlepszym wyjściem. Zdobądź dane kontaktowe lokalnego posterunku policji. Jeśli to możliwe, zorganizuj spotkanie klasowe z policjantem, by porozmawiać o obronie praw dzieci, o działaniach, jakie są podejmowane w sytuacji, gdy młody człowiek nawiąże z nią kontakt, i w jakich sytuacjach należy kontaktować się z policją.

DOBRE POMYSŁY UNICEF

Projekt belgijskiego Komitetu Narodowego UNICEF *Co myślisz?* ma na celu zaangażowanie dzieci narażonych na przemoc w proces tworzenia sprawozdań kierowanych do krajowego Komitetu do spraw Praw Dziecka. Sprawozdania dotyczą poglądów i obaw osób starających się o azyl, dzieci z niepełnosprawnością i dzieci uwikłanych w problemy prawne. Więcej na temat pracy belgijskiego Komitetu Narodowego dowiesz się na stronie www.unicef.org/infobycountry/belgium.html, a więcej na temat projektu *Co myślisz?* przeczytasz (po francusku i holendersku) na stronie www.whatdoyouthink.be.

5. Opowiedz historię Marka

Grupa wiekowa: 11-16 lat; czas: 45-60 min

Zachęć uczniów, by napisali historię Ani z perspektywy Marka. Ustal swoje oczekiwania w zależności od grupy i ilości czasu. Możesz dać im do wyboru pracę indywidualną,

w parach, pisemnie lub w formie plastycznej. Postaw im za zadanie opracowanie realistycznych szczegółów doświadczeń Marka z cyberprzemocą, co czuł i co zrobił. Czy był to pierwszy raz, gdy dostał obraźliwy e-mail? Jak reagował wcześniej na komentarze dotyczące jego osoby? Co zrobił po rozmowie z Anią? W szczególności, uczniowie powinni zgłębić opinie Marka na temat pomocy oferowanej przez ludzi obok niego. Co sądził na temat zaangażowania Ani? Czy rodzice go wspierali? Jakie obowiązki mają rodzice, gdy chodzi o obronę praw ich dzieci? Czy uważał, że reakcja szkoły była odpowiednia? Jeśli rozmawiał z Rzeczniczką Praw Dziecka, jak zareagowała i czy była pomocna? Czy rozważyłby zwrócenie się do kogoś będącego w samopomocy koleżeńskiej? W kontekście fikcyjnych doświadczeń Marka, uczniowie w twojej grupie mogą dobrze reagować na zgłębianie odpowiedzialności ludzi wokół nich. Inny sposób, to poproszenie uczniów, by wyobrazili sobie, że Marek ucęszcza do ich szkoły. Wtedy mogliby posłużyć się przykładami wziętymi z własnego otoczenia. Co Ania mogłaby doradzić Markowi na temat tego, gdzie szukać pomocy? Do kogo mógłby się zwrócić? Jakie konsekwencje ponieśli by chłopcy, którzy przesłali Markowi krzywdzący obrazek? Jak prawa ogólnonarodowe chroniłyby Marka przed cyberprzemocą?

Zachęć uczniów, by podzielili się swoimi spostrzeżeniami i zastanowili się nad nimi. Czy uważają, że fikcyjna szkoła Marka i Ani spełnia obowiązek wspierania dzieci, których prawa zostały złamane? Jak prawdziwa jest według nich ta historia? Czy sytuacja ta mogłaby się zdarzyć w ich szkole, czy byłoby inaczej? Jaką, według nich, rolę we wspieraniu uczniów w sytuacji Marka powinni odgrywać nauczyciele, rodzice i rząd?

6. Lobby na rzecz zmian!

Grupa wiekowa: 11-16 lat; czas: ok. 60 min i czas poza klasą

Pytania do dyskusji i ćwiczenia w tej części zachęciły twoich uczniów do zastanowienia się nad ludźmi, przepisami i praktykami dotyczącymi obrony praw dziecka obowiązującymi w społeczności. Jeśli wystąpili oni z wieloma pomysłami na to, co można ulepszyć, to poniższe ćwiczenie jest dla nich odpowiednie.

Może, tak jak Ania, uważają, że szkoła powinna włączyć zajęcia na temat etykiety w internecie („netykiety”) do programu nauczania informatyki. Może mają pomysły na system, który pozwoliłby uczniom anonimowo zgłaszać przypadki prześladowań, lub przemyślenia dotyczące tego, jak uczynić teren szkoły bezpieczniejszym. Wszelkie pomysły możesz wspomóc poprzez zastanowienie się, kto podejmuje decyzje w szkole i w jaki sposób można na te osoby wpłynąć.

Pierwszym krokiem powinno być dowiedzenie się, kto podejmuje decyzje w sprawie, którą chcą zmienić. Może to być dyrektor szkoły lub jej zarządcy, przewodniczący działów lub starsi stażem nauczyciele.

Omów z uczniami, czy udać się bezpośrednio do tych osób, czy też lepiej skorzystać z istniejących już dróg przekazywania opinii uczniów poprzez niższe instancje, takie jak np. członkowie rady szkoły czy fora uczniowskie.

Twoi uczniowie, gdy już będą wiedzieć, do kogo się skierować, muszą podjąć decyzję o najbardziej efektywnym sposobie prowadzenia kampanii. Do sprawdzonych pomysłów na przekazanie swoich sugestii i wpłynięcie na osoby podejmujące decyzje, należą: napisanie listu, przesłanie e-maila, zorganizowanie spotkania z daną osobą lub stworzenie petycji. W klasie możesz dać uczniom czas na napisanie listu czy e-maila lub zastanowienie się nad najważniejszymi kwestiami, które chcieliby poruszyć przy spotkaniu. Wyżsi stopniem zarządcy często z zadowoleniem przyjmują opinie uczniów, warto jednak porozmawiać z uczniami o stylu komunikacji. Dobrze sformułowane propozycje zmian dadzą lepszy efekt niż zażalenia, a pozytywny i grzeczny ton jest zazwyczaj bardzo skuteczny.

Dla uczniów bardzo ważne jest to, by ich kampania spotkała się z odzewem, nawet jeśli będzie to tylko wytłumaczenie, dlaczego ich pomysł nie może być zrealizowany. Jako nauczyciel jesteś zobowiązany kontrolować odpowiedź, którą otrzymają uczniowie, oraz samemu przeprowadzić kampanię pozwalającą zwiększyć audytorium, gotowe wysłuchać opinii uczniów.

Uczniowie mogą również wykorzystać swoje umiejętności prowadzenia kampanii, by wywrzeć nacisk na decydentów w lokalnym samorządzie, organizacjach społecznych czy rządzie narodowym. Poprzez wspólną pracę nad lokalną lub narodową kampanią, twoi uczniowie mogą wprowadzić w życie swoje prawo do zakładania grup oraz sprawią, że ich opinie zostaną wysłuchane.

DOBRY POMYSŁ UNICEF

Wiele narodowych komitetów UNICEF promuje projekt „Miasta przyjazne dzieciom”. „Miasta przyjazne dzieciom” biorą pod uwagę potrzeby dzieci i młodzieży, takie jak: woda zdatna do picia, sanitariaty, tereny rekreacyjne czy darmowy przejazd środkami transportu publicznego. Kluczowym elementem powodzenia jest zaangażowanie młodych ludzi w proces podejmowania decyzji w ich miastach.

Więcej dowiesz się na stronie www.childfriendlycities.org.

Czy możesz wykorzystać i zaadaptować niektóre z pomysłów i zasad zawartych w projekcie „Miasta przyjazne dzieciom”, by uczynić twą szkołę miejscem przyjaznym dzieciom?

HISTORIA ANI: CZ. IV

Aktywizacja młodzieży na rzecz ochrony ich praw

Wcześniej doświadczenia sprawiły, że Ania chciała wiedzieć więcej na temat *Konwencji o prawach dziecka*. Wszelkie potrzebne informacje znalazła na stronie internetowej organizacji UNICEF „Głosy młodych”. Dowiedziała się, że 20 listopada to Międzynarodowy Dzień Dziecka, ustanowiony w dniu uchwalenia *Konwencji o prawach dziecka*.

„Z tej okazji powinniśmy coś zrobić” – powiedziała Ania, dzieląc się nowymi wiadomościami ze swoją przyjaciółką Polą. „Świętujmy w ten dzień i opowiedzmy innym o prawach dziecka. Z pewnością nie każdy z naszej klasy czy szkoły je zna, a przecież ma do tego prawo”.

Dziewczynki postanowiły porozmawiać o swoim pomysle z jednym z wychowawców, który doradził im zorganizowanie apelu dla rówieśników, po czym wyznaczył na ten cel jedną godzinę lekcyjną w połowie listopada. W dniu spotkania z innymi uczniami Ania i Pola opowiedziały o wielu trudnych sytuacjach, z jakimi muszą się borykać dzieci z całego świata. Przytoczyły historię Leeny, Sami i Bibi, które stanęły w obronie własnego prawa do edukacji w rodzinnym Bangladeszu.

Pola i Ania przedstawiły *Konwencję o prawach dziecka*, główne zasady jej funkcjonowania i przykłady międzynarodowej współpracy z rządami na całym świecie. Z pomocą nauczycieli dziewczynki zaplanowały koncert charytatywny, podczas którego miały być zbierane pieniądze dla organizacji działających na rzecz ochrony praw dziecka. Do akcji zostali zaproszeni wszyscy uczniowie.

„Wielu z nas ma ogromne szczęście, ponieważ nasze prawa są szanowane i respektowane” – podsumowała Ania. „Jednak nie każde dziecko z naszego otoczenia jest w tak dobrej sytuacji. Rząd ma obowiązek stale ulepszać szkoły, szpitale oraz ochronę policyjną, wspierając tym samym każdego z nas. Nasi rodzice i nauczyciele również mają pewne obowiązki. Ale są rzeczy, które możemy zrobić my sami, aby stanąć w obronie własnych praw i praw innych”.

Pomyślcie o tym: jak możecie działać już dziś?

DOBRE POMYSŁY UNICEF

Co zrobić, aby inni usłyszeli twój głos?

Jest wiele sposobów, aby zwrócić uwagę ludzi na prawa dzieci. Poniższa lista jest tylko wstępem, jednak pomysły w niej zawarte mogą okazać się bardzo pomocne przy wspieraniu uczniów w samodzielnym rozwijaniu skutecznych dla siebie strategii:

- **Powiedz komuś.** Porozmawiaj z bliskimi osobami. Twoi przyjaciele i krewni z zaangażowaniem wysłuchają twojej opinii i jest wielce prawdopodobne, że poświęcą się temu chętniej niż osoby obce.
- **Zareklamuj.** Firmy używają słów i obrazów, aby przekonać nas do zakupienia ich produktów bądź usług. Reklamy nie są jednak zarezerwowane tylko dla potrzeb komercyjnych: wykorzystaj ulotki, plakaty lub dodatki do szkolnej gazetki, aby uwrażliwić innych na prawa dziecka.
- **Napisz artykuł.** Wypowiedź dla szkolnej gazetki, do lokalnej prasy czy na stronę internetową jest okazją do szczegółowego przedstawienia twoich poglądów.
- **Przemawiaj i rozmawiaj.** Wystąpienia na forum klasy lub organizowanie apeli są z pewnością dobrym sposobem na zwrócenie uwagi i wzbudzenie zainteresowania wśród uczniów.
- **Nauczaj.** Przeprowadź warsztaty na temat praw dziecka podczas dużej przerwy w szkole lub zaproponuj poprowadzenie części lekcji z udziałem uczniów, aby móc dotrzeć z informacją do każdego.

- **Organizuj akcje.** Koncerty, występy artystyczne, konkursy sportowe, taneczne i inne imprezy są jednocześnie rozrywką i okazją do zbierania datków, a przy tym trafiają ze swym przesłaniem do nowych, zupełnie przypadkowych osób z publiczności.
- **Używaj internetu.** Fora on-line, blogi oraz strony internetowe, (również typu wiki), stanowią świetną drogę do zwrócenia uwagi w sieci.

Pomysły zaczerpnięte z *UNICEF (2009) Climate Change: Take Action Now!* oraz Brown, K (2008) *How Green is Your Class?* Wydawnictwo Continuum, Londyn

PYTANIA DO DYSKUSJI:

Jak można zwrócić uwagę na prawa dziecka?

Co, twoim zdaniem, należałoby zrobić, aby zwiększyć zainteresowanie prawami dziecka? Jak sądzisz: czy pomysł Ani i Poli jest dobry? Czy sprawdziliby się w twojej szkole? Jakie inne metody zwracania uwagi na tę kwestię można zastosować w twojej szkole, twoim społeczeństwie i kraju? Jakie kroki ty byś podjął?

Eurobarometr wykazał: 88% młodych ludzi w wieku 15-18 lat uważa, że w ich kraju powinno być więcej informacji na temat praw dziecka i miejsc, gdzie można się czegoś o nich dowiedzieć.

- Jak można zwrócić uwagę na działania, jakie dziecko może podjąć na rzecz ochrony własnych praw i praw innych osób?
Ania zakończyła swoje przemówienie zdaniem: „Pomyślcie o tym, co możecie zrobić już dziś?” W jaki sposób poinformowałbyś pozostałych uczniów w swojej szkole o tym, co mogą zrobić i do kogo się zwrócić, jeśli są zaniepokojeni łamaniem praw? W jaki sposób zwróciłbyś uwagę rodziców i nauczycieli na ich obowiązki?

Ćwiczenia

1. Prawa dziecka w szkole – akcja „szyldy”

Grupa wiekowa: 11-16; czas: 60 min lub dłużej

Zadanie polega na umieszczeniu w szkole znaków zarówno informujących o tym, w których miejscach prawa dziecka są przestrzegane, jak i ostrzegających uczniów przed tym, gdzie ich prawa mogą być zagrożone. Symbole i wizerunki na plakatach są czytelne dla wszystkich grup wiekowych i zwiększają zainteresowanie prawami dziecka, umożliwiając tym samym zagospodarowanie otaczającej przestrzeni.

Należy zachęcić uczniów, aby pomyśleli o takich obszarach w szkole, gdzie ich prawa są promowane i respektowane. Czy pojemniki z wodą pitną są łatwo dostępne dla wszystkich? Znak dotyczący prawa ochrony zdrowia mógłby znaleźć się na drzwiach gabinetu szkolnej pielęgniarki, zaś szyld przedstawiający prawo do zabawy i odpoczynku mógłby trafić na szkolne boisko. Następnie należy poprosić uczniów o wymienienie nazw tych miejsc w szkole, gdzie ich prawa mogą być zagrożone. Czy potrafią wskazać strome schody, na których często dochodzi do upadków? A co ze śliskimi posadzkami? Które z praw uczniów może zostać złamane w takich sytuacjach? Jeśli to możliwe, warto zabrać uczniów na wycieczkę dookoła budynku szkolnego i wspólnie określić obszary bezpieczne i te zdecydowanie mniej przyjazne. Następnie uczniowie powinni zaprojektować swoje znaki. Jakich materiałów będą używać? Jak sprawią, że znaki będą czytelne i przyciągną uwagę innych? Czy umieją stworzyć znaki, które jasno obrazują dane prawo, jego przestrzeganie bądź naruszenie?

Można zasugerować uczniom, aby zorganizowali rajd trasą szkolnych znaków z udziałem dyrektora szkoły. Może się to okazać dobrą okazją do świętowania sukcesu oraz wypracowania wspólnych rozwiązań dotyczących obszarów szkolnych mniej przyjaznych uczniom.

DOBRE POMYSŁY UNICEF

Od 1998 roku Holenderski Komitet Narodowy UNICEF organizuje coroczny Narodowy Dzień Prezentacji Praw Dziecka w dniu 20 listopada. Dzieci szkół podstawowych z całego kraju przedstawiają swym rówieśnikom, nauczycielom, rodzicom i mediom informacje na temat praw dziecka i organizacji UNICEF. Więcej informacji o akcji Holenderskiego Komitetu Narodowego można uzyskać pod adresem:

www.unicef.org/infobycountry/netherlands.html

2. W obronie praw dziecka – grupowa makieta informacyjna

Grupa wiekowa: 11-16; czas: 60 min lub dłużej

Ta akcja bazuje na badaniach dotyczących wspierania działań na rzecz praw dziecka, omówionych w cz. III, w której uczniowie mieli dowiedzieć się czegoś więcej o osobach w swoim środowisku oraz ich zasadach i strategiach, które stosują na rzecz ochrony praw dziecka. Grupowa makieta informacyjna zbiera wszystkie te dane w całość, z naciskiem na akcje, jakie podjąć mogą młodzi ludzie w sytuacji, gdy ich prawa bądź prawa innych dzieci są naruszane. Po pierwsze, należy nakłonić uczniów do przemyślenia ewentualnej zawartości takiej planszy. Lista na odwrocie strony podsuwa kilka pomysłów na akcje, jak również stawia pytania dotyczące istotnych informacji do przekazania.

- **Powiedz dorosłemu.** Porozmawiaj z nauczycielem, wychowawcą pracującym z młodzieżą, rodzicem bądź inną osobą dorosłą, której ufasz. Pamiętaj, że większość z tych osób ma obowiązek powiadomić odpowiednie władze o nadużyciu bądź zaniedbaniu w przestrzeganiu praw dziecka – i nie może utrzymywać w tajemnicy tego, czego się od ciebie dowiedziało.
- **Porozmawiaj z poszkodowanymi dziećmi.** Poinformuj je o ich prawach i wskaż miejsca, gdzie mogą otrzymać pomoc.
- **Poinformuj odpowiedniego pracownika szkoły.** Znajdź osobę odpowiedzialną za bezpieczeństwo dzieci bądź członka szkolnego zespołu dbającego o prawa dziecka. Czy są takie osoby w twojej szkole? Jak można się z nimi skontaktować?
- **Skontaktuj się z organizacją pozarządową.** Jest wiele organizacji, które zajmują się ochroną dzieci. Które z nich odgrywają największą rolę w twoim mieście, gminie etc? Znajdź dane kontaktowe oraz numery telefonów zaufania dla dzieci. Czy jest możliwość dotarcia do odpowiednich służb poprzez internet? Czy wiesz, jak można skontaktować się z Rzecznikiem Praw Dziecka?
- **Skontaktuj się z policją.** Gdy sytuacja jest naprawdę poważna, nie wahaj się. Jak możesz skontaktować się z policją w twojej okolicy? Kiedy można i należy poinformować te służby?
- **Działaj.** Najpierw jednak przeanalizuj sytuację i oceń, czy jest wystarczająco bezpiecznie, abyś sam mógł przyjść z pomocą dziecku, którego prawa są naruszane. Gdy uczniowie zdecydują już, jakie informacje powinny ich zdaniem znaleźć się na karcie działań, trzeba zastanowić się nad układem graficznym i formatem. Jedną z możliwości jest stworzenie małej karty, którą uczniowie bez problemu włożą do portfela lub torby. Być może jednak lepszym pomysłem okażą się plakaty, które mogłyby zawisnąć na ścianach szkolnej klasy. Na jaki kolor schematu się zdecydują? Może warto zamieścić jakieś obrazki? I wreszcie, jaki sposób rozdawania gotowych materiałów okaże się najlepszy?

3. UWAGA, UWAGA! Prawa dzieci

Grupa wiekowa: 11-16; czas: zależnie od możliwości czasowych nauczyciela i uczniów

Jest wiele metod, które mogą być wykorzystane przez uczniów, aby zwrócić uwagę na prawa dziecka w szkole i otoczeniu. Znaki z poszczególnymi prawami oraz makieta informacyjna to jedynie dwie z wielu możliwości. Warto zorganizować apel, tak jak Ania i Pola, można wywiesić plakaty, stworzyć odpowiedni dział na szkolnej stronie internetowej, zorganizować wystawę sztuki lub koncert. A jakie pomysły mają sami uczniowie?

Ile czasu muszą wraz z nauczycielem na to przeznaczyć oraz z jakich źródeł chcą korzystać?

DOBRE POMYSŁY UNICEF

Koreański Komitet Narodowy UNICEF współpracuje z młodymi wolontariuszami, którzy poprzez komunikację internetową prowadzą kampanię edukacyjną na temat praw dziecka i działalności organizacji UNICEF. Szczegółowe informacje dotyczące działalności Koreańskiego Komitetu Narodowego można znaleźć pod adresem:

www.unicef.org/infobycountry/repkorea.html

4. Prawa dzieci: kontrola programów nauczania

Grupa wiekowa: 14-16; czas: 60 min lub więcej na planowanie, nagranie i przedstawienie wyników + czas przeznaczony na badania poza klasą

Uczniowie powinni dowiedzieć się, czy wiedza na temat praw dzieci jest przekazywana w ich szkole i gdzie w programie nauczania pojawia się zapis o nich. Mogą to zrobić, przeglądając materiały z zajęć bądź informację o przedmiocie na szkolnej stronie internetowej. Warto przeprowadzić wywiad z wybranymi nauczycielami lub zapytać o zgodę na wgląd w sylabus z każdego przedmiotu. Należy zachęcić uczniów do przemyśleń, która strategia może być najskuteczniejsza oraz w jaki sposób najlepiej zwrócić się do nauczycieli. Wystarczy, że swoje badanie zaczną od pytań do swego wychowawcy, kiedy i do jakiego wieku naucza on praw dzieci. Kiedy uczniowie uzyskają już wszelkie informacje, powinni zebrać wszystkie wyniki w czytelną całość. Mogą również zestawić ze sobą w tabeli przedmioty w szkole i odpowiednie grupy wiekowe, a następnie wypełnić rubryki krótkim opisem dot. nauczania praw dzieci na danym poziomie. Uczniowie mogą uzyskać oczywiście pozytywny wynik w swym badaniu. Ale może się również okazać, że nie każdy uczeń ma szansę dowiedzieć się czegoś na temat *Konwencji o prawach dziecka*. Wtedy trzeba zastanowić się, jak temu zaradzić. Może wystarczy, aby uczniowie napisali list do dyrektora szkoły, podkreślając w nim, jak ważna jest edukacja o prawach dzieci? Być może należy poprosić jednego z nauczycieli, aby wprowadził na zajęciach temat związany z *Konwencją o prawach dziecka*? Który z wychowawców, zdaniem uczniów, byłby chętny podjąć się tego zadania? Na jakim przedmiocie lekcja o prawach dziecka wpasowałaby się w bieżący program nauczania? Czy uczniowie uczą się już na jakichkolwiek zajęciach o kodeksie etycznym? Co z prawem międzynarodowym lub globalnym obywatelstwem? Kiedy uczniowie zdecydują już, na których zajęciach najlepiej przeprowadzić wykład o prawach dziecka, jak mogą przekonać do tego danego nauczyciela?

DOBRE POMYSŁY UNICEF

Dzieci ze szkoły Merkaz Yishay w miejscowości Kfar-Sabba, w Izraelu, wykorzystują zajęcia z fotografiki do przygotowania kalendarza z licznymi symbolami, które ilustrują prawa dziecka. Gotowy kalendarz będzie można kupić za pośrednictwem Izraelskiego Komitetu Narodowego UNICEF, wspierając tym samym zbieranie funduszy oraz promowanie wiedzy o prawach dziecka.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁ. 1

Karta z prawami dziecka

Prawo do życia	Prawo do własnego imienia i tożsamości	Prawo do wychowywania w rodzinie i kontaktów z rodzicami	Prawo do wyrażania własnych poglądów, których dorośli są zobowiązani wysłuchać
Prawo do informacji (w tym za pośrednictwem mediów)	Prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania, prawo do korzystania z dóbr kultury i własnego języka	Prawo do przynależności do stowarzyszeń	Prawo do prywatności
Prawo do ochrony i otrzymania pomocy, kiedy tylko jej potrzebujesz, szczególnie jako uchodźca bądź jako osoba niepełnosprawna lub zaniedbana	Prawo do ochrony zdrowia, czystej wody, wartościowego pożywienia, czystego i bezpiecznego środowiska oraz wszelkiej informacji niezbędnej dla prawidłowego rozwoju	Prawo do prawidłowego rozwoju	Prawo do edukacji
Prawo do wypoczynku i czasu wolnego	Prawo do znajomości swoich praw	Prawo do sprawiedliwego traktowania w przypadku naruszenia prawa	Prawo do ochrony przed przemocą, wykorzystaniem, wyzyskiem ekonomicznym, pracą ponad siły

ZAŁ. 2

List Marka do pani redaktor

Droga Pani Redaktor!
 Jestem osobą nieśmiałą, brak mi pewności siebie, zwłaszcza w kwestii własnego wyglądu, ponieważ mam nadwagę. Kilku starszych chłopców z mojej szkoły naśmiewa się ze mnie, a ostatnio zaczęli mi wysyłać głupie i przykre wiadomości przez internet. Obawiam się, do czego posuną się następnym razem. Co mogę zrobić, aby ich powstrzymać i poprawić swoją sytuację?

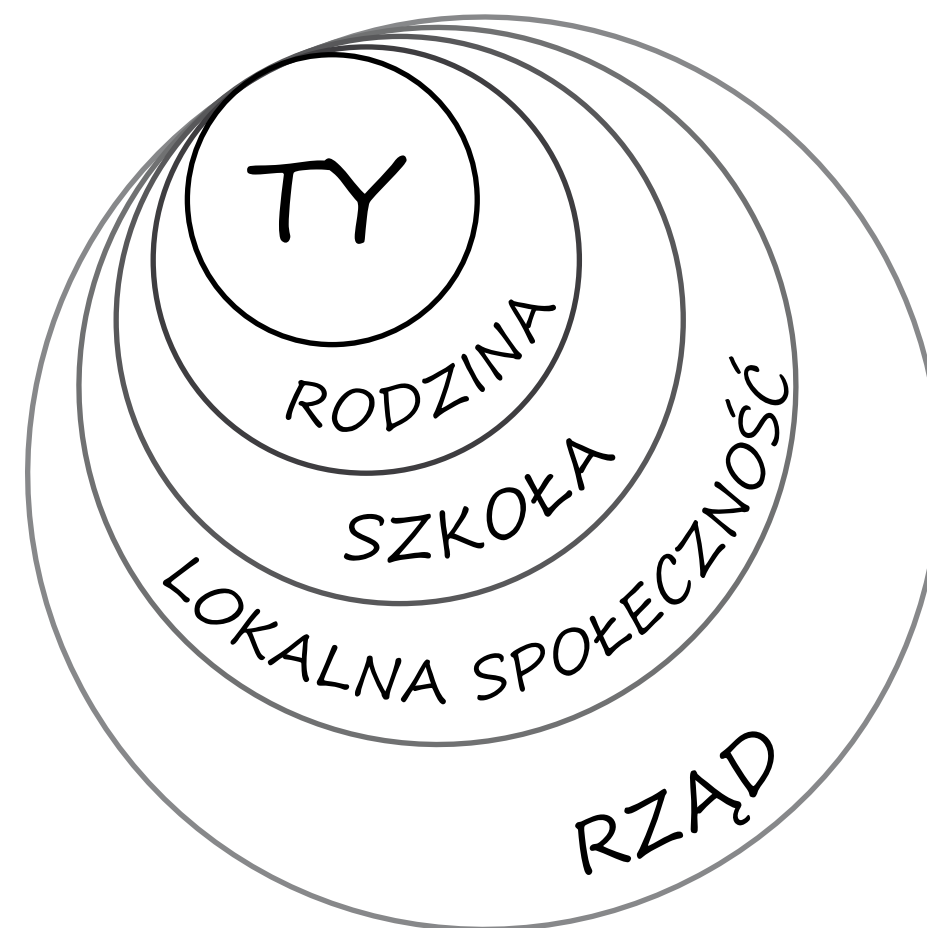
Z pozdrowieniami,

ZAŁ. 3

DIAGRAM KOŁOWY

KTO MA JAKIE OBOWIĄZKI, ABY PRAWO DO WYRAŻANIA WŁASNEJ OPINII BYŁO RESPEKTOWANE.

- TY**
Aby wyrobić sobie własną opinię, daj sobie czas na dokładną analizę różnych poglądów i zdobądź się na własne zdanie. Pamiętaj o poszanowaniu praw innych. Każdy ma prawo mieć własne zdanie.
- RODZINA**
Ważne jest, aby Twoje zdanie liczyło się, gdy w rodzinie podejmowane są decyzje, które dotyczą bezpośrednio ciebie.
- SZKOŁA**
W szkole powinien działać samorząd uczniowski, który dawałby uczniom możliwość wypowiadania się na tematy bieżącego życia szkoły. Należy również promować takie metody nauczania, które uczą młodzież pogłębiać, motywować i wyrażać swoje opinie.
- SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA**
Samorząd lokalny powinien utworzyć radę młodych. Ponadto na danym terenie powinna funkcjonować młodzieżowa gazeta, rozgłośnia radiowa lub strona internetowa tworzone przez ludzi młodych.
- RZĄD**
Rząd powinien stosować odpowiednią politykę i wprowadzać takie prawa, które będą wspierać wszystkie grupy w wypełnianiu ich obowiązków. Ważne jest, aby młodzi ludzie mieli wpływ na podejmowanie decyzji w sprawach, które dotyczą ich bezpośrednio.

DOKUMENTY

Ja też mam prawo
do życia z rodziną!

KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA

zmiany: 1999-09-02; Dz.U.2000.2.11

KONWENCJA

O PRAWACH DZIECKA

przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 20 listopada 1989 r. została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencja o prawach dziecka w następującym brzmieniu:

Przekład

KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA

PREAMBUŁA

Państwa-Strony niniejszej konwencji,

- uważając, że zgodnie z zasadami zawartymi w Karcie Narodów Zjednoczonych uznanie wrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków rodziny ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości oraz pokoju na świecie,
- mając na uwadze, że ludy Narodów Zjednoczonych potwierdziły w Karcie swą wiarę w podstawowe prawa człowieka oraz w godność i wartość jednostki ludzkiej i postanowiły sprzyjać postępowi społecznemu oraz osiągnięciu lepszego poziomu życia w warunkach większej wolności,
- uznając, że Narody Zjednoczone w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka zgodziły się i proklamowały, iż każdy człowiek uprawniony jest do korzystania z zawartych w nich praw i wolności, bez względu na jakiegokolwiek różnicę wynikającą z przynależności rasowej, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych lub innych, narodowego lub społecznego pochodzenia, cenzusu majątkowego, urodzenia oraz jakichkolwiek innych,
- przypominając, że w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka Narody Zjednoczone proklamowały, iż dzieci mają prawo do szczególnej troski i pomocy,
- wyrażając przekonanie, że rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa oraz naturalne środowisko rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, powinna być otoczona niezbędną ochroną oraz wsparciem, aby mogła w pełnym zakresie wypełniać swoje obowiązki w społeczeństwie,
- uznając, że dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia,
- uważając, że dziecko powinno być w pełni przygotowane do życia w społeczeństwie jako indywidualnie ukształtowana jednostka, wychowana w duchu ideałów zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych, a w szczególności w duchu pokoju, godności, tolerancji, wolności, równości i solidarności,

- mając na uwadze, że potrzeba otoczenia dziecka szczególną troską została wyrażona w Genewskiej Deklaracji Praw Dziecka z 1924 r. oraz Deklaracji Praw Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne 20 listopada 1959 r. i uznanej w Ogólnej Deklaracji Praw Człowieka, w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych (w szczególności w artykułach 23 i 24), w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (w szczególności w artykule 10), jak również w statutach i stosownych dokumentach wyspecjalizowanych agencji i międzynarodowych organizacji zajmujących się zapewnieniem dobrobytu dzieciom,
- mając na uwadze, że – jak wskazano w Deklaracji Praw Dziecka – „dziecko, z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową, wymaga szczególnej opieki i troski, w tym właściwej ochrony prawnej, zarówno przed, jak i po urodzeniu”,
- przypominając postanowienia Deklaracji Zasad Społecznych i Prawnych odnoszących się do ochrony i dobra dziecka ze szczególnym odniesieniem do umieszczania w rodzinie zastępczej oraz adopcji w wymiarze krajowym i międzynarodowym, podstawowe minimum zasad Narodów Zjednoczonych odnośnie do wymierzania sprawiedliwości wobec nieletnich („Zasady Pekińskie”) oraz Deklarację o ochronie kobiet i dzieci w sytuacjach nadzwyczajnych i w czasie konfliktów zbrojnych,
- uznając, że we wszystkich krajach świata są dzieci żyjące w wyjątkowo trudnych warunkach i że wymagają one szczególnej troski,
- biorąc w należyty sposób pod uwagę znaczenie tradycji i wartości kulturowych każdego narodu dla ochrony i harmonijnego rozwoju dziecka,
- uznając wagę międzynarodowej współpracy dla poprawy warunków życia dzieci w każdym kraju, szczególnie w krajach rozwijających się,

uzgodniły, co następuje:

CZĘŚĆ I

Art. 1.

W rozumieniu niniejszej konwencji „dziecko” oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność.

Art. 2.

1. Państwa-Strony w granicach swojej jurysdykcji będą respektowały i gwarantowały prawa zawarte w niniejszej konwencji wobec każdego dziecka, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, niezależnie od rasy, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych, statusu majątkowego, niepełnosprawności, cenzusu urodzenia lub jakiegokolwiek innego tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego.
2. Państwa-Strony będą podejmowały właściwe kroki dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania ze względu na status prawny, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny.

Art. 3.

1. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.
2. Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku ochrony i opieki w takim stopniu, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych, i w tym celu będą podejmowały wszelkie właściwe kroki ustawodawcze oraz administracyjne.
3. Państwa-Strony czuwają, aby instytucje, służby oraz inne jednostki odpowiedzialne za opiekę lub ochronę dzieci dostosowały się do norm ustanowionych przez kompetentne władze, w szczególności w dziedzinach bezpieczeństwa, zdrowia, jak również dotyczących właściwego doboru kadr tych instytucji oraz odpowiedniego nadzoru.

Art. 4.

Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe działania ustawodawczo-administracyjne oraz inne dla realizacji praw uznanych w niniejszej konwencji. Odnośnie do praw ekonomicznych, socjalnych oraz kulturalnych Państwa-Strony będą podejmowały takie działania przy maksymalnym wykorzystaniu środków będących w ich dyspozycji oraz – gdy okaże się to konieczne – w ramach współpracy międzynarodowej.

Art. 5.

Państwa-Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązek rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie odpowiedzialnych za dziecko, do zapewnienia mu, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych mu w niniejszej konwencji.

Art. 6.

1. Państwa-Strony uznają, że każde dziecko ma niezbywalne prawo do życia.
2. Państwa-Strony zapewnią, w możliwie maksymalnym zakresie, warunki życia i rozwoju dziecka.

Art. 7.

1. Niezwłocznie po urodzeniu dziecka zostanie sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia będzie miało prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, jeśli to możliwe, prawo do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.
2. Państwa-Strony zapewnią, aby te prawa stały się zgodne z ich prawem wewnętrznym oraz z ich międzynarodowymi zobowiązaniami w tej dziedzinie, w szczególności w przypadkach, gdyby brak tych uregulowań spowodował, iż dziecko zostałoby bezpaństwowcem.

Art. 8.

1. Państwa-Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych, zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji.
2. W przypadku gdy dziecko zostało bezprawnie pozbawione części lub wszystkich elementów swojej tożsamości, Państwa-Strony okażą właściwą pomoc i ochronę w celu jak najszybszego przywrócenia jego tożsamości.

Art. 9.

1. Państwa-Strony zapewnią, aby dziecko nie zostało oddzielone od swoich rodziców wbrew ich woli, z wyłączeniem przypadków, gdy kompetentne władze, podlegające nadzorowi sądowemu, zdecydują zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosowanym postępowaniem, że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka. Taka decyzja może być konieczna szczególnie w przypadkach nadużyć lub zaniedbań ze strony rodziców, gdy każde z rodziców mieszka oddzielnie, a należy podjąć decyzję odnośnie do miejsca pobytu lub zamieszkania dziecka.
2. W każdym postępowaniu podejmowanym stosownie do ustępu 1 niniejszego artykułu należy umożliwić wszystkim zainteresowanym stronom uczestnictwo w tym postępowaniu oraz wyrażenie przez nie swoich opinii.
3. Państwa-Strony będą szanowały prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka.
4. W przypadku gdy tego rodzaju separacja jest wynikiem działania podjętego przez Państwo-Stronę, takiego jak zatrzymanie, uwięzienie, wygnanie, deportacja lub śmierć (w tym śmierć spowodowana jakkolwiek przyczyną podczas zatrzymania przez państwo) jednego lub obojga rodziców dziecka lub dziecka, państwo zapewni, na żądanie, rodzicom dziecka, dziecku lub – jeżeli będzie to właściwe – innemu członkowi rodziny po-

danie istotnych informacji dotyczących miejsca pobytu nieobecnych członka(ów) rodziny, jeśli treść tej informacji nie przyniesie szkody dobru dziecka. Ponadto Państwa-Strony zapewnią, aby wniesienie takiej prośby samo przez się nie pociągało żadnych ujemnych następstw dla osoby (osób), której(ych) dotyczy.

Art. 10.

1. Zgodnie z wynikającymi z postanowienia artykułu 9 ustęp 1 obowiązkiem Państw-Stron wnioski składane przez dziecko lub przez jego rodziców odnośnie do wjazdu lub opuszczenia Państwa-Strony w celu łączenia rodziny będą rozpatrywane przez Państwa-Strony w sposób przychylny, humanitarny i w szybkim trybie. Państwa-Strony ponadto zapewnią, aby złożenie takiego wniosku nie pociągało za sobą ujemnych skutków dla wnioskodawców oraz członków ich rodzin.
2. Dziecko, którego rodzice przebywają w różnych państwach, będzie miało prawo do utrzymywania regularnych, z wyjątkiem okoliczności nadzwyczajnych, osobistych stosunków i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców. W tym celu oraz zgodnie z obowiązkiem Państw-Stron wynikającym z postanowienia artykułu 9 ustęp 2 Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka oraz jego rodziców do opuszczenia każdego kraju, w tym własnego, oraz powrotu do ich własnego kraju. Prawo do opuszczenia dowolnego kraju będzie podlegać tylko takim ograniczeniom, które są określone przez prawo i które są niezbędne dla ochrony bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego, zdrowia i moralności społecznej lub praw i swobód innych osób, zgodnych z pozostałymi prawami uznanymi w niniejszej konwencji.

Art. 11.

1. Państwa-Strony będą podejmowały kroki dla zwalczania nielegalnego transferu dzieci oraz ich nielegalnego wywozu za granicę.
2. W tym celu Państwa-Strony będą popierały zawieranie odpowiednich umów dwustronnych lub wielostronnych albo przystępowania do istniejących już umów.

Art. 12.

1. Państwa-Strony zapewnią dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka.
2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wyrażania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Art. 13.

1. Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka.
2. Wykonywanie tego prawa może podlegać pewnym ograniczeniom, lecz tylko takim, które są przewidziane przez prawo i które są konieczne:
  - a. dla poszanowania praw lub reputacji innych osób albo
  - b. do ochrony bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego, bądź zdrowia albo moralności społecznej.

Art. 14.

1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.
2. Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.

3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne do ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób.

Art. 15.

1. Państwa-Strony uznają prawa dziecka do swobodnego zrzeszania się oraz wolności pokojowych zgromadzeń.
2. Na wykonywanie tych praw nie mogą być nakładane jakiegokolwiek ograniczenia, z wyjątkiem tych, które są zgodne z prawem i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym do zapewnienia interesów bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego, ochrony zdrowia bądź moralności społecznej lub ochrony praw i wolności innych osób.

Art. 16.

1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.
2. Dziecko ma prawo do ochrony prawnej przeciwko tego rodzaju ingerencji lub zamachom.

Art. 17.

Państwa-Strony uznają ważną rolę spełnianą przez środki masowego przekazu i zapewniają, aby dziecko miało dostęp do informacji oraz materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł krajowych i międzynarodowych, szczególnie do tych, które mają na uwadze jego dobro w wymiarze społecznym, duchowym i moralnym oraz jego zdrowie fizyczne i psychiczne. W tym celu Państwa-Strony będą:

- a. zachęcały środki masowego przekazu do rozpowszechniania informacji i materiałów, korzystnych dla dziecka w wymiarze społecznym oraz kulturalnym, zgodnie z duchem artykułu 29;
- b. zachęcały do rozwoju współpracy międzynarodowej w dziedzinie wytwarzania, wymiany oraz rozpowszechniania tego rodzaju informacji i materiałów, pochodzących z różnorodnych kulturowych źródeł krajowych oraz międzynarodowych;
- c. zachęcały do wydawania i rozpowszechniania książek dla dzieci;
- d. zachęcały środki masowego przekazu, aby w szczególny sposób uwzględniały potrzeby językowe dzieci należących do mniejszości narodowych lub do rdzennej społeczności;
- e. zachęcały do rozwijania odpowiednich kierunków działalności dla ochrony dzieci przed informacjami i materiałami szkodliwymi z punktu widzenia ich dobra, mając na względzie postanowienia artykułów 13 i 18.

Art. 18.

1. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe starania dla pełnego uznania zasady, że oboje rodzice ponoszą wspólną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Rodzice lub w określonych przypadkach opiekunowie prawni ponoszą główną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ma być przedmiotem ich największej troski.
2. W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej konwencji Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi.
3. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia dzieciom pracujących rodziców prawa do korzystania z usług instytucji i zakładów w zakresie opieki nad dziećmi, do których są one uprawnione.

Art. 19.

1. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszel-

kimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych, dzieci pozostających pod opieką rodzica(ów), opiekuna(ów) prawnego(ych) lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem.

2. Tego rodzaju środki ochronne powinny obejmować, tam gdzie jest to właściwe, skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów socjalnych dla realizacji pomocy dziecku oraz osobom sprawującym opiekę nad dzieckiem, jak również innych form działań prewencyjnych dla ustalania, informowania, wszczynania i prowadzenia śledztwa, postępowania, notowania wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci oraz tam, gdzie jest to właściwe – ingerencję sądu.

Art. 20.

1. Dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa.
2. Państwa-Strony zgodnie ze swym prawem wewnętrznym zapewnią takiemu dziecku opiekę zastępczą.
3. Tego rodzaju opieka może obejmować, między innymi, umieszczenie w rodzinie zastępczej, Kafala w prawie islamskim, adopcję lub – gdy jest to niezbędne – umieszczenie w odpowiedniej instytucji powołanej do opieki nad dziećmi. Przy wyborze odpowiednich rozwiązań należy w sposób właściwy uwzględniać wskazania w zachowaniu ciągłości w wychowaniu dziecka oraz jego tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej i językowej.

Art. 21.

Państwa-Strony uznające i/lub dopuszczające system adopcji zapewnią, aby dobro dziecka było celem najwyższym, i będą:

- a. czuwać, aby adopcja dziecka odbywała się tylko z upoważnienia kompetentnych władz, które będą decydować – zgodnie z obowiązującym prawem i postępowaniem oraz na podstawie wszelkich stosownych i wiarygodnych informacji – o tym, że adopcja jest dopuszczalna ze względu na sytuację dziecka w odniesieniu do rodziców, krewnych i opiekunów prawnych, oraz – w przypadku gdy jest to wymagane – aby osoby zainteresowane świadomie wyraziły zgodę na adopcję po przeprowadzeniu z nimi niezbędnych konsultacji;
- b. traktować adopcję związaną z przeniesieniem dziecka do innego kraju jako zastępczy środek opieki nad dzieckiem, jeżeli nie może być ono umieszczone w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej albo nie można mu zapewnić w żaden inny odpowiedni sposób opieki w kraju jego pochodzenia;
- c. dbać o to, aby dziecko adoptowane do innego kraju miało zabezpieczenie gwarancyjne i poziom życia odpowiednie do tych, które byłyby zapewnione w przypadku adopcji krajowej;
- d. podejmować wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia, aby w przypadku adopcji do innego kraju osoby w niej zaangażowane nie uzyskały z tego powodu niestosownych korzyści finansowych;
- e. sprzyjać osiągnięciu celów niniejszego artykułu, tam gdzie jest to stosowne, przez zawieranie dwustronnych lub wielostronnych porozumień lub umów, a także dążyć w ich ramach do zapewnienia, aby umieszczenie dziecka w innym kraju odbywało się za pośrednictwem kompetentnych władz lub organów.

Art. 22.

1. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki dla zapewnienia, aby dziecko, które ubiega się o status uchodźcy bądź jest uważane za uchodźcę w świetle odpowiednich przepisów prawa międzynarodowego lub wewnętrznego stosowanego postępowania, w przypadku gdy występuje samo lub towarzyszą mu rodzice bądź inna osoba, otrzymało odpowiednią ochronę i pomoc humanitarną przy korzystaniu z odpowiednich praw zawartych w niniejszej konwencji lub innych międzynarodowych aktach dotyczących praw człowieka oraz innych dokumentach w sprawach humanitarnych, których wspomniane Państwa są Stronami.

2. W tym celu Państwa-Strony zapewnią, w stopniu, jaki uznają za właściwy, współdziałanie w wysiłkach podejmowanych przez Narody Zjednoczone i inne kompetentne organizacje międzynarodowe oraz pozarządowe, współpracujące z Narodami Zjednoczonymi, dla udzielenia ochrony i pomocy takiemu dziecku oraz odnalezienia jego rodziców lub innych członków rodziny dziecka uchodźcy w celu uzyskania informacji niezbędnych do ponownego połączenia go z rodziną. W przypadkach gdy nie można odnaleźć rodziców ani innych członków rodziny, dziecko zostanie otoczone taką samą opieką, jak dziecko pozbawione stale bądź czasowo swojego otoczenia rodzinnego z jakichkolwiek przyczyn, zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji.

Art. 23.

1. Państwa-Strony uznają, że dziecko psychicznie lub fizycznie niepełnosprawne powinno mieć zapewnioną pełnię normalnego życia w warunkach gwarantujących mu godność, umożliwiających osiągnięcie niezależności oraz ułatwiających aktywne uczestnictwo dziecka w życiu społeczeństwa.
2. Państwa-Strony uznają prawo dziecka niepełnosprawnego do szczególnej troski i będą sprzyjały oraz zapewniały, stosownie do dostępnych środków, rozszerzenie pomocy udzielanej uprawnionym do niej dzieciom oraz osobom odpowiedzialnym za opiekę nad nimi. Pomoc taka będzie udzielana na wniosek tych osób i będzie stosowna do warunków dziecka oraz sytuacji rodziców lub innych osób, które się nim opiekują.
3. Uznając szczególne potrzeby dziecka niepełnosprawnego, pomoc, o której mowa w ustępie 2 niniejszego artykułu, będzie udzielana bezpłatnie tam, gdzie jest to możliwe, z uwzględnieniem zasobów finansowych rodziców bądź innych osób opiekujących się dzieckiem, i ma zapewnić, aby niepełnosprawne dziecko posiadało skuteczny dostęp do oświaty, nauki, opieki zdrowotnej, opieki rehabilitacyjnej, przygotowania zawodowego oraz możliwości rekreacyjnych, realizowany w sposób prowadzący do osiągnięcia przez dziecko jak najwyższego stopnia zintegrowania ze społeczeństwem oraz osobistego rozwoju, w tym jego rozwoju kulturalnego i duchowego.
4. Państwa-Strony będą sprzyjać, w duchu współpracy międzynarodowej, wymianie odpowiednich informacji w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz leczenia medycznego, psychologicznego i funkcjonalnego dzieci niepełnosprawnych, w tym rozpowszechnianiu i umożliwianiu dostępu do informacji dotyczących metod rehabilitacji oraz kształcenia i przygotowania zawodowego, w celu umożliwienia Państwom-Stronom poprawy ich możliwości i kwalifikacji oraz w celu wzbogacenia ich doświadczeń w tych dziedzinach. W związku z tym potrzeby krajów rozwijających się będą uwzględniane w sposób szczególny.

Art. 24.

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej. Państwa-Strony będą dążyły do zapewnienia, aby żadne dziecko nie było pozbawione prawa dostępu do tego rodzaju opieki zdrowotnej.
2. Państwa-Strony będą dążyły do pełnej realizacji tego prawa, a w szczególności podejmą niezbędne kroki w celu:
  - a. zmniejszenia śmiertelności wśród noworodków i dzieci;
  - b. zapewnienia udzielania koniecznej pomocy oraz opieki zdrowotnej wszystkim dzieciom, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju podstawowej opieki zdrowotnej;
  - c. zwalczania chorób i niedożywienia, w tym – w ramach podstawowej opieki zdrowotnej – przez wykorzystanie między innymi łatwo dostępnych technik oraz przez dostarczanie odpowiednich pożywnych produktów żywnościowych i wody pitnej, z uwzględnieniem niebezpieczeństwa oraz ryzyka zanieczyszczenia środowiska naturalnego;
  - d. zapewnienia matkom właściwej opieki zdrowotnej w okresie przed i po urodzeniu dziecka;
  - e. zapewnienia, aby wszystkie grupy społeczne, w szczególności rodzice oraz dzieci, były informowane i posiadały dostęp do oświaty oraz otrzymywały wsparcie w korzystaniu z podstawowej wiedzy w zakresie zdrowia dziecka i karmienia, korzyści

z karmienia piersią, higieny i warunków zdrowotnych otoczenia, a także zapobiegania wypadkom;

f. rozwoju profilaktycznej opieki zdrowotnej, poradnictwa dla rodziców oraz wychowania i usług w zakresie planowania rodziny.

3. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe i skuteczne kroki na rzecz zniesienia tradycyjnych praktyk przynoszących szkodę zdrowiu dziecka.
4. Państwa-Strony zobowiązują się działać na rzecz sprzyjania i zachęcania do rozwoju współpracy międzynarodowej w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw uznanych w niniejszym artykule. W związku z tym szczególna uwaga będzie zwrócona na potrzeby krajów rozwijających się.

Art. 25.

Państwa-Strony uznają prawo dziecka, umieszczonego przez kompetentne władze w zakładzie w celach opieki, ochrony bądź leczenia w zakresie zdrowia fizycznego lub psychicznego, do okresowego przeglądu leczenia dziecka i wszelkich innych okoliczności odnoszących się do jego umieszczenia w zakładzie.

Art. 26.

1. Państwa-Strony będą uznawać prawo każdego dziecka do korzystania z systemu zabezpieczenia społecznego, w tym ubezpieczeń socjalnych, oraz będą podejmowały niezbędne kroki dla osiągnięcia pełnej realizacji tego prawa zgodnie z ich prawem wewnętrznym.
2. Tam gdzie jest to możliwe, powyższe świadczenia powinny być zabezpieczone z uwzględnieniem zasobów i warunków życia dziecka oraz osób odpowiedzialnych za jego utrzymanie, jak również wszelkich innych okoliczności, odnoszących się do stosowania realizacji świadczeń wnioskowanych przez dziecko lub w jego imieniu.

Art. 27.

1. Państwa-Strony uznają prawo każdego dziecka do poziomu życia odpowiadającego jego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu.
2. Rodzice (rodzic) lub inne osoby odpowiedzialne za dziecko ponoszą główną odpowiedzialność za zabezpieczenie w ramach swych możliwości, także finansowych, warunków życia niezbędnych do rozwoju dziecka.
3. Państwa-Strony, zgodnie z warunkami krajowymi oraz odpowiednio do swych środków, będą podejmowały właściwe kroki dla wspomaganie rodziców lub innych osób odpowiedzialnych za dziecko w realizacji tego prawa oraz będą udzielały, w razie potrzeby, pomocy materialnej oraz innych programów pomocy, szczególnie w zakresie żywności, odzieży i mieszkań.
4. Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia łożenia na utrzymanie dziecka ze strony rodziców lub innych osób ponoszących odpowiedzialność finansową za dziecko, zarówno na terenie Państwa-Strony, jak i za granicą. W szczególnych przypadkach, gdy osoba ponosząca odpowiedzialność finansową za dziecko mieszka w państwie innym niż dziecko, Państwa-Strony będą dążyły do przystąpienia do umów międzynarodowych lub do zawarcia takich umów, jak również do zawierania odpowiednich porozumień.

Art. 28.

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans, w szczególności:
  - a. uczynią nauczanie podstawowe obowiązkowym i bezpłatnym dla wszystkich;
  - b. będą popierać rozwój różnorodnych form szkolnictwa średniego, zarówno ogólnokształcącego, jak i zawodowego, uczynią je dostępnymi dla każdego dziecka oraz podejmą odpowiednie kroki, takie jak wprowadzenie bezpłatnego nauczania oraz udzielanie w razie potrzeby pomocy finansowej;
  - c. za pomocą wszelkich właściwych środków uczynią szkolnictwo wyższe dostępnym dla wszystkich na zasadzie zdolności;
  - d. udostępnią wszystkim dzieciom informacje i poradnictwo szkolne i zawodowe;

- e. podejmą kroki na rzecz zapewnienia regularnego uczęszczania do szkół oraz zmniejszenie wskaźnika porzucania nauki.
2. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe środki zapewniające, aby dyscyplina szkolna była stosowana w sposób zgodny z ludzką godnością dziecka i niniejszą konwencją.
3. Państwa-Strony będą popierały i rozwijały międzynarodową współpracę w dziedzinie oświaty, w szczególności w celu przyczyniania się do zlikwidowania ignorancji i analfabetyzmu na świecie oraz ułatwienia dostępu do wiedzy naukowo-technicznej i nowoczesnych metod nauczania. W tym zakresie należy w szczególności uwzględnić potrzeby krajów rozwijających się.

Art. 29.

1. Państwa-Strony są zgodne, że nauka dziecka będzie ukierunkowana na:
  - a. rozwijanie w jak najpełniejszym zakresie osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dziecka;
  - b. rozwijanie w dziecku szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych;
  - c. rozwijanie w dziecku szacunku dla jego rodziców, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju, w którym mieszka dziecko, kraju, z którego dziecko pochodzi, jak i dla innych kultur;
  - d. przygotowanie dziecka do odpowiedniego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia;
  - e. rozwijanie w dziecku poszanowania środowiska naturalnego.
2. Żadne postanowienie niniejszego artykułu lub artykułu 28 nie może być interpretowane w sposób naruszający wolność osób fizycznych lub ciał zbiorowych do zakładania i prowadzenia instytucji oświatowych, z zastrzeżeniem przestrzegania zasad wyrażonych w ustępie 1 niniejszego artykułu oraz wymogów, aby kształcenie w tego typu instytucjach odpowiadało minimalnym standardom, które określi dane państwo.

Art. 30.

W tych państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe bądź osoby pochodzenia rdzennego, dziecku należącemu do takiej mniejszości lub dziecku pochodzenia rdzennego nie można odmówić prawa do posiadania i korzystania z własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swojej religii lub do używania własnego języka, łącznie z innymi członkami jego grupy.

Art. 31.

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do wypoczynku i czasu wolnego, do uczestniczenia w zabawach i zajęciach rekreacyjnych, stosownych do wieku dziecka, oraz do nieskrępowanego uczestniczenia w życiu kulturalnym i artystycznym.
2. Państwa-Strony będą przestrzegały oraz popierały prawo dziecka do wszechstronnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i artystycznym oraz będą sprzyjały tworzeniu właściwych i równych sposobności dla działalności kulturalnej, artystycznej, rekreacyjnej oraz w zakresie wykorzystania czasu wolnego.

Art. 32.

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do ochrony przed wyzyskiem ekonomicznym, przed wykonywaniem pracy, która może być niebezpieczna lub też może kolidować z kształceniem dziecka, bądź może być szkodliwa dla zdrowia dziecka lub jego rozwoju fizycznego, umysłowego, duchowego, moralnego lub społecznego.
2. Państwa-Strony będą podejmowały kroki ustawodawcze, administracyjne, socjalne oraz środki w dziedzinie oświaty dla zapewniania realizacji postanowień niniejszego artykułu. W tym celu, mając na uwadze odnośne postanowienia innych dokumentów międzynarodowych, Państwa-Strony w szczególności:
  - a. ustanowią minimalny poziom lub poziomy wiekowe dla ubiegania się o podjęcie pracy;

- b. ustanowią właściwe przepisy odnośnie do wymiaru czasowego oraz warunków zatrudnienia;
- c. ustanowią odpowiednie kary lub inne sankcje dla zapewnienia skutecznego stosowania niniejszego artykułu.

Art. 33.

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie odpowiednie kroki, w tym środki ustawodawcze, administracyjne, socjalne oraz środki w dziedzinie oświaty, w celu zapewnienia ochrony dzieci przed nielegalnym używaniem środków narkotycznych i substancji psychotropowych, zgodnie z ich zdefiniowaniem w odpowiednich umowach międzynarodowych, oraz w celu zapobiegania wykorzystywaniu dzieci do nielegalnej produkcji tego typu substancji i handlu nimi.

Art. 34.

Państwa-Strony zobowiązują się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych. Dla osiągnięcia tych celów Państwa-Strony podejmą w szczególności wszelkie właściwe kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania:

- a. nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych;
- b. wykorzystywaniu dzieci do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych;
- c. wykorzystywaniu dzieci w pornograficznych przedstawieniach i materiałach.

Art. 35.

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania uprowadzeniom, sprzedaży bądź handlowi dziećmi, dokonywanym dla jakichkolwiek celów i w jakiegokolwiek formie.

Art. 36.

Państwa-Strony będą bronić dziecko przed wszelkimi innymi formami wyzysku, w jakimkolwiek aspekcie naruszającym dobro dziecka.

Art. 37.

Państwa-Strony zapewnią, aby:

- a. żadne dziecko nie podlegało torturowaniu bądź okrutnemu, nieludzkiemu czy poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ani kara śmierci, ani kara dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia nie może być orzeczona wobec osoby poniżej osiemnastu lat za popełnione przez nią przestępstwa;
- b. żadne dziecko nie zostało pozbawione wolności w sposób bezprawny lub arbitralny. Aresztowanie, zatrzymanie lub uwięzienie dziecka powinno być zgodne z prawem i może być zastosowane jedynie jako środek ostateczny i na możliwie najkrótszy czas;
- c. każde dziecko pozbawione wolności było traktowane humanitarnie i z poszanowaniem wrodzonej godności jednostki ludzkiej, w sposób uwzględniający potrzeby osoby w danym wieku. W szczególności każde dziecko pozbawione wolności zostanie odseparowane od osób dorosłych, jeśli tylko rozwiązanie odwrotnie nie będzie uznane za zgodne z najwyższym dobrem dziecka, oraz będzie miało prawo utrzymywać kontakty ze swoją rodziną poprzez korespondencję i wizyty, z wyłączeniem sytuacji wyjątkowych;
- d. każde dziecko pozbawione wolności miało prawo do uzyskania niezwłocznego dostępu do prawnej lub innej odpowiedniej pomocy, jak również prawo do kwestionowania legalności pozbawienia go wolności przed sądem lub inną kompetentną, niezawisłą i bezstronną władzą oraz domagania się uzyskania szybkiej decyzji w tej sprawie.

Art. 38.

1. Państwa-Strony zobowiązują się respektować i nakazać respektowanie norm międzynarodowego prawa humanitarne mających zastosowanie do nich w przypadku konfliktu zbrojnego i odnoszących się do dzieci.
2. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe kroki dla zapewnienia, aby osoby, które nie osiągnęły wieku piętnastu lat, nie brały bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych.

3. Państwa-Strony będą powstrzymywały się przed rekrutowaniem do swoich sił zbrojnych jakiegokolwiek osoby, która nie osiągnęła wieku piętnastu lat. Przeprowadzając rekrutację spośród osób, które osiągnęły wiek piętnastu lat, lecz nie osiągnęły jeszcze osiemnastu lat, Państwa-Strony będą starały się brać pod uwagę w pierwszej kolejności osoby starsze wiekiem.
4. Zgodnie ze swoimi zobowiązaniami, wynikającymi z międzynarodowego prawa humanitarnego do ochrony ludności cywilnej w konfliktach zbrojnych, Państwa-Strony będą stosowały wszelkie możliwe do realizacji środki dla zapewnienia ochrony i opieki nad dziećmi dotkniętymi przez konflikt zbrojny.

Art. 39.

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla ułatwienia przebiegu rehabilitacji fizycznej i psychicznej oraz reintegracji społecznej dziecka, które padło ofiarą jakiegokolwiek formy zaniedbania, wyzysku lub wykorzystania, torturowania lub jakiegokolwiek innej formy okrutnego, nieludzkiego czy poniżającego traktowania albo karania bądź konfliktu zbrojnego. Taka rehabilitacja czy reintegracja przebiegać będzie w środowisku, które sprzyja zdrowiu, zapewnieniu własnego szacunku i godności dziecka.

Art. 40.

1. Państwa-Strony uznają prawo każdego dziecka podejrzanego, oskarżonego bądź uznawanego winnym pogwałcenia prawa karnego do traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości dziecka, które umacnia w nim poszanowanie podstawowych praw i wolności innych osób oraz uwzględnia wiek dziecka i celowość sprzyjania jego reintegracji dla podjęcia przez nie konstruktywnej roli w społeczeństwie.
2. W tym celu, a także uwzględniając odpowiednie postanowienia dokumentów międzynarodowych, Państwa-Strony zapewnią w szczególności:
  - a. aby żadne dziecko nie było podejrzanego, oskarżanego bądź uznawanego winnym pogwałcenia prawa karnego poprzez działanie lub zaniechanie, które nie było zabronione przez prawo wewnętrzne bądź międzynarodowe w momencie jego dokonania;
  - b. każdemu dziecku, które podejrzewa się, oskarża lub uznaje winnym pogwałcenia prawa karnego, przynajmniej następujące gwarancje:
    - i. przyznanie domniemania niewinności do chwili udowodnienia winy zgodnie z prawem;
    - ii. niezwłoczne bezpośrednie poinformowanie go o stawianych mu zarzutach lub, w odpowiednich przypadkach, za pośrednictwem jego rodziców albo opiekuna prawnego oraz zapewnieniu prawnej lub innej pomocy w przygotowaniu i prezentowaniu jego obrony;
    - iii. rozpatrzenie sprawy bez zwłoki i przez niezawisłą i bezstronną władzę bądź organ sądowy w uczciwym procesie, przeprowadzonym zgodnie z prawem, z zabezpieczeniem prawnej lub innej właściwej pomocy oraz w obecności jego rodziców lub opiekunów prawnych, jeśli tylko nie będzie to uważane za niezgodne z najwyższym interesem dziecka z uwagi na jego wiek lub sytuację;
    - iv. niestosowania przymusu do składania zeznań lub przyznania się do winy; przesłuchiwanie świadków ze strony przeciwnej i równoprawne uczestniczenie w przesłuchiowaniu świadków w jego imieniu;
    - v. w przypadku uznania winnym pogwałcenia prawa karnego, posiadanie prawa odwołania się od tego orzeczenia oraz innych związanych z nim środków do wyższej, kompetentnej, niezawisłej i bezstronnej władzy lub organu sądowego, zgodnie z prawem;
    - vi. zapewnienie bezpłatnej pomocy tłumacza, jeśli dziecko nie rozumie bądź nie mówi w danym języku;
    - vii. pełne poszanowanie spraw z zakresu życia osobistego we wszystkich etapach procesowych.
3. Państwa-Strony będą sprzyjały tworzeniu praw, procedur organów oraz instytucji odnoszących się specjalnie do dzieci podejrzanego, oskarżonego bądź uznawanego winnym pogwałcenia prawa karnego, a w szczególności:
  - a. ustanowienia minimalnej granicy wieku, poniżej której dzieci będą posiadały domniemanie niezdolności do naruszenia prawa karnego;

b. w przypadku gdy jest to właściwe i celowe, stosowaniu innych środków postępowania z takimi dziećmi, bez uciekania się do postępowania sądowego, pod warunkiem pełnego poszanowania praw człowieka i gwarancji prawnych.

4. Różnorodność przedsięwzięć, takich jak opieka, poradnictwo, nadzór, probacja, umieszczenie w rodzinie zastępczej, programy edukacyjne i szkolenia zawodowe, oraz inne rozwiązania alternatywne do opieki instytucjonalnej będą dostępne dla zapewnienia właściwego postępowania z dziećmi, w sposób właściwy dla ich dobra, a także proporcjonalny zarówno w stosunku do okoliczności, jak i do popełnionego wykroczenia.

Art. 41.

Niniejsza konwencja w żaden sposób nie narusza postanowień, które w większym stopniu sprzyjają realizacji praw dziecka i które mogą być zawarte w:

- a. prawie Państwa-Strony lub
- b. prawie międzynarodowym obowiązującym to Państwo.

CZEŚĆ II

Art. 42.

Państwa-Strony zobowiązują się do szerzenia informacji o zasadach i postanowieniach niniejszej konwencji zarówno wśród dorosłych, jak i dzieci, wykorzystując do tego celu będące w ich dyspozycji środki.

Art. 43.

1. W celu badania postępów dokonywanych przez Państwa-Strony w realizacji zobowiązań przewidzianych w niniejszej konwencji ustanawia się Komitet Praw Dziecka, który będzie wykonywał wskazane niżej funkcje.
2. (1) Komitet będzie składał się z osiemnastu ekspertów, reprezentujących wysoki poziom moralny i posiadających uznane kompetencje w dziedzinie, której dotyczy niniejsza konwencja. Członkowie Komitetu będą wybierani przez Państwa-Strony spośród ich obywateli i będą występować osobiście, z uwzględnieniem sprawiedliwego podziału geograficznego oraz zasadniczych systemów prawnych.
3. Członkowie Komitetu będą wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób wyznaczonych przez Państwa-Strony. Każde Państwo może wyznaczyć jedną osobę spośród swoich obywateli.
4. Wstępne wybory do Komitetu odbędą się nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty wejścia w życie(2) niniejszej konwencji, a następnie co dwa lata. Co najmniej na cztery miesiące przed terminem każdego wyborów Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych wystosuje list do Państw-Stron, prosząc je o podanie nazwisk wyznaczonych przez nie osób w ciągu dwóch miesięcy. Sekretarz Generalny przygotuje następnie listę wszystkich osób w ten sposób wyznaczonych, ułożoną w porządku alfabetycznym, ze wskazaniem państwa, przez które zostali wyznaczeni, i przedłoży ją Państwom-Stronom niniejszej konwencji.
5. Wybory będą się odbywały na spotkaniach Państw-Stron, zwołanych przez Sekretarza Generalnego w siedzibie Narodów Zjednoczonych. Na tych spotkaniach, na których quorum będzie stanowiło dwie trzecie Państw-Stron, osoby, które otrzymają największą liczbę głosów oraz absolutną większość głosów obecnych i biorących udział w głosowaniu przedstawicieli Państw-Stron, zostaną wybrane na członków Komitetu.
6. Członkowie Komitetu wybierani będą na okres czterech lat. Będą oni mogli zostać wybrani ponownie, jeśli znów zostaną wyznaczeni. Kadencja pięciu spośród członków wybranych w pierwszych wyborach wygaśnie po upływie dwóch lat; niezwłocznie po pierwszych wyborach nazwiska owych pięciu członków zostaną wybrane drogą losowania przez przewodniczącego spotkania.
7. W przypadku śmierci członka Komitetu, jego rezygnacji lub jego oświadczenia, że z jakiegokolwiek innego powodu nie może wypełniać obowiązków członka Komitetu, Państwo-Strona, które wyznaczyło danego członka, wyznaczy za zgodą Komitetu innego eksperta spośród swoich obywateli na okres pozostały do końca kadencji.

8. Komitet ustanowi swoje własne zasady procedury.
9. Komitet wybiera swych funkcjonariuszy na okres dwóch lat.
10. Posiedzenia Komitetu będą odbywały się zwykle w siedzibie Narodów Zjednoczonych lub w innym dogodnym miejscu określonym przez Komitet. Komitet będzie odbywał posiedzenia zasadniczo corocznie. Czas trwania posiedzeń Komitetu będzie określony oraz poddawany weryfikacji, gdy zajdzie taka potrzeba, na spotkaniu Państw-Stron niniejszej konwencji, za zgodą Zgromadzenia Ogólnego.
11. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zapewni niezbędny personel oraz warunki do skutecznego wypełniania przez Komitet funkcji nałożonych przez niniejszą konwencję.
12. Za zgodą Zgromadzenia Ogólnego członkowie Komitetu utworzonego na mocy niniejszej konwencji otrzymywać będą honoraria z funduszy Narodów Zjednoczonych na okres i na warunkach określanych przez Zgromadzenie.

Art. 44.

1. Państwa-Strony zobowiązują się do przedkładania Komitetowi za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych sprawozdań odnośnie do środków stosowanych przez nie do realizacji praw zawartych w konwencji oraz postępów w korzystaniu z tych praw:
  - a. w ciągu dwóch lat po wejściu w życie(3) konwencji dla danego państwa;
  - b. następnie co pięć lat.
2. Sprawozdania przedkładane na mocy niniejszego artykułu wskazywać będą na czynniki oraz na ewentualne trudności wpływające na stopień wypełnienia zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji. Sprawozdania będą zawierały także odpowiednie informacje zapewniające Komitetowi pełną wiedzę na temat wprowadzenia w życie postanowień konwencji w danym kraju.
3. Państwo-Strona, które przedłożyło Komitetowi wszechstronne sprawozdanie pierwotne, nie musi już w swoich następnych sprawozdaniach, przedkładanych zgodnie z ustępem 1 pkt b), powtarzać podstawowych informacji, które podane były uprzednio.
4. Komitet może zażądać od Państw-Stron dalszych informacji odnoszących się do wprowadzenia w życie konwencji.
5. Komitet będzie przedkładał Zgromadzeniu Ogólnemu Narodów Zjednoczonych za pośrednictwem Rady Gospodarczo-Społecznej, co dwa lata, sprawozdania ze swojej działalności.
6. Państwa-Strony będą szeroko udostępniały opinii publicznej swych krajów te sprawozdania.

Art. 45.

- Dla ułatwienia skutecznego wprowadzenia w życie niniejszej konwencji oraz stworzenia korzystnych warunków do współpracy międzynarodowej w dziedzinie, której ona dotyczy:
- a. agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci oraz inne organy Narodów Zjednoczonych będą uprawnione do uczestniczenia poprzez swoich przedstawicieli przy omawianiu wprowadzania w życie tych postanowień niniejszej konwencji, które wchodzi w zakres ich kompetencji. Komitet może poprosić agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i inne kompetentne organy, jeśli uzna to za stosowne, o udzielenie specjalistycznych porad odnośnie do wprowadzania w życie konwencji w kwestiach wchodzących w zakres ich kompetencji. Komitet może poprosić agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i inne organy Narodów Zjednoczonych o przedłożenie sprawozdań dotyczących wprowadzenia w życie konwencji w tych dziedzinach, które wchodzi w zakres ich działalności;
  - b. Komitet będzie przekazywał, jeśli uzna to za stosowne, agencjom wyspecjalizowanym, Funduszowi Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i innym właściwym organom wszelkie sprawozdania Państw-Stron, zawierające prośbę lub wskazujące na potrzebę w zakresie doradztwa technicznego bądź pomocy, łącznie z ewentualnymi uwagami i sugestiami Komitetu odnośnie do owych prośb lub wskazań;
  - c. Komitet może zalecić Zgromadzeniu Ogólnemu zwrócić się do Sekretarza Generalnego o zainicjowanie w jego imieniu badań konkretnych problemów odnoszących się do praw dziecka;

- d. Komitet może czynić sugestie i ogólne zalecenia w oparciu o otrzymane informacje, zgodnie z artykułami 44 i 45 niniejszej konwencji. Sugestie te i ogólne zalecenia będą przekazywane zainteresowanemu Państwu-Stronie i podawane do wiadomości Zgromadzenia Ogólnego, łącznie z ewentualnymi uwagami Państw-Stron.

CZĘŚĆ III

Art. 46.

Niniejsza konwencja będzie otwarta do podpisania przez wszystkie państwa.

Art. 47.

Niniejsza konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne składane będą u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Art. 48.

Każde państwo będzie mogło przystąpić do niniejszej konwencji. Dokumenty przystąpienia będą składane u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Art. 49.

1. Niniejsza konwencja wejdzie w życie(4) trzydziestego dnia, licząc od daty złożenia u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.
2. W stosunku do każdego Państwa, które dokona ratyfikacji lub przystąpienia do konwencji, po złożeniu dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia, konwencja wejdzie w życie(5) trzydziestego dnia, licząc od daty złożenia przez dane Państwo swego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Art. 50.

1. Każde Państwo-Strona może zaproponować poprawkę i wnieść ją do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny zakomunikuje następnie o proponowanej poprawce Państwom-Stronom, łącznie z wnioskiem o wskazanie, czy są one za zwołaniem konferencji Państw-Stron, mającej na celu rozważenie i przeprowadzenie głosowania nad propozycją. W przypadku gdy w ciągu czterech miesięcy od daty takiego powiadomienia co najmniej jedna trzecia Państw-Stron wypowie się za zwołaniem takiej konferencji, Sekretarz Generalny zwoła taką konferencję pod auspicjami Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta większością głosów Państw-Stron obecnych i biorących udział w głosowaniu podlegać będzie zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.
2. Poprawka przyjęta w sposób zgodny z ustępem 1 niniejszego artykułu wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych i przyjęciu większością dwóch trzecich Państw-Stron.
3. Poprawka, po wejściu w życie, będzie miała moc wiążącą dla tych Państw-Stron, które się za nią opowiedziały; pozostałe Państwa-Strony natomiast obowiązują nadal postanowienia konwencji oraz wszelkie wcześniejsze poprawki, jeśli zostały one przez te Państwa przyjęte.

Art. 51.

1. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych będzie przyjmować oraz rozsyłać do wszystkich Państw-Stron teksty zastrzeżeń dokonanych przez Państwa podczas ratyfikacji lub przystąpienia.
2. Nie będzie dopuszczalne zastrzeżenie pozostające w sprzeczności z przedmiotem i celem niniejszej konwencji.
3. Zastrzeżenie może zostać wycofane w dowolnym czasie w drodze notyfikacji tego faktu, złożonej na ręce Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, który następnie powiadomi o tym wszystkie Państwa-Strony konwencji. Taka notyfikacja odniesie skutek w dniu otrzymania jej przez Sekretarza Generalnego.

Art. 52.

Państwo-Strona może wypowiedzieć konwencję w drodze pisemnej notyfikacji złożonej na ręce Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie nabiera mocy po upływie jednego roku od daty przyjęcia notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Art. 53.

Depozytariuszem niniejszej konwencji jest Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych.

Art. 54.

Oryginał niniejszej konwencji, którego teksty sporządzone w językach angielskim, arabskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim oraz rosyjskim są jednakowo autentyczne, zostanie zdeponowany u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Na dowód czego niżej podpisani pełnomocnicy, w należyty sposób upoważnieni przez swe Rządy, złożyli podpisy pod niniejszą konwencją.

Po zaznajomieniu się z powyższą konwencją w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną w całości,
- jest ona przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona, z zastrzeżeniami wskazanymi w załączniku do niniejszego aktu,
- będzie ona niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej. Dano w Warszawie dnia 30 kwietnia 1991 r.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej: L. Wałęsa

L. S.

Minister Spraw Zagranicznych: K. Skubiszewski

ZAŁĄCZNIK

Zastrzeżenia:

Ratyfikując Konwencję o prawach dziecka, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., Rzeczpospolita Polska w oparciu o postanowienia artykułu 51 ustęp 1 tej konwencji zgłasza następujące zastrzeżenia:

- W odniesieniu do artykułu 7 konwencji: Rzeczpospolita Polska zastrzega, że prawo dziecka przysposobionego do poznania rodziców naturalnych będzie podlegało ograniczeniu poprzez obowiązywanie rozwiązań prawnych umożliwiających przysposabiającym zachowanie tajemnicy pochodzenia dziecka.
- O granicy wieku, od której dopuszczalne jest powoływanie do służby wojskowej lub podobnej oraz uczestnictwo w działaniach zbrojnych, rozstrzyga prawo Rzeczypospolitej Polskiej. Granica ta nie może być niższa niż przewidziana w artykule 38 konwencji.

Deklaracje:

- Rzeczpospolita Polska uważa, że wykonania przez dziecko jego praw określonych w konwencji, w szczególności praw określonych w artykułach od 12 do 16, dokonuje się z poszanowaniem władzy rodzicielskiej, zgodnie z polskimi zwyczajami i tradycjami dotyczącymi miejsca dziecka w rodzinie i poza rodziną.
- W odniesieniu do artykułu 24 ustęp 2 litera f) konwencji Rzeczpospolita Polska uważa, że poradnictwo dla rodziców oraz wychowanie w zakresie planowania rodziny powinno pozostawać w zgodzie z zasadami moralności.

Protokoły dodatkowe

Dziennik Ustaw z 2007 r. Nr 91 poz. 608

PROTOKÓŁ FAKULTATYWNY

do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r.

(Dz. U. z dnia 24 maja 2007 r.)

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 25 maja 2000 r. został przyjęty w Nowym Jorku Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, w następującym brzmieniu:

Przekład

PROTOKÓŁ FAKULTATYWNY

do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne

Państwa-Strony niniejszego protokołu,

- zachęczone ogromnym poparciem dla Konwencji o prawach dziecka, wskazującym na istnienie powszechnego zaangażowania
- w promowanie i ochronę praw dziecka;
- przyznając, że prawa dziecka wymagają szczególnej ochrony, a także wzywając do ciągłej poprawy sytuacji dzieci bez żadnego zróżnicowania między nimi, jak również do ich rozwoju i edukacji w warunkach pokoju i bezpieczeństwa;
- zaniepokojone szkodliwym, szerokim oddziaływaniem konfliktów zbrojnych na dzieci, a także długoterminowymi konsekwencjami tego oddziaływania dla trwałego pokoju, bezpieczeństwa i rozwoju;
- potępiając celowanie do dzieci w sytuacjach konfliktów zbrojnych, jak również bezpośrednich ataków na obiekty chronione prawem międzynarodowym, w tym miejsca, gdzie z reguły znajduje się znaczna liczba dzieci, takie jak szkoły i szpitale;
- mając na uwadze przyjęcie statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, a w szczególności uwzględnienie w nim jako zbrodni wojennej poboru lub werbowania dzieci poniżej 15. roku życia lub wykorzystywania ich do aktywnego uczestnictwa w działaniach zbrojnych zarówno w międzynarodowych, jak i nie-międzynarodowych konfliktach zbrojnych;
- uważając w związku z powyższym, że w celu dalszej poprawy realizacji praw uznanych w Konwencji o prawach dziecka należy w większym stopniu chronić dzieci przed angażowaniem w konflikty zbrojne;
- mając na uwadze, iż artykuł 1 Konwencji o prawach dziecka określa, że dla celów konwencji termin „dziecko” oznacza każdego człowieka w wieku poniżej 18 lat, chyba że na mocy prawa stosującego się do danego dziecka osiąga ono dorosłość wcześniej;
- żywiąc przekonanie, że Protokół fakultatywny do Konwencji podnoszący granicę wieku możliwej rekrutacji osób do sił zbrojnych oraz ich uczestnictwa w działaniach zbrojnych efektywnie przyczyni się do wdrożenia zasady, że we wszelkich działaniach dotyczących dzieci podstawowym celem musi być najlepiej pojęty interes dziecka;

- mając na uwadze, że dwudziesta szósta międzynarodowa konferencja Czerwonego Krzyża oraz Czerwonego Półksiężycy w grudniu 1995 r. zaleciła między innymi, aby strony konfliktu podejmowały wszelkie możliwe środki w celu zapewnienia, by dzieci poniżej 18. roku życia nie brały udziału w działaniach zbrojnych;
- z zadowoleniem przyjmując jednogłośnie przyjęcie przez Międzynarodową Organizację Pracy w czerwcu 1999 r. Konwencji nr 182 w sprawie zakazu i natychmiastowego działania w celu eliminacji najgorszych form pracy dzieci zakazującej między innymi prowadzenia przymusowej lub obowiązkowej rekrutacji dzieci w celu udziału w konfliktach zbrojnych;
- potępiając z największym niepokojem rekrutację, szkolenie i wykorzystywanie dzieci do działań zbrojnych w ramach granic państw jak i, w skali międzypaństwowej, przez grupy zbrojne inne, niż państwowe siły zbrojne, a także uznając odpowiedzialność prowadzących taką rekrutację i szkolenie oraz wykorzystujących dzieci w tym zakresie;
- przypominając, że każda ze stron konfliktu zbrojnego ma obowiązek przestrzegania postanowień międzynarodowego prawa humanitarnego;
- podkreślając, że niniejszy protokół nie narusza celów ani postanowień zawartych w Kartce Organizacji Narodów Zjednoczonych, w tym jej artykułu 51, ani też stosownych norm prawa humanitarnego;
- pamiętając, że do pełnej ochrony dzieci nieodzowne są warunki pokoju i bezpieczeństwa opartego o pełne poszanowanie celów i zasad zawartych w Kartce oraz o przestrzeganie stosownych instrumentów w zakresie praw człowieka, w szczególności podczas konfliktów zbrojnych i okupacji przez obce państwo;
- uznając szczególne potrzeby dzieci szczególnie narażonych na rekrutację oraz wykorzystywanie w działaniach zbrojnych w sprzeczności z niniejszym protokołem z powodu ich statusu ekonomicznego, społecznego lub płci;
- pamiętając o konieczności brania pod uwagę podstawowych przyczyn ekonomicznych, społecznych i politycznych angażowania dzieci w konflikty zbrojne;
- przekonani o konieczności wzmocnienia współpracy międzynarodowej w zakresie realizacji niniejszego protokołu, jak również rehabilitacji fizycznej i psychospołecznej oraz społecznej reintegracji dzieci – ofiar konfliktów zbrojnych;
- zachęcając do uczestnictwa społeczeństwa, a w szczególności dzieci i dzieci – ofiar, w rozpowszechnianiu informacji oraz programach szkoleniowych dotyczących realizacji niniejszego protokołu,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Państwa-Strony niniejszego protokołu podejmą wszelkie możliwe środki dla zapewnienia, aby członkowie ich sił zbrojnych, którzy nie osiągnęli 18. roku życia, nie brali bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych.

Artykuł 2

Państwa-Strony niniejszego protokołu zapewnią, by osoby, które nie osiągnęły 18. roku życia, nie były objęte obowiązkowym poborem do ich sił zbrojnych.

Artykuł 3

1. Państwa-Strony podniosą granicę minimalnego wieku ochotniczego wstępowania osób do ich narodowych sił zbrojnych z granicy określonej artykułem 38 ust. 3 Konwencji o prawach dziecka, uwzględniając zasady zawarte w tymże artykule oraz uznając, że w świetle Konwencji osoby poniżej 18. roku życia uprawnione są do szczególnej ochrony.
2. Każde z Państw-Stron złoży podczas ratyfikacji niniejszego protokołu lub przystąpienia do niego wiążącą deklarację określającą minimalny dopuszczalny wiek ochotniczego wstępowania do swoich narodowych sił zbrojnych, wraz z opisem zabezpieczeń przyjętych w celu zapewnienia, że rekrutacja taka nie będzie prowadzona siłą ani pod przymusem.
3. Państwa-Strony dopuszczające ochotnicze wstępowanie do swoich narodowych sił zbrojnych osób poniżej 18. roku życia utrzymają zabezpieczenia mające – jako minimum – zapewnić, że:
  - a. wstąpienie takie jest rzeczywiście dobrowolne;

- b. wstąpienie takie odbywa się za świadomą zgodą rodziców lub opiekunów prawnych osoby wstępującej;
- c. osoby takie są w pełni poinformowane o obowiązkach związanych z taką służbą wojskową;
- d. osoby takie przed ich przyjęciem do narodowych sił zbrojnych przedstawiły wiarygodną metrykę urodzenia.

4. Każde z Państw-Stron może w dowolnym czasie złożyć deklarację informującą o dodatkowych środkach w celu pełniejszej ochrony praw dziecka, o której mowa w tym artykule, w drodze powiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który poinformuje wszystkie Państwa-Strony o tym fakcie. Powiadomienie takie wchodzi w życie w dniu jego otrzymania przez Sekretarza Generalnego.
5. Wymóg podniesienia wieku, o którym mowa w ust. 1 niniejszego artykułu, nie dotyczy szkół prowadzonych przez lub pod kontrolą sił zbrojnych Państw-Stron zgodnie z artykułami 28 i 29 Konwencji o prawach dziecka.

Artykuł 4

1. Grupy zbrojne inne niż siły zbrojne danego państwa nie powinny w żadnych okolicznościach prowadzić naboru lub wykorzystywać w działaniach zbrojnych osób poniżej 18. roku życia.
2. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe środki, aby zapobiec takiemu naborowi oraz wykorzystywaniu, w tym przyjmą środki prawne konieczne do zakazania i karania takich praktyk.
3. Stosowanie niniejszego artykułu tego protokołu nie będzie mieć wpływu na status prawny żadnej ze stron konfliktu zbrojnego.

Artykuł 5

Żaden element niniejszego protokołu nie będzie interpretowany jako wykluczający postanowienia prawa Państwa-Strony lub instrumenty międzynarodowe i międzynarodowego prawa humanitarnego, mające na celu pełniejszą realizację praw dziecka.

Artykuł 6

1. Każde z Państw-Stron podejmie wszelkie konieczne środki prawne, administracyjne i inne mające na celu efektywną realizację i egzekwowanie postanowień niniejszego protokołu na obszarze objętym swoją jurysdykcją.
2. Państwa-Strony zobowiązują się szeroko upowszechniać i promować zasady i postanowienia niniejszego protokołu za pomocą odpowiednich środków, zarówno wśród dorosłych, jak i wśród dzieci.
3. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe środki w celu zapewnienia demobilizacji lub innego zwolnienia ze służby osób podlegających ich jurysdykcji wcielonych lub wykorzystywanych w działaniach zbrojnych niezgodnie z niniejszym protokołem. Państwa-Strony tam, gdzie to konieczne, udzielą takim osobom wszelkiej właściwej pomocy w odzyskaniu zdrowia fizycznego oraz psychicznego, a także społecznej reintegracji.

Artykuł 7

1. Państwa-Strony będą współpracować ze sobą we wdrażaniu niniejszego protokołu, w tym w zapobieganiu wszelkim działaniom niezgodnym z niniejszym protokołem oraz w rehabilitacji i społecznej reintegracji osób – ofiar czynów sprzecznych z niniejszym protokołem, między innymi poprzez współpracę techniczną i pomoc finansową. Taka pomoc i współpraca podejmowane będą w porozumieniu z odpowiednimi Państwami-Stronami oraz właściwymi organizacjami międzynarodowymi.
2. Państwa-Strony mające takie możliwości udzielą takiej pomocy poprzez istniejące programy wielostronne, dwustronne i inne lub, między innymi, poprzez dobrowolny fundusz utworzony zgodnie z zasadami Zgromadzenia Ogólnego ONZ.

Artykuł 8

1. Każde Państwo-Strona złoży, w ciągu dwóch lat od wejścia w życie w tym państwie niniejszego protokołu, raport do Komitetu Praw Dziecka przedstawiający wyczerpujące

informacje na temat środków, jakie państwo to podjęło w celu wdrożenia postanowień niniejszego protokołu, w tym na temat środków podjętych w celu urzeczywistnienia postanowień w zakresie uczestnictwa i rekrutacji.

2. Po przedstawieniu takiego wyczerpującego raportu każde z Państw-Stron w raportach składanych Komitetowi Praw Dziecka zgodnie z artykułem 44 Konwencji będzie umieszczać wszelkie dalsze informacje dotyczące wdrażania niniejszego protokołu. Inne Państwa-Strony niniejszego protokołu będą składać raport co pięć lat.
3. Komitet Praw Dziecka może zażądać od Państw-Stron dalszych informacji odnoszących się do implementacji niniejszego protokołu.

Artykuł 9

1. Niniejszy protokół jest otwarty do podpisu dla wszystkich państw będących Stronami Konwencji lub państw, które ją podpisały.
2. Niniejszy protokół podlega ratyfikacji i jest otwarty do przystąpienia dla wszystkich państw. Dokumenty ratyfikacji lub przystąpienia zostaną złożone u Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.
3. Sekretarz Generalny, działając jako depozytariusz Konwencji oraz Protokołu, poinformuje wszystkie Państwa-Strony Konwencji oraz państwa, które podpisały Konwencję, o każdej deklaracji, zgodnie z artykułem 13.

Artykuł 10

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia dziesiątego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.
2. Dla każdego państwa ratyfikującego niniejszy protokół lub przystępującego do niego po jego wejściu w życie niniejszy protokół wejdzie w życie po upływie miesiąca od daty złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia przez to państwo.

Artykuł 11

1. Każde z Państw-Stron może wypowiedzieć niniejszy protokół w dowolnej chwili w drodze pisemnej notyfikacji złożonej na ręce Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który poinformuje o tym fakcie pozostałe Państwa-Strony Konwencji, jak również wszystkie państwa, które podpisały Konwencję. Wypowiedzenie wejdzie w życie po upływie jednego roku od daty przyjęcia notyfikacji przez Sekretarza Generalnego. Jeżeli jednak w momencie upływu tego rocznego okresu wypowiadające Państwo-Strona zaangażowane będzie w konflikt zbrojny, to wypowiedzenie nie wejdzie w życie przed zakończeniem tego konfliktu.
2. Wypowiedzenie takie nie zwalnia Państwa-Strony z wynikających z niniejszego protokołu obowiązków w zakresie wszelkich przestępstw, które miały miejsce przed terminem wejścia w życie wypowiedzenia. Wypowiedzenie takie w żaden sposób nie będzie mieć wpływu na dalsze rozpatrywanie jakichkolwiek spraw znajdujących się w trakcie rozpatrywania przez Komitet przed terminem wejścia w życie wypowiedzenia.

Artykuł 12

1. Każde z Państw-Stron może zaproponować poprawkę i wnieść ją do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny zakomunikuje następnie o zaproponowanej poprawce Państwom-Stronom, łącznie z wnioskiem o wskazanie, czy są one za zwołaniem konferencji Państw-Stron mającej na celu rozważenie i przeprowadzenie głosowania nad tą propozycją. W przypadku gdy w ciągu czterech miesięcy od daty takiego powiadomienia co najmniej jedna trzecia Państw-Stron wypowie się za zwołaniem takiej konferencji Sekretarz Generalny zwoła taką konferencję pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta większością głosów Państw-Stron obecnych i biorących udział w głosowaniu podlegać będzie zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne.
2. Poprawka przyjęta w sposób zgodny z ust. 1 niniejszego artykułu wejdzie w życie po jej zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych i przyjęciu większością dwóch trzecich Państw-Stron.

3. Po wejściu w życie poprawka będzie miała moc wiążącą dla tych Państw-Stron, które ją przyjęły; pozostałe Państwa-Strony pozostają związane postanowieniami protokołu oraz wszelkimi wcześniejszymi poprawkami, jeśli zostały one przez te państwa przyjęte.

Artykuł 13

1. Niniejszy protokół, którego teksty sporządzone w językach arabskim, chińskim, angielskim, francuskim, rosyjskim i hiszpańskim są jednakowo autentyczne, zostanie złożony w archiwum Organizacji Narodów Zjednoczonych.
2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaze uwierzytelnione kopie niniejszego protokołu wszystkim Państwom-Stronom Konwencji oraz państwom, które podpisały Konwencję.

Po zapoznaniu się z powyższym Protokołem fakultatywnym, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- został on uznany za słuszny zarówno w całości, jak i każde z postanowień w nim zawartych,
- jest on przyjęty, ratyfikowany i potwierdzony z uwzględnieniem deklaracji Rzeczypospolitej Polskiej, złożonej zgodnie z artykułem 3 ustęp 2 powyższego Protokołu fakultatywnego,
- będzie niezmiennie zachowywany.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej. Dano w Warszawie dnia 14 lutego 2005 r.

PROTOKÓŁ FAKULTATYWNY

do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii,

przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r.
(Dz. U. z dnia 27 kwietnia 2007 r.)

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 25 maja 2000 r. został przyjęty w Nowym Jorku Protokół Fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, w następującym brzmieniu:

Przekład

PROTOKÓŁ FAKULTATYWNY

do Konwencji o prawach dziecka

w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii

Państwa-Strony niniejszego protokołu,

- zważywszy, że w celu dalszego osiągnięcia celów Konwencji o prawach dziecka oraz dalszej realizacji jej postanowień, a w szczególności postanowień artykułów 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 i 36 właściwym byłoby poszerzenie zakresu środków, jakie Państwa-Strony niniejszego protokołu powinny podejmować w celu zagwarantowania ochrony dzieci przed handlem dziećmi, dziecięcą prostytucją oraz dziecięcą pornografią,
- zważywszy, że Konwencja o prawach dziecka uznaje prawo dziecka do ochrony przed wyzyskiem ekonomicznym oraz przed wykonywaniem wszelkiej pracy, która mogłaby być niebezpieczna lub mogłaby stanowić przeszkodę w kształceniu dziecka lub też mogłaby być szkodliwa dla zdrowia dziecka lub jego rozwoju fizycznego, umysłowego, duchowego, moralnego lub społecznego,
- poważnie zaniepokojone znaczącym i wciąż rozwijającym się międzynarodowym obrotem dziećmi mającym na celu handel dziećmi, dziecięcą prostytucją i dziecięcą pornografią,
- głęboko zaniepokojone szeroko rozpowszechnionym i rozwijającym się zjawiskiem seks-turystyki, na które szczególnie narażone są dzieci, gdyż przyczynia się ono w bezpośredni sposób do handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii,
- uznając, że wiele szczególnie narażonych grup, w tym dziewczynki, stoi w obliczu większego ryzyka wykorzystywania seksualnego, jak również że dziewczynki stanowią zdecydowaną większość wśród osób wykorzystywanych seksualnie,
- zaniepokojone rosnącą dostępnością dziecięcej pornografii w internecie i innych rozwijających się technologiach, odwołując się do „Międzynarodowej konferencji w sprawie zwalczania dziecięcej pornografii w internecie” (Wiedeń, 1999), a w szczególności do jej wniosku końcowego wzywającego do globalnego uznania produkcji, rozpowszechniania, eksportu, transmitowania, importu, celowego posiadania i reklamowania dziecięcej

pornografii za przestępstwa kryminalne; podkreślając wagę bliższej współpracy i partnerstwa między rządami a przemysłem internetowym,

- żywiąc przekonanie, że eliminacja handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii została by ułatwiona przez przyjęcie podejścia holistycznego, poprzez zwrócenie się na przyczyny, w tym: niedorozwój, ubóstwo, gospodarcze nierówności, niesprawiedliwą strukturę społeczno-gospodarczą, rodziny dysfunkcyjne, brak wykształcenia, migrację z terenów wiejskich do miast, dyskryminację płciową, nieodpowiedzialne zachowania seksualne dorosłych, szkodliwe praktyki wynikające z tradycji, konflikty zbrojne oraz handel dziećmi,
- żywiąc przekonanie o potrzebie wysiłków mających na celu zwiększenie świadomości społecznej, tak aby obniżyć popyt na handel dziećmi, dziecięcą prostytucję i dziecięcą pornografią, a także żywiąc przekonanie o znaczeniu wzmocnienia globalnego partnerstwa pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi stronami oraz o znaczeniu lepszego egzekwowania prawa na szczeblu krajowym,
- mając na uwadze postanowienia międzynarodowych instrumentów prawnych dotyczących ochrony dzieci, w tym „Konwencji Haskiej o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego”, „Konwencji Haskiej dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzania dzieci za granicę”, „Konwencji o właściwości organów i prawie właściwym w zakresie ochrony małoletnich”, „Konwencji Haskiej w sprawie jurysdykcji, stosowanego prawa, uznawania i wykonywania prawa oraz współpracy w odniesieniu do odpowiedzialności rodzicielskiej, a także w sprawie środków ochrony dzieci”, „Konwencji nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci”,
- zachęcane ogromnym poparciem dla „Konwencji o prawach dziecka”, wskazującym na istnienie powszechnego zaangażowania w promowanie i ochronę praw dziecka,
- uznając wagę wdrażania postanowień „Programu działań na rzecz zapobiegania handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii” oraz „Deklaracji” i „Planu działań” przyjętych na światowym kongresie przeciwko komercyjnemu seksualnemu wykorzystywaniu dzieci, który odbył się w Sztokholmie w dniach 27-31 sierpnia 1996 roku, a także innych odnośnych decyzji i zaleceń właściwych instytucji międzynarodowych,
- przywiązując należyłą wagę do znaczenia tradycji i wartości kulturowych każdego narodu dla ochrony i harmonijnego rozwoju dziecka,

uzgodniły, co następuje:

Artykuł 1

Państwa-Strony niniejszego protokołu wprowadzą zakaz handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, tak jak jest to określone w niniejszym Protokole.

Artykuł 2

Dla celów niniejszego protokołu:

- a. handel dziećmi oznacza jakiegokolwiek działanie lub transakcję, w drodze której dziecko przekazywane jest przez jakąkolwiek osobę lub grupę osób innej osobie lub grupie za wynagrodzeniem lub jakąkolwiek inną rekompensatą;
- b. dziecięca prostytucja oznacza wykorzystywanie dzieci do czynności seksualnych za wynagrodzeniem lub jakąkolwiek rekompensatą w innej formie;
- c. dziecięca pornografia oznacza jakiegokolwiek pokazywanie, za pomocą dowolnych środków, dziecka uczestniczącego w rzeczywistych lub symulowanych ewidentnie czynnościach seksualnych lub też jakiegokolwiek pokazywanie organów płciowych w celach przede wszystkim seksualnych.

Artykuł 3

1. Każde z Państw-Stron niniejszego protokołu zapewni, jako minimum, pełne objęcie swoim prawem kryminalnym lub karnym następujących czynności i działań, bez względu na to, czy przestępstwa takie popełnione zostały w tym kraju, czy też za granicą, przez pojedyncze osoby lub w sposób zorganizowany:

- a. w kontekście handlu dziećmi, zgodnego z definicją zawartą w artykule 2:

- i. oferowanie, dostarczenie lub przyjęcie dziecka w jakikolwiek sposób w celu:
  - b. seksualnego wykorzystywania dziecka;
  - c. przekazania organów dziecka dla zysku;
  - d. angażowania dziecka do pracy przymusowej.
    - i. nakłanianie w niewłaściwy sposób, jako pośrednik, do udzielenia zgody na adopcję dziecka, z naruszeniem stosownych międzynarodowych instrumentów prawnych dotyczących adopcji;
  - e. oferowanie, uzyskiwanie, nabycie lub dostarczenie dziecka w celu prostytucji zgodnie z definicją zawartą w artykule 2;
  - f. produkcja, dystrybucja, rozpowszechnianie, import, eksport, oferowanie, handel lub posiadanie dla wyżej wymienionych celów dziecięcej pornografii, zgodnie z definicją zawartą w artykule 2.
2. Zgodnie z postanowieniami prawa krajowego Państw-Stron niniejszego protokołu powyższe dotyczy również próby popełnienia któregośkolwiek z wyżej wymienionych czynów, a także współudziału lub udziału w którymkolwiek z tych czynów.
  3. Każde z Państw-Stron niniejszego protokołu wprowadzi karalność tych przestępstw odpowiednimi sankcjami uwzględniającymi ich niezwykle poważny charakter.
  4. Zgodnie z postanowieniami prawa krajowego każde z Państw-Stron niniejszego protokołu wprowadzi, tam gdzie to właściwe, środki dla ustanowienia odpowiedzialności osób prawnych za przestępstwa określone w ustępie pierwszym niniejszego artykułu. Zgodnie z zasadami prawa Państwa-Strony, taka odpowiedzialność osób prawnych może mieć charakter karny, cywilny lub administracyjny.
  5. Państwa-Strony podejmą wszelkie stosowne środki prawne i administracyjne, by zapewnić, że wszystkie osoby zaangażowane w adopcję dziecka działają w zgodzie z odnośnymi międzynarodowymi instrumentami prawnymi.

Artykuł 4

1. Każde z Państw-Stron niniejszego protokołu podejmie środki konieczne do objęcia swoją jurysdykcją przestępstw, o których mowa w artykule 3 ust. 1, w przypadku gdy przestępstwa takie popełnione zostały na jego terytorium lub na pokładzie statku lub samolotu zarejestrowanego w tym państwie.
2. Każde z Państw-Stron niniejszego protokołu może podjąć środki konieczne do objęcia swoją jurysdykcją przestępstw, o których mowa w artykule 3 ust. 1, w następujących przypadkach:
  - a. gdy domniemany przestępca jest obywatelem tego państwa lub osobą stale zamieszkałą na jego terytorium;
  - b. gdy ofiara jest obywatelem tego państwa.
3. Każde z Państw-Stron niniejszego protokołu podejmie również środki konieczne do objęcia swoją jurysdykcją wyżej wymienionych przestępstw w sytuacji, gdy domniemany przestępca znajduje się na jego terytorium, a państwo to nie dokonuje jego ekstradycji do innego Państwa-Strony niniejszego protokołu z racji faktu, że przestępstwo zostało popełnione przez jednego z jego obywateli.
4. Niniejszy protokół nie wyklucza jakiegokolwiek jurysdykcji karnej wykonywanej zgodnie z prawem wewnętrznym.

Artykuł 5

1. Przestępstwa, o których mowa w artykule 3 ust. 1, zostaną uznane za przestępstwa podlegające ekstradycji we wszelkich umowach o ekstradycji istniejących pomiędzy Państwami-Stronami niniejszego protokołu, jak również zostaną uznane za przestępstwa podlegające ekstradycji w każdej umowie o ekstradycji, jaka zostanie zawarta pomiędzy takimi Państwami-Stronami w przyszłości, zgodnie z warunkami ustanowionymi w tych traktatach.
2. Jeżeli Państwo-Strona niniejszego protokołu, uzależniające ekstradycję od istnienia umowy, zostanie poproszone o dokonanie ekstradycji przez inne Państwo Stronę, z którym nie ma podpisanej umowy o ekstradycji, to może ono uznać niniejszy protokół za podstawę prawną do dokonania ekstradycji w odniesieniu do takich przestępstw. Ekstradycja będzie uwarunkowana postanowieniami prawa państwa, do którego wystąpiono z prośbą.

3. Państwa-Strony niezależnie od ekstradycji od istnienia umowy uznają takie przestępstwa jako podlegające wzajemnej ekstradycji, z zastrzeżeniem postanowień przewidzianych prawem państwa, do którego wystąpiono z prośbą.
4. Przestępstwa takie dla celów ekstradycji pomiędzy Państwami-Stronami traktowane będą jako popełnione nie tylko w miejscu, w którym zostały popełnione, lecz także na terytorium państw, od których wymaga się ustanowienia jurysdykcji zgodnie z artykułem 4.
5. Jeżeli prośba o ekstradycję dotyczy przestępstwa określonego w artykule 3 ust. 1 i jeżeli Państwo-Strona, do którego wystąpiono, nie dokona ekstradycji na podstawie narodowości przestępcy, państwo występujące o ekstradycję podejmie odpowiednie środki w celu przedstawienia sprawy swoim właściwym władzom w celu ścigania sprawcy.

Artykuł 6

1. Państwa-Strony udzielą sobie wzajemnie w jak największym stopniu pomocy w prowadzeniu śledztw lub postępowań karnych lub ekstradycyjnych wszczętych w związku z przestępstwami określonymi w artykule 3 ust. 1, w tym pomocy w zbieraniu pozostałych w ich dyspozycji dowodów niezbędnych dla tych postępowań.
2. Państwa-Strony będą wykonywać swoje zobowiązania przewidziane w ust. 1 niniejszego artykułu zgodnie z wszelkimi istniejącymi pomiędzy nimi umowami lub innymi ustaleniami dotyczącymi wzajemnej pomocy prawnej. W braku takich umów lub ustaleń Państwa-Strony udzielą sobie wzajemnie pomocy zgodnie z ich prawem krajowym.

Artykuł 7

Państwa-Strony zgodnie z postanowieniami swojego prawa krajowego:

- a. wprowadzą środki przewidujące odpowiednio zajęcie i konfiskatę:
  - i. dóbr takich jak materiały, aktywa i inne środki pomocnicze wykorzystane do popełnienia lub do ułatwienia przestępstw określonych niniejszym protokołem;
  - ii. przychodów osiągniętych z tych przestępstw;
- b. wykonają wnioski innego Państwa-Strony o zajęcie lub konfiskatę dóbr lub przychodów, o których mowa w podpunkcie a) i);
- c. podejmą kroki mające na celu zamknięcie, czasowe lub definitywne, obiektów wykorzystywanych do popełniania tych przestępstw.

Artykuł 8

1. Państwa-Strony podejmą odpowiednie kroki w celu ochrony praw i interesów dzieci-ofiar praktyk zakazanych niniejszym protokołem, na wszystkich etapach postępowania karnego, w szczególności poprzez:
  - a. uznanie szczególnej wrażliwości dzieci-ofiar oraz dostosowanie procedur, aby uwzględnić ich szczególne potrzeby, w tym wynikające z roli świadków;
  - b. informowanie dzieci-ofiar o ich prawach, roli oraz o zakresie, czasie trwania i przebiegu postępowań, jak również o rozstrzygnięciu ich spraw;
  - c. umożliwienie przedstawienia i uwzględnienia opinii, potrzeb i trosk dzieci-ofiar w postępowaniach, które dotyczą ich osobistych interesów, w sposób zgodny z zasadami postępowania przewidzianymi prawem krajowym;
  - d. zapewnienie w ciągu całego procesu sądowego wsparcia odpowiednich służb dla dzieci-ofiar;
  - e. właściwą ochronę prywatności i tożsamości dzieci-ofiar oraz podjęcie środków, zgodnych z prawem krajowym, w celu uniknięcia niewłaściwego rozpowszechnienia informacji mogących doprowadzić do identyfikacji dzieci-ofiar;
  - f. zapewnienie, w odpowiednich przypadkach, ochrony dzieciom-ofiarom, a także ich rodzinom i świadkom występującym w ich imieniu, przed zastraszaniem i zemstą;
  - g. unikanie zbędnych opóźnień w rozstrzyganiu spraw i wykonywaniu wyroków lub postanowień przyznających rekompensatę dzieciom-ofiarom.
2. Państwa-Strony zapewnią, że niepewność co do faktycznego wieku ofiary nie będzie wstrzymywać rozpoczęcia postępowania karnego, w tym postępowania mającego na celu ustalenie wieku ofiary;

3. Państwa-Strony zapewnią, że w traktowaniu przez system prawa karnego dzieci-ofiar przestępstw określonych niniejszym protokołem podstawowym celem będzie najlepiej pojęty interes dziecka.
4. Państwa-Strony podejmą środki, by zapewnić odpowiednie szkolenie, w szczególności prawne i psychologiczne, osób pracujących z ofiarami przestępstw zakazanych niniejszym Protokołem.
5. Państwa-Strony w odpowiednich przypadkach zastosują środki mające na celu ochronę bezpieczeństwa i integralności osób i/lub organizacji zaangażowanych w zapobieganie takim przestępstwom i/lub ochronę oraz rehabilitację ofiar takich przestępstw.
6. Żaden element niniejszego artykułu nie będzie interpretowany jako naruszający prawa oskarżonego do sprawiedliwego i bezstronnego procesu lub jako niezgodny z tymi prawami.

Artykuł 9

1. Państwa-Strony przyjmą lub wzmocnią, wdrożą i upowszechnią prawa, środki administracyjne, politykę społeczną oraz programy mające na celu zapobieganie przestępstwom, o których mowa w niniejszym protokole. Szczególną uwagę poświęcą one ochronie dzieci, które są szczególnie narażone na takie praktyki.
2. Państwa-Strony będą prowadzić działania uświadamiające wśród ogółu społeczeństwa, w tym wśród dzieci, za pomocą wszelkich właściwych środków, edukacji i szkoleń dotyczących środków zapobiegawczych oraz szkodliwości przestępstw, o których mowa w niniejszym protokole. Spełniając swoje zobowiązania wynikające z niniejszego artykułu, Państwa-Strony będą promować uczestnictwo społeczeństwa, a w szczególności dzieci i dzieci-ofiar, w takich działaniach informacyjnych i edukacyjnych oraz programach szkoleniowych, również na szczeblu międzynarodowym.
3. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe środki w celu zapewnienia wszelkiej możliwej pomocy ofiarom takich przestępstw, w tym ich pełnej reintegracji społecznej, jak również pełnej rekonwalescencji fizycznej i psychicznej.
4. Państwa-Strony zapewnią wszystkim dzieciom-ofiarom przestępstw określonych niniejszym Protokołem dostęp do odpowiednich procedur mających na celu dochodzenie, bez żadnej dyskryminacji, odszkodowania za szkody od osób prawnie za nie odpowiedzialnych.
5. Państwa-Strony podejmą odpowiednie środki mające na celu efektywny zakaz produkcji i rozpowszechniania materiałów reklamujących przestępstwa określone w niniejszym Protokole.

Artykuł 10

1. Państwa-Strony podejmą wszelkie niezbędne kroki w celu wzmocnienia współpracy międzynarodowej poprzez wielostronne, regionalne i dwustronne umowy dotyczące zapobiegania, wykrywania, dochodzenia, ścigania i karania osób odpowiedzialnych za czyny związane z handlem dziećmi, dziecięcą prostytutką, dziecięcą pornografią i seksturystką. Państwa-Strony będą również promować międzynarodową współpracę i koordynację pomiędzy swoimi władzami, krajowymi i międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi oraz organizacjami międzynarodowymi.
2. Państwa-Strony będą promować międzynarodową współpracę mającą na celu pomoc dzieciom w ich fizycznej i psychicznej rekonwalescencji, reintegracji społecznej oraz repatriacji.
3. Państwa-Strony będą promować wzmacnianie międzynarodowej współpracy, by zająć się podstawowymi przyczynami, takimi jak ubóstwo i niedorozwój, przyczyniającymi się do narażenia dzieci na handel dziećmi, dziecięcą prostytutką, dziecięcą pornografią i dziecięcą seksturystką.
4. Państwa-Strony mające takie możliwości udzielą pomocy finansowej, technicznej i innej poprzez istniejące programy wielostronne, regionalne, dwustronne i inne.

Artykuł 11

- Żaden element niniejszego protokołu nie będzie miał wpływu na jakiegokolwiek postanowienia mające na celu pełniejszą realizację praw dziecka, które mogą być zawarte w:
- a. prawie Państwa-Strony;
  - b. prawie międzynarodowym obowiązującym to państwo.

Artykuł 12

1. Każde z Państw-Stron w ciągu dwóch lat od wejścia w życie w tym państwie niniejszego protokołu przedstawi Komitetowi Praw Dziecka raport zawierający wyczerpujące informacje na temat środków, jakie państwo to podjęło w celu wdrożenia postanowień niniejszego protokołu.
2. Po przedstawieniu takiego wyczerpującego raportu każde z Państw-Stron w raportach, składanych Komitetowi Praw Dziecka zgodnie z artykułem 44 Konwencji, będzie umieszczać wszelkie dalsze informacje dotyczące wdrażania niniejszego protokołu. Inne Państwa-Strony niniejszego protokołu będą składać raport co pięć lat.
3. Komitet Praw Dziecka może zażądać od Państw-Stron dalszych informacji odnośnie wdrażania niniejszego protokołu.

Artykuł 13

1. Niniejszy protokół jest otwarty do podpisu dla wszystkich państw będących Stronami Konwencji lub państw, które ją podpisały.
2. Niniejszy protokół podlega ratyfikacji i jest otwarty do przystąpienia dla wszystkich państw będących Stronami Konwencji lub państw, które ją podpisały. Dokumenty ratyfikacyjne lub przystąpienia będą składane u Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 14

1. Niniejszy protokół wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy, licząc od daty złożenia dziesiątego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.
2. Dla każdego państwa ratyfikującego niniejszy protokół lub przystępującego do niego po jego wejściu w życie niniejszy protokół wejdzie w życie po upływie jednego miesiąca, licząc od daty złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia przez to państwo.

Artykuł 15

1. Każde z Państw-Stron może wypowiedzieć niniejszy protokół w dowolnej chwili w drodze pisemnej notyfikacji złożonej na ręce Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, który poinformuje o tym fakcie pozostałe Państwa-Strony Konwencji, jak również wszystkie państwa, które podpisały Konwencję. Wypowiedzenie wejdzie w życie po upływie jednego roku, licząc od daty otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.
2. Wypowiedzenie takie nie zwalnia Państwa-Strony z wynikających z niniejszego protokołu obowiązków w zakresie wszelkich przestępstw, które miały miejsce przed terminem wejścia w życie wypowiedzenia. Wypowiedzenie takie w żaden sposób nie będzie mieć również wpływu na dalsze rozpatrywanie jakichkolwiek spraw znajdujących się w trakcie rozpatrywania przez Komitet przed terminem wejścia w życie wypowiedzenia.

Artykuł 16

1. Każde z Państw-Stron może zaproponować poprawkę do niniejszego protokołu i wnieść ją do Sekretarza Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny zakomunikuje następnie o zaproponowanej poprawce Państwom Stronom, z prośbą o wskazanie, czy są one za zwołaniem konferencji Państw-Stron, mającej na celu rozważenie i przeprowadzenie głosowania nad propozycją. W przypadku gdy w ciągu czterech miesięcy od daty takiego powiadomienia co najmniej jedna trzecia Państw-Stron wypowie się za zwołaniem takiej konferencji, Sekretarz Generalny zwoła taką konferencję pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wszelkie poprawki przyjęte większością głosów Państw-Stron obecnych i biorących udział w głosowaniu zostaną przedstawione Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia.
2. Poprawka przyjęta zgodnie z ust. 1 niniejszego artykułu wejdzie w życie po jej zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych i przyjęciu większością dwóch trzecich Państw-Stron.
3. Po wejściu w życie poprawka jest wiążąca dla Państw-Stron, które ją przyjęły, a pozostałe Państwa-Strony pozostają związane postanowieniami protokołu w jego obecnym

kształcie oraz wszelkimi wcześniejszymi poprawkami, jeżeli zostały one przez te państwa przyjęte.

Artykuł 17

1. Niniejszy protokół, którego teksty sporządzone w językach: arabskim, chińskim, angielskim, francuskim, rosyjskim i hiszpańskim są jednakowo autentyczne, zostanie zdeponowany w archiwum Organizacji Narodów Zjednoczonych.
2. Sekretarz Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych przekaze uwierzytelnione kopie niniejszego protokołu wszystkim Państwom Stronom Konwencji oraz państwowom, które podpisały Konwencję.

Po zaznajomieniu się z powyższym Protokołem fakultatywnym, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- został on uznany za słuszny zarówno w całości, jak i każde z postanowień w nim zawartych,
- jest on przyjęty, ratyfikowany i potwierdzony,
- będzie niezmiennie zachowywany.

Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie dnia 31 grudnia 2004 r.

© Polski Komitet Narodowy UNICEF, Warszawa 2012 r.

ISBN – 978-83-928110-5-3